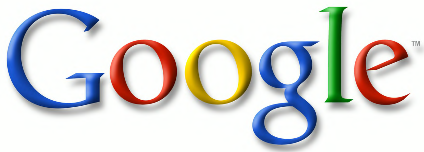

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Bd. May 1934

HARVARD LAW LIBRARY

Received JUN 30 1932

Digitized by Google

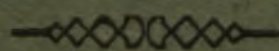
Hungary

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ

ISTENKÁROMLÁS.

TANULMÁNY.

IRTA:

Dr. ANGYAL PÁL,

a jog- és államtudományok túdora, bpesti tud. egyetemi m. tanár, pécsi jogtanár.

BUDAPEST, 1902.

POLITZER ZSIGMOND és FIA KIADÁSA.

Ára 3 korona.

Digitized by Google

Szerzőtől megjelent:

A munkamegosztás.
8-ad r. 1—38. l. Budapest 1898.

A személyi bűnpártolás.
8-ad r. 1—232. l. Budapest 1900.

A személyes tulajdonságok és körülmények tana.
8-ad r. 1—240. l. Budapest 1902.

A castratio és a sterilitatis procuratio.
8-ad r. 1—7. l. Budapest 1902.

Digitized by Google

AZ

ISTENKÁROMLÁS.

TANULMÁNY.

IRTA:

Dr. ANGYAL PÁL,

a jog- és államtudományok tudora, budapesti tud. egyetemi m. tanár, pécsi jogtanár.

158

PÉCSETT,
PÜSPÖKI LYCEUMI NYOMDA (MADARÁSZ BÉLA)
1902.

Digitized by Google

CR TX
A5954i

JUN 30 1932

Digitized by Google

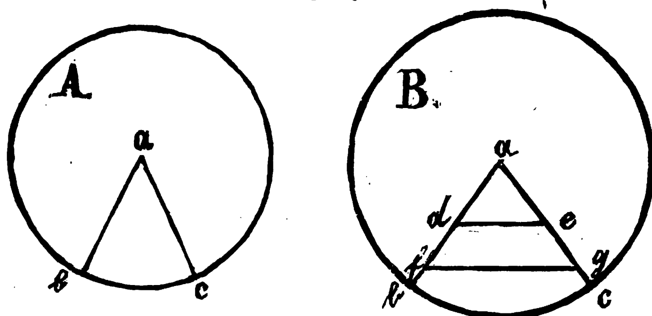
Bevezetés.

A jog szocziális jelenség, feltétele az emberi társadalom. A földön egymagában, társadalmon kivül élő ember cselekvősége teljesen szabad s ha korlátokról beszélhetünk, ezek csupán a természeti s állati erők teremtette akadályok. Az ilyetén állapotban elképzelhető foganatosított cselekvőségről nem mondhatni, hogy jogos, avagy jogtalan, hanem hogy tényleges: az illetőnek *hatalmában* volt cselekedni és cselekvésének egyedüli rugója az önzés, az *„én“* feltétlen és kizárólagos érvényesítése. Jogról csak ott lehet szó, a hol legalább két ember él egymás mellett, a mikor is az előbb említett cselekvőség-akadályokhoz egy ujabb: a koexistenczia merő tényén alapuló járul; az a két ember nem használhatja ugyanakkor ugyanazt az eszközt, nem fogyaszthatja el ugyanazt a táplálékot, nem huzódhatik meg ugyanazon időben a csupán egy embert befogadni képes oduban. Az egyik engedni kénytelen s ezt vagy azért teszi, mert belátja, hogy a másik erősebb s ellentállása ugyis hiábavaló lenne, annak nagyobb erején megtörnék; vagy azért, mert felismeri az egymásmellett-élés előnyét az egymagában-élés felett és tehát enged, mert a multban a másik is engedett, vagy mert számit rá, hogy a jövőben hasonló körülmények között az a másik fog engedni. Az erőszak, vagy az attól való félelem hatása alatt előálló cselekvőség-korlátozás, illetve a másik félrészéről kifejtett cselekvőség még mindig nem jogi magatartás, távol esik attól a területtől, a hová a jog produktumai tartoznak. A foganatosított cselekvés itt is csupán tényleges: a hatalom s az önzés eredménye. Midőn azonban akár az egyik fél részéről a szabad cselekvőség parcziális korlátozása: a lemondás, akár a másik fél részéről a szabadon hagyott cselekvőség kifejtése az egymásmellett-élésnek felismert nagyobb előnyére szegzett szempontból történik, szóval mikor az *„én“* mel-

Digitized by Google

lett, ugyan mindig az *„én“* érdekében a *„te“* is figyelembe jön: *a cselekvőségnek e korlátozása és illetve megengedettségéből eredő kifejtése már nem hatalmi, hanem jogi produktum.* Az egyik belátja, hogy neki úgy a maga, mint a másiknak érdekében a fennforgó körülmények között így *kell* tennie, a másik felismeri, hogy neki szintén mindkettőjük érdekében *nem szabad* olyasféle magatartást tanusítania, a mely az első tevékenységének kifejtését gátolná, nehezítené, vagy lehetetlenítené A két egyén vonatkozásának szaporultával megsokasodnak egyszersmind mindkét cselekvőségi kör korlátai: az eddigi, csupán természeti és állati erők határolta terület, melyre a szabad cselekvőség esett, két keresztező vonal létesülése folytán három részre oszlik; az egyik oldalon csoportosulnak azok a cselekvőségek, melyeknek jellege a *„kell“;* a másikon, melyek felett a *„nem szabad“* jelszó lebeg; e két csoportot elhatároló vonalak közé esik az ezentúl is *„szabad“* cselekvőség.

Világosabbá s érthetőbbé teendő eddigi fejtegetéseimet, a szemléltető módszert veszem igénybe.

A körvonalakon belüli terület az egyáltalában lehető emberi cselekvőséget jelenti; az A kör az egymagában, a B kör a társaságban élőét; az utóbbi szükségképen nagyobb, mert a mely cselekvőség mint possibilitás az egymagában élő embernél ki van zárva, az igen sok esetben a társaságban élőnél fennforog. Eltekintve e mennyiségi különbségtől, melynek felismerése szükségképen társadalmi életre ösztönöz, A egyén possibilis cselekvőségéből, mint tényleg foganatositható: csak az a-b-c körczikk marad vissza; ennyi a szabad cselekvőség; a nagyobb területről leszorítják az egyént a természeti és állati erők. De még e kis mennyiség is folytonos veszélyben forog: az egyes ember küzdelme

Digitized by Google

igen nehéz és válságos ez erőkkel szemben s rendszerint időelőtti megsemmisüléssel jár. Sokkal kedvezőbbek a társaságban élő ember kilátásai: többen egyesített vagy helyesen megosztott erővel könnyebben megküzdenek a többször említett erőkkel: az ezek eredményezte határok tágulnak, az egyáltalán possibilis cselekvőségből mindinkább nagyobb mennyiség esik a tényleg lehetőre; ezt a mennyiségi szaporulatot jelenti B egyénnél a nagyobb a-b-c körczikk. A koexisztenczia ténye azonban szükségképen uj határokat teremt a tényleg lehető cselekvőségi körczikk területén: a szabad cselekvőség mellett létrejön a parancsolt s a tiltott cselekvőségek összege; a-d-e területre esnek a *„kell“* d-e-f-g területre a *„szabad“* és az f-g-b-c területre a *„nem szabad“* vezérszó alatt csoportosuló cselekvőségek.

Elvi szabályt adni, a mely szerint megállapítható a cselekvőségeknek e hármas megosztása: lehetetlen. Annak megjelölése, hogy mit szabad, mit nem szabad s mit kell a társadalomban élő embernek tennie: a vonatkozó társadalomtól s az ennek létére és fejlődésére behatást gyakorló külső és belső tényezőktől függ; e ponton döntő szerepe van a társadalmi felfogásnak.

A cselekvőségek fent körülírt elhatárolása, mely mindig megfelel a vonatkozó társadalmi felfogásnak, szabályok felállításával történik; e szabályok jogszabályok, s összességükben megalkotják a jogrendet. Ki e szabályokat nem tartja be, ki cselekedvén a határokat túllépi, tehát nem teszi azt, a mit kell vagy épen azt teszi, a mit nem szabad, vét maga ellen, mert hisz' a cselekvőség társadalmi korlátozása ő miatta is történt, vét az összesség, vét a jogrend ellen, szóval jogellenes magatartást tanusit. Nevezzük az ilyetén jogellenes magatartást *vétségnek*.

A társadalom: az előnyös és szükséges koexisztenczia — mint az eddig előadottakból kitünt — a cselekvőségeknek a vonatkozó társadalmi felfogás szerinti megosztásán alapul, kétségtelen tehát, hogy az összességnek érdekében áll — és ugyan ismét az egyes miatt is — a megvont határokat épségben fenntartani, a határokon túllépő cselekvőséget a megfelelő osztályba visszaszorítani és illetőleg oda törekedni, hogy a jövőben határsértések be ne következzenek, illetve ritkuljanak. A jogellenes magatartással, mint actió-val szemközt bekövetkezik tehát a társadalmi reactió és pedig ahhoz képest, aminő értéket tulajdonít

Digitized by Google

a korbeli társadalmi felfogás a megsértett jognak, beáll a kártalanításra szorítás, vagy esetleg e mellett — a büntetés alkalmazás, szóval létrejön a vétségnek két egymástól csupán mennyiségileg különböző neme: *a magánjogi vétség és a büntetendő cselekmény.*

Visszamenőleg okoskodva megállapítható tehát, hogy a büntetendő cselekmény antiszociális magatartás és szoros összefüggésben áll a társadalomnak a jogról, a szabad, nem szabad és kellről alkotott fogalmával. A vétség fogalma a tiltott és parancsolt cselekvőségek területéből egészül ki, de hogy bizonyos időben valahol mi van tiltva s mi parancsolva, az a társadalmi felfogástól függ; de nemcsak ezt, hanem azt is a társadalmi uralkodó nézet határozza meg, hogy a szabályt be nem tartó egyén cselekménye mikor csak magánjogi vétség, s mikor büntetendő cselekmény. Lehet, hogy a mi manapság tiltott, sőt büntetendő cselekmény, ugyanaz más időben, vagy más társadalmi felfogás szerint nemcsak deliktumot, de még tiltott cselekményt sem képezett, és megfordítva. *Garofalo* említi, hogy a Fidsi-szigeteken rendes szokás az ujszülöttek egy részének — körülbelül két harmadának — elpusztítása; egy észak-amerikai törzsnél pedig megölnek minden a fiugyermek előtt született leányt; több helyen a vallás követelte cselekmény számba megy az elaggott szülők életének kioltása[1]). Hasonló adatokat közöl *Post;* Celebes északi részén lakó alfuru törzs felfogása szerint a férfibecsületre csak az tarthat igényt, a ki már ölt, annyira, hogy férfi addig nem nősülhet, mig nem igazolja, hogy legalább is egy emberéletet kioltott[2]). Ugyan Postnál érdekes közlésekre akadunk az ellenkező

---

[1]) „Tra' Panches si uccidono tutte le bambine che nascono prima di un maschio, e nelle isole Viti o Fidji, i due terzi delle bambine. Il parricidio, che è per noi il più nero dei misfatti, fu ed è ancora in alcuni luoghi una istituzione religiosa. Il sentimento del dovere spingeva i Massagiti, i Sardi, gli Slavi e gli Scandinavi alla uccisione dei loro vecchi genitori, ed oggi ancora gli abitanti della Terra del Fuoco, i Kamtschadali, i Tshuthski, gli abitanti della Nuova Caledonia e delle isole Viti, serbano — dicesi — quest' orribile costume." V. ö. *Garofalo,* Criminologia. Roma, 1885. 31—32. l.

[2]) „Bei den Somali macht Räuberei einen Menschen ehrenhaft, Mord ihn zum Helden. Ehre besteht bei ihnen darin, Menchen das Leben zu nehmen. Die Alfuren gelangen nicht eher zur vollen Menschenwürde, ehe sie

Digitized by Google

körből is: a régi egyptusiaknál az íbisz-madár, a macska, a karvaly megölése, a régi Chinában pedig a szarvas elpusztítása sorakozik a főbenjáro büncselekmények közé; a Guineában élő asanti törzs bünteti a fecsegést és hallgatózást; a kru-oknál büntetendő cselekményt képez az árulkodás s a kevélység; az azték-ok pedig büntetést rónak ki a hazudozókra, az atyai vagyont pazarlókra, a női ruhát magukra öltő férfiakra.[1])

Számos jogtörténeti és ethnografiai adatot halmozhatnánk még össze ama kétségbe nem vonható tétel igazolására, hogy a büntetendő cselekmény társadalmi jelenség[2]). De nemcsak maga az a kérdés, hogy valamely cselekmény büntetendő legyen-e vagy sem, függ össze a vonatkozó társadalomnak a kérdéses időpontban uralkodó felfogásával; a bünösség mennyisége s az ezt mintegy értékelő büntetés nagysága is viszonylagos: a társadalmi érték-ítélettől függ. — Szépen fejezi ki s világositja meg e tételt *Pins* a brüsszeli egyetem hires kriminalistája: „Dans l' État theocratique, c'est le crime d' hèrèsie et de sacrilège qui est an premier rang; dans l' État commerçant, c'est la fraude; dans l' État militaire, l' indiscipline; dans l' État absolu, le crime de lése-majesté . . .“[3])

A kriminalitás és a társadalmi felfogás és értékitélet közötti relatio létét fokozott élénkséggel bizonyitja az a fejlődési processus, mely különböző helyeken és időkben élt társadalmak körében, vonatkozással a vallás és annak szabad gyakorlata ellen elkövetett cselekményekre s ezek között főleg az istenkáromlásra megállapítható.

---

nicht einen Menschen erschlagen haben, und dürfen sich auch nicht eher verheirathen.“ V. ö. *Post*, Bausteine für eine allgemeine Rechtswissenschaft. Oldenburg, 1880. I. kötet 225. l.; ugyanerre v. ö. *Pallas Lexikon*, I. kötet 353. lap.

[1]) V. ö. *Post*, i. m. 226—227. l.

[2]) *Castario és sterilitatis procuratio* czimü essay-mben (v. ö. Jogállam I. évfolyam 403. s köv. l.) felhivtam nemrég társadalmunk figyelmét a czímbeli második cselekménynek — sajnos Magyarország egyes vidékein konstatálható — elterjedettségére, s a magam részéről szükségesnek jeleztem annak a büntetendő cselekmények közé való felvételét. Ha a törvényhozó a poenalizáczió mellett foglal állást, ezzel tulajdonképen az időközben kifejlődött társadalmi felfogás követelményének fog eleget tenni.

[3]) V. ö. *Prins*, Science Pénale et droit positif. Bruxelles, 1899. 78. l.

Digitized by Google

E szerfelett érdekes kép szemlélete indított arra, hogy az istenkáromlás büntetendő cselekményével foglalkozzam ezuttal.

Tanulmányom első részében az összehordott jogtörténeti anyagot mutatom be s a jelenleg érvényben levő kodexek, továbbá a nevezetesebb javaslatok vonatkozó helyeit hasonlítom össze; majd az elmélet harczáról rántom le a leplet s arra a kérdésre keresem a feleletet: van-e theoretikus alapja az istenkáromlás cselekménye büntetendőségének, s ha igen mi az? A második részben a szigorú dogmatika szemüvegén keresztül veszem bonczkés alá a blasphemia büntetendő cselekményét és pedig abban az alakjában, a mint az a mi büntetőtörvénykönyvünkben jelentkezik.

Digitized by Google

ELSŐ RÉSZ.

Jogtörténet, összehasonlító jog és elmélet

ELSŐ CZÍM.

Jogtörténet.

1. §. Zsidó-jog.

A mózesi államban, melynek királya és törvényhozója az Isten, a blasphemia állam elleni büntetendő cselekmény; az istenkáromló büntetése: halál és ugyan megkövezés.

A vonatkozó büntetőjogi sanctio kijelentésére egy, az ó-szövetségi szentírásban leírt eset szolgált alkalmul. Mózes III. könyve 24. részének 10—12. verseiben olvassuk: „10. Ecce autem egressus filius mulieris Israelitidis, quem pepererat de viro Aegyptio inter filios Israel, jurgatus est in castris cum viro Israelita. 11. Cumque blasphemasset nomen, et maledexisset ei, adductus est ad Moysen: (Vocabatur autem mater ejus Salumith, filia Dabri de tribu Dan). 12. Miseruntque cum in carcerem, donec nossent, quid juberet Dominus.“ [1][2] Megkérdeztetvén az Úr: 13 Qui locutus est ad Moysen. 14. Dicens: Educ blasphemum extra castra et ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput ejus[3]), et lapidet eum populus universus. 15. Et ad filios

---

[1]) V. ö. *Biblia sacra*, vulgatae editionis. Venetiis, 1759. Editio novissima. Pars prima, 116—117. lap.

[2]) A 12. vers egyébbként is érdekli a kriminalistát: ez tudtommal az egyedüli hely, mely a vizsgálati fogság-szerü carcerről tesz emlitést.

[3]) A kézfeltétel tanuskodást jelent.

Digitized by Google

Israel loqueris: *Homo, qui maledixerit Deo suo portabit peccatum suum: 16. Et qui blasphemaverit nomen Domini morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo,* sive ille civis, sive peregrimus fuerit. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur".*[1])

A tényálladékról fogalmat alkotandó, az idézett szöveg nem hagy fenn kétséget az iránt, hogy az elkövetési cselekvés: *káromlás*: a latin szövegben mindenütt vagy a maledicere, vagy a blasphemare igével találkozunk, már pedig e szavak kétségtelenül káromlást, szidalmazást jelentenek[2]). Mégis már maga a latin szöveg is behatóbb vizsgálatra s az eredeti zsidó szöveg szerint való magyarázatra indít[3]), mert hogy a maledixerit és a blasphemaverit szavak között különbségnek kell lennie, kitünik abból. hogy „qui maledixerit" az „portabit peccatum suum", a ki azonban „blasphemaverit nomen Domini," az „morte moriatur "

A héber eredetiben tényleg csak a *maledicere* ige helyén találjuk a káromlásnak megfelelő kifejezést; *a blasphemare: a héber „venoqueb", „naquab"=kiejteni* igét helyettesíti a latin szövegben. Ennek folytán a minket érdeklő helyek szószerint való fordítása az eredeti héber szöveg nyomán ekképen hangzik: „11. És mikor káromlotta a nevet és *kiejtette* azt..." „15 A mely ember istenét káromolja, viselje bünét." „16. És a ki *kiejti* a nevet, halállal haljón meg; kövezze meg őt az egész sokaság legyen polgár, vagy idegen. A ki *kiejti* a nevet halállal haljon meg." Ez a szószerint leforditott szöveg azonban magyarázatra szorul, mert hisz' az minden további értelmezés nélkül azt jelenti: hogy a ki káromkodik, annak e cselekménye lelkiismeretén szárad („viselje bünét"), ki pedig egyszerüen csak kiejti a nevet

---

1) V. ö. *Biblia sacra.* Pars prima 117. l.

2) Káromlásnak s szidalmazásnak forditja a blasphemare és maledicere igéket Káldi György is. V. ö. *Szent Irás Magyarul.* Báró Szepesy Ignátz Pétsi Püspöknek felügyelése alatt. Pozsony, 1835. I. kötet, 495. lap; továbbá *Az ó és uj szövetségi Szentirás.* Eger, 1862. I. füzet, 122—123. l.

3) Az eredeti héber szöveg forditásánál s magyarázatánál, továbbá néhány alább idézett kommentator (Philipson, Rasi, Ibn Ezra) nézetének értelmezésénél dr. Perls Ármin pécsi főrabbi volt segitségemre, kinek ez uton ismételt köszönetemet fejezem ki.

Digitized by Google

(t. i. a nomen popriumot a tetragrammatos, a négy betüből álló Jehova nevet), az halállal lakol ezért. Hogy a hivatkozott helyeknek ez legyen az értelme: lehetetlen, „da — mint Saalschütz mondja — dies die Möglichkeit des Falles gäbe, dass das unschuldige, vielleicht heiligende Aussprechen des göttlichen Namens mit Todesstrafe geahndet, dagegen wirkliche Lästerung, wobei nur der Name nicht genannt worden, unbestraft bliebe."[1])

Kétségtelen, hogy a héber naquab, venoqueb, továbbá vajjiquob kifejezések a *kiejt* szóval forditandók, mindazonáltal a *káromol* és *kiejt* szavaknak egymásra következéséből — a 11. versben — továbbá a 15. és 16. versben foglalt sanctiók összefüggéséből, a következő ételmezés folyik, mint egyedül elfogadható. A 11. s köv. versben arról van szó, egy izraeli nő fia káromkodott s e közben kiejtette a Jehova szót; a vádlott Isten parancsára megköveztetett; ez eset alkalmán Isten a következő törvényt adja a zsidóknak: ha valaki káromkodik az bünös és viselje bünét; ha azonban valaki káromkodva Jehovát szidalmazza, az ne kerülje el a földi bíró büntetését sem: köveztessék agyon. *A „naquab" stb. tehát nem egyszerü kiejtését* a tetragrammatosnak, hanem azt jelenti, hogy valaki *káromkodás között vagy káromlás czéljából ejti ki a Jehova szót.*[2])

A káromlás tényálladékát illetően, ugy a mint ez a zsidójogban jelentkezik, még két kérdés vár megoldásra.

Az első kérdés: vajjon büntetendő volt-e az idegen elkövette blasphemia? *Rasi* és *Ibn Ezra* abban a nézetben vannak, hogy az istenkáromlás tettese csak zsidó vagy prozelita lehet; szerintük ugyanis Mózes III. könyve 24. fejezetének 10. s követ-

---

[1]) V. ö. *Saalschütz.* Das mosaische Recht. Berlin, 1853. II. kiadás, II. rész, 496. l. Ugyanigy *Michaelis:* „Hier wäre auf etwas Lebensstrafe gesetzt, und man wüsste nicht recht, was es wäre, und worinn eigentlich das Verbrechen bestünde." V. ö. *Michaelis.* Mosaisches Recht. II. kiadás. Reutlingen 1792. V. rész, 133. l.

[2]) Igy magyarázza a vonatkozó szöveget Michaelis, igy Saalschütz. Michaelis szerint: „wenn jemand Gott lästert, jeder den Gott, den er für seinen Gott hält, der Izraelite den wahren, und der Heide einen falschen Gott, so ist dies eine schwere Versündigung, auch selbst bei dem Heiden eine Versündigung, der das lästert, was seiner Meinung nach Gott ist, ein solcher wird seinem Richter nicht entgehen, doch hat sich die Obrigkeit weiter nich darein zu mischen, sondern

Digitized by Google

kező verseiben leírt káromlás tettese ugyan egyptomi férfiutól s izraelita nőtől származott, tehát látszólag idegen, mindazonáltal kétségtelen, hogy az apa azok közül való volt, kik együtt a zsidókkal Egyptomból vándoroltak be (v. ö. Mózes II. könyv, 12. fej. 38. vers) és körülmetéltettek, mikor is a fiu, a káromlás tettese nem idegen, hanem prozelita, tehát zsidó. *Philipson*, Mózes III. könyvéhez irt magyarázatában, valamint *Michaelis* az ellenkező felfogás hivei Szerintük az atya a szentírás vonatkozó helye értelmében egyptomi; hogy prozelita lett volna, mi sem bizonyitja; az ellenkező nézet mivel sem igazolt feltevés. Szóval: a többször idézett 10. s köv. versekből az tűnik ki, hogy a káromlás egyaránt büntetve volt, akár zsidó, akár idegen volt légyen a tettes Michaelis más oldalról is megerősiti álláspontját: „Gesezt — ugymond — ein Fremder glaubte an unsern Gott nicht... aber gesezt dies, so soll er doch das Volk, unter dessen Schutz er lebt, nicht durch Lästerung desjenigen, was ihm das Allerheiligste und Verehrenswürdigste ist, beleidigen.“[1])

Igénytelen nézetem szerint az utóbbi nézet a helyes. A magam részéről nem helyezek sulyt arra, hogy vajjon idegennek vagy prozelitának veendő-e a 10 s köv. versekben leírt káromlás tettese; nagyobb s élesebb világosságot vet e kontroverz kérdésre egyrészt a 16., másrészt a 22. vers; az előbbiben határozottan ki van mondva, hogy: „qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur . . . *sive ille civis, sive peregrinus fuerit“;* a 22.-ben pedig a 24. fejezetben előzőleg kijelentett büntetőjogi sanctiók záradékául, vonatkozással a már mondottakra azt paran-

---

es dem wahren oder falschen Gott zu überlassen, dass er sein eigener Richter sey. Es ist ohnehin noch ungewiss wenn, der Mensch gemeint hat, wenn er auf Gott fluchete, und das Gesetz nimmt hier die gelindere Vermuthung an. Sollte aber jemand bei dem Lästern ausdrüklich den Namen Jehova nennen, so dass kein Zweifel übrig bleibt, ob er den wahren oder einem falschen Gott hat lästern wolllen, so soll er gesteiniget werden.“ V. ö. *Michaelis,* i, m. V. rész 133—134. l.

Saalschütz pedig azt mondja: „ . . . wenn Jemand lästert, man weiss dann noch nicht wen, nun spricht er dabei „den Namen des Ewigen“ aus es kommen also beide Bestandtheile einer wirklich constatirten Gottes-Lästerung zusammen.“ V. ö. *Saalschütz,* i, m. II. rész 496. l.

[1]) V. ö. *Michaelis,* i. m. 126—127. l.

Digitized by Google

csolja az Úr, „Aequum judicium sit inter vos, *sive peregrinus, sive civis peccaverit:* quia ego sum Dominus Deus vester"[1]). Ezekből a világos szavakból nem tudok másra következtetni, mint hogy az istenkáromlás büntetendő cselekménye megállapításánál s a büntetés kiszabásánál figyelmen kívül hagyatott, vajjon zsidó volt-e a tettes vagy idegen.

A másik kérdés: büntették-e a zsidók a pogány istenek káromlóit? Philo és Josephus igenlően felelnek. *Philo* szerint: az istenség fogalma annyira szent, hogy a zsidó azt se káromolja, a mit mások tévesen istennek tartanak[2]) *Josephus* két helyen foglalkozik e kérdéssel; *Antiquitates* czimü művében olvassuk: „Dijs alienis nemo male loquatur. Fana externa non sunt spolianda, neque sacra donaria tollenda"[3]); fontosabb ennél a *contra Apionem* czimü művében foglalt következő kijelentése: „Noster enim mos est propria custodire, non aliena potius accusare. Et ut neque ridere, neque blasphemare debeamus eos, qui apud alios putantur Dij, aperte nobis legislator interdixit *propter ipsam appelationem.*"[4])

Saalschütz, röviden csak annnyit jegyez meg e nézetekkel szemben, hogy: „Die Annahme des Philo . . . und Josephus ... dass man auch heidnische Gottheiten nicht lästern sollte, bedarf keiner Wiederlegung"[5]). *Michaelis* szerint sem minősítették a zsidók a pogány istenek káromlását blasphemiának, és pedig azért, mert Mózes törvényei sehol a legparányibb jogot sem biztosítják az idegen vallásoknak, tiltanak minden bálványozást, sőt mivel maga Mózes is itt-ott gyalázó kifejezésekkel illeti a pogány isteneket, lehetetlen feltennünk, ugymond, hogy ezeknek káromlása büntetendő cselekmény lett volna[6]).

---

[1]) V. ö. *Biblia sacra.* Pars prima 117. l.

[2]) V. ö. *Philo,* De vita Mosis, 166. l.; és De monarchia, 219. l. V. ö. *Michaelis,* i. m. 127. l.

[3]) V. ö. *Flavii Josephi* Antiquitatum Judaicarum liber quartus, cap. VIII. — Mosis leges, et quomodo ex hominibus fuerit sublatus. V. ö. Opera Josephi viri inter Judaeos doctissimi stb. Francoforti ad Moenum, 1588. 52. l.

[4]) V. ö. *Flavii Josephi* de Antiquitate Judaeorum contra Apionem Alexandrinum ad Epaphroditum; Liber II. V. ö. Opera stb. 469. l.

[5]) V. ö. *Saalschütz,* i. m. II. rész, 469—497. l.

[6]) V. ö. *Michaelis,* i. m. V. rész, 128—129. l.

Digitized by Google

Csekélységem is a Saalschütz-Michaelis nézethez húz, de nem a Michaelis felhozta érvek alapján, hanem a szentírás vonatkozó helyeinek héber szövegü eredetijéből meritett érvek nyomán.

Philo és Josephus, midőn a pogány istenek szidalmazását is blasphemiának minősítik, a szentírás két helyére támaszkodnak: egyrészt Mozes III. könyve 24. fejezetének 15. versét hívják fel, mely szerint „Homo, qui maledixerit *Deo suo*, portabit peccatum suum," másrészt Mózes II. könyve 22. fejezetének 28. versére alapítják érveiket; ez utóbbi versben ugyanis az mondatik, hogy „*Diis* non detrahes et principi populi tui non maledices"[1]); a szószerint vett értelem mintha Philo s Josephus mellett szólna!

A helyes csapást ismét a héber szöveg mutatja meg, melyben a „Diis" szó helyén az „*Elohim*" kifejezést találjuk. Igaz ugyan, hogy Elohim Istent is jelenthet, mert közvetlen értelme: a hatalom birlalója, mindazonáltal a szerint a mily mondatban s szófüzéssel használtatik, angyalt, előljárót, birót is jelent.[2])

A fenti 15. versben Istent jelent, de ebből ép az következik, hogy az idegen Isten káromlása nem büntetendő: a ki *saját Istenét* káromolja, viselje bűnét azaz ha zsidó káromkodik s nem saját Istenét szidalmazza, még bűnt sem követ el; ha saját Istenét gyalázza — de nem ejti ki a te ragrammatost — csak lelkiismeretében felel, ha Jehovát káromolja: agyonköveztessék. Az idegenről a megelőzőleg mondottakból annyit tudunk, hogy a nomen proprium kimondásával káromkodó ép oly elbirálás alá esik, mind a zsidó; egyébbként, ha az idegen csak általában káromkodik, akár a saját, akár a zsidók Istenét szidalmazza: nem büntethető. A zsidó-Isten káromlásáért nem, mert ezért még a zsidót sem büntették, a pogány Isten szidalmazásáért nem, mert erre vonatkozólag áll, a tétel: Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum.

---

[1]) V. ö. *Biblia sacra.* Pars prima 78. l.

[2]) Moz. I, k. 32. c. 3. v.-ben például angyalnak, küldöttnek forditandó; a latin szöveg is a *nuntios* kifejezést veszi fel; egyebbütt meg kétségtelenül *birót* jelent v. ö. pl. Moz. II. k. 21. c. 6. v.; 22. c. 8., 9. v.

Digitized by Google

E negatív oldalon csoportosított bizonyítékok mellett még egy — szintén a szentírásból vett — positív argumentum is felhozható; Gedeon, Joás fia lerontotta Baal oltárát — tehát a káromlásnál súlyosabban vétett e pogány Isten ellen — s midőn a tömeg a tettes halálát kívánta, Joás így felelt: „si Deus est (t. i. Baal) vindicet se de eo, qui suffodit aram ejus.“[1])

De vajjon nem fordítandó-e Moz. II. k. 22. fej. 28, versében található *Elohim* szó is — ugy mint a latin szövegben olvassuk: *Diis-nek?* Mert ha igen úgy a többes szám használatából arra kellene csakugyan következtetni, hogy e helyütt a pogány istenek káromlásának tilalma van felállítva. Itt a szófüzés siet segitségünkre: „Diis non detrahes et *principis populi tui* non maledices“ olvassuk a latin forditásban: a diis kifejezésnek a principi populi mellett említéséből kétségtelen, hogy a diis helyén álló elohim nem *istenek,* hanem *előljárók* vagy *birók* kifejezéssel fordítandó. A latinra forditó is megjegyzi a diis szóhoz, hogy: *„Judicibus* ob analogiam quamdam et similitudinem cum Deo.“[2])

Összevonván fejtegetéseimet, megállapíthatók a következő tételek: 1) a káromlás csak az esetben büntetendő cselekmény a zsidó jog szerint, ha a káromlás közben vagy a káromlás céljából a tettes a Jehova szót kiejti; egyébbként a blasphemia csak bűn, melyért a földi bíró nem büntethet; 2) a káromlás büntetendő cselekményének tettese lehet akár zsidó, akár idegen; 3) a büntetés halál, és ugyan megkövezés; 4) a pogány istenek káromlása nem büntethető.

2. §. Római-jog.

Justinianus koráig az istenkáromlás nem volt büntetendő cselekmény. *Rein* csak annyit konstatál, hogy: „Frühere Gesetze sind nicht bekannt“[3]); e negatívum azonban a legkevésbbé sem bizonyítja fenti állításunkat, mert az a körülmény, hogy Justini-

---

1) *Birák könyve* VI. c. v. — V. ö. *Biblia sacra.* Pars prima 224. l.

2) V. ö. *Biblia sacra.* Pars prima 78. l. 28. jegyzet.

3) V. ö. *Rein,* Das Criminalrecht der Römer von Romulus bis auf Justinianus. Leipzig, 1844. 896. l.

Digitized by Google

anus korát megelőző időből oly jogszabályt, mely a blasphemiát büntetni rendelné, nem ismerünk, legfölebb csak valószinü következtetést enged vonni, de apodiktikus bizonyosságra nem juttat. De akkor mi alapon vezethettük be e szakaszt oly ellenbizonyitást nem tűrő, határozott kijelentéssel? A felelet egyszerű: mert positív adataink vannak, melyekből kitünik, hogy a rómaiak felfogása szerint az istenkáromlót megbüntetni nem az állam, hanem az Isten dolga. De lássuk ez adatokat:

Ciceró-nál olvassuk: „Ad divos adeunto caste. *Pietatem adhibendo.* Opes amovento. *Qui secus faxit, deus ipse vindex erit*"[1]), majd utóbb: „Perjurii poena divina exitium; humana dedecus"[2]), és ismét: „Quod autem *non iudex, sed deus ipse vindex constituitur;* praesentis poenae metu religio confirmari videtur"[3]). Hasonló értelemben nyilatkozik *Tacitus:* „Iusiurandum perinde aestimandum, quam si Jovem fefellisset: deorum iniurias diis curae"[4]). De nemcsak politikai s történeti jellegü irók műveiből vett idézetek támogatják nézetünket, hivatkozhatunk a Justiniani gyüjteményekre és ugyan a Codexre is. — Vajjon nem azt a tételt állítja-e fel Alexander, a melyről Cicero s Tacitus tettek említést, hogy büntessen az Isten, midőn azt mondja: „Jusiurandi contempta religio satis deum ultorem habet"[5]) s nem erről emlékezik-e meg maga Justinianus ugyan a Codexben, a hol igy szól: „Alienam sectae meae sollicitudinem concepisti, quasi crimen maiestatis sustineres, etsi servo tuo iratus esse non perseveres, quod semper te facturum inconsultius iuraveris"[6]).

Minden további meggondolás nélkül magunkévá tehetjük ezeknél fogva Mommsen állitását, mely szerint: „Der privatrechtliche Begriff der Injuire wird auf die *alten Götter* nicht bezo-

---

[1]) *Cicero,* De legibus. Lib. II. 8. V. ö. M. Tullii Ciceronis Opera. Apud Antonium Graziosi. Typographum ac Bibliopolam Venetum 1772. III. kötet 154. lap.

[2]) *Cicero,* De leg. Lib, II. 9. V. ö. Ciceronis opera, 159. l.

[3]) *Cicero,* De leg. Lib. II. 10. V. ö. Ciceronis opera, 160. l.

[4]) *Tacitus,* Annalium lib. I. cap. 73. V. ö. C. Cornelii Taciti Opera. Lipsiae in libraria Weidmannia, 1801. 128. l.

[5]) C. IV. 1., 2. V. ö. Corpus iuris civilis. Berolini 1877. *Codex Justinianus,* 149. l.

[6]) C. IX. 8., 2. V. ö. C. i. c. *Codex Justinianus,* 373. l.

Digitized by Google

gen; sie konnten wohl auch beleidigt werden, aber die Vergeltung dafür blieb ihnen selbst überlassen."[1])

E sajátos felfogás mindaddig uralkodó marad, míg csak gyökeret nem ver a pogány Róma talaján a keresztény vallás. Justinianus 77. novellája az első állami törvény, mely az istenkáromlókat büntetni rendeli Kiválóan jellemzetes ama vajudásban levő kor eszmevilágára *az ok,* mely a törvényhozót e cselekménynek büntetendővé tételére vezette s maga a *büntetés.* A talaj még fertőzött, nem tisztúlt meg teljesen a pogány eszméktől s így nem csodálhatni, hogy a 77. novellában foglalt büntetés-sanctio alapját az a gondolat képezte, mely szerint a káromlót a boszuló Isten *kiengesztelése* czéljából a legsúlyosabb büntetéssel: *halállal* kell büntetni. A bűnöst tehát tulajdonképen csak távolról érte *azért* e túlszigoru büntetés, mert káromkodott; a poena ugyan a cselekményhez fűződik, de nem a tettes bűnösségének egyenértéke, hanem *eszköz,* melynek segélyével a népösszességről elháríthatók a megsértett, bosszút álló, ki nem engesztelt Isten küldhető bajok.

„Si enim contra homines — olvassuk a többször említett novellában — factae blasphemiae impunitae non relinquuntur, multo magis qui ipsum deum blasphemat dignus est supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus huiusmodi praecipimus a praedictis delictis abstinere et dei timorem in corde percipere et sequi eos qui bene vivunt. Propter talia enim delicta *et fames et terrae motus et pestilentiae fiunt,* et propterea admonemus abstinere ad huiusmodi praedictis illicitis, ut non suas perdant animas. Sin autem ét post huiusmodi nostram admonitionem inveniantur aliqui in talibus permanentes delictis, primum quidem indignos semetipsos faciunt dei misericordia, post haec autem et legibus constitutis subiciuntur tormentis. 2. Praecipimus enim gloriosissimo praefecto regiae civitatis permanentes praedictis illicitis et impiis actibus et post hanc nostram admonitionem et comprehendere et *ultimis subdere suppliciis,* ut non ex contemtu talium inveniatur et civitatis et respublica per hos impios actus laedi Si enim et post hanc nostram suasionem quidam

---

[1]) V. ö. *Mommsen,* Römisches Strafrecht. Leipzig, 1899. 598. l.

Digitized by Google

tales invenientes hos subtercelaverint, similiter a domino deo condemnabuntur. Et ipse enim gloriosissimus praefectus si invenerit quosdam tale aliquid delinquentes et vindictam in eos non intulerit secundum nostras leges, primum quidem obligatus erit dei iudicio post haec autem et nostram indignationem sustinere."[1])

Minthogy a büntetés kimérésének és végrehajtásának főczélja az országot s népet érhető, isteni boszuból eredő bajok megelőzése és illetőleg távoltartása: a novella az istenkáromlót pártoló, hivatali kötelességét nem teljesitő hatósági közeget is felelőssé teszi ugy az istennel, mint a császárral szemben.

A keresztény Rómában megerősödött e felfogás elhatározó befolyást gyakorolt hosszu évszázadokon keresztül ugy a theoriára, mint a törvényhozásra. Ezeken a nyomokon indul küzdelemteljes utjára az elmélet, mely arra a kérdésre igyekszik kielégitő feleletet adni, hogy egyáltalán büntetendő cselekmény legyen-e az istenkáromlás s ha igen, miért, mi alapon? Ezt a rendelkezést veszik mintául az uj-kor első törvényhozási munkálatai és pedig mint látni fogjuk, különösen a XVI. században kibocsájtott német Reichsabschied-ok.

3. §. Kánon-jog.

Az istenkáromlás vallás elleni büntetendő cselekmény nem csodálható tehát, hogy azt az egyházi törvényhozó kiváló figyelmére méltatta.

A mi mindenekelőtt a blasphemiának fogalmát illeti: e tekintetben nincs teljes egyetértés az irók között, *Gury* szerint: locutio Deo injuriosa, *Suarez* szerint: verbum maledictionis, convicii seu contumeliae in Deum, *Möhler* szerint: Blasphemie oder Gotteslästerung ist eine in Worten vollzogene Schmähung Gottes".[2]) *Hinschius* a következő meghatározást adja: „Gotteslésterung ist jede Gott herabsetzende oder schmächende Äusserung, d h. eine solche, welche ihm erstens eine ihm zukommende Eigenschaft abspricht, oder ihm etwas ihm nicht Eignendes bei-

---

[1]) Nov. 77. Constitutio de afficendis supplicio iis, qui per deum iurant quique blasphemant. V. ö. C. i. c. *Novellae*, 381—383. l,

[2]) V. ö. *Wetzer und Welte*'s Kirchenlexikon. II. kiadás. Freiburg im Breisgau 1883. II. kötet, 915. l.

Digitized by Google

legt oder zweitens ihm etwas Übeles anwünscht oder welche endlich drittens eine Herabwürdigung oder Entehrung oder Beschimpfung Gottes, der Jungfrau Maria oder der Heiligen oder eine Verletzung der Ehrfurcht vor diesen bildet".[1]) Még Hinschius-énál is pontosabb — a büntetőjogi törvényhozás szófüzésének megfelelő — fogalmi körülirást ad *Hollweck*: „Wer sich in Rede oder Handlung vor Anderen über Gott, die Geheimnisse des Glaubens, über die Heiligen, namentlich die seligste Jungfrau Maria über den apostolischen Stuhl in einer beschimpfenden, Unglauben, Verachtung oder Hass ausdrückenden Weise äussert, ist mit dem persönlichen Interdikt und mit Entziehung des kirchlichen Begräbnisses zu bestrafen, in Wiederholungsfällen mit Excommunication und Imfamie, wenn nicht der Thäter durch öffentliche Busse seinen Frevel sühnt Cleriker sind mit Suspension, in Wiederholungsfällen mit Deposition zu bestrafen".[2])

E definitiók — eltekintve attól a különbségtől, hogy míg az előbbiek csak egyszerü fogalommeghatározást adnak, az utóbbiak pedig a blasphemia nemeit is beveszik a körülírásba — két ponton térnek el egymástól. Gury, Suarez és Möhler definitiói szerint csak *szavakkal* követhető el az istenkáromlás, Hinschius már a tágabb értelemben vehető *„Äusserung"* kifejezést használja, Hollweck a szavakkal való elkövetés mellett a *külső cselekvést* is felveszi.[3]) A másik eltérés a nyilvánosság tárgyában mutatkozik. Katz szerint a nyilvánosság *tényálladéki elem*, Hinschius *nem* kivánja meg azt[4]); Hollveck ugyan Hinschiusnak ad igazat, a midőn kijelenti, hogy magának a fogalomnak nem eleme a nyilvánosság, mégis a blasphemiát mint büntetőjogi fogalmat, *mint deliktumot* csak abban az esetben tartja létezőnek, ha az mások jelenlétében lett elkövetve.[5])

---

[1]) V. ö. *Hinschius*, System des katholischen Kirchenrechts. Berlin, 1885. V. kötet, 699.

[2]) V. ö. *Hollveck*, Die kirchlichen Strafgesetze. Mainz, 1899. 193—194 l.

[3]) Hazai iróink közül Szeredy ad hosszabb fogalom-meghatározást; szerinte az istenkáromlás: „elkövető szóval, irásban, sajtó utján, vagy valamely *cselekmény* által." V. ö. *Szeredy*, Egyházjog. II. kiadás, II. kötet 1083. l.

[4]) V. ö. *Hinschius*, i. m. V. kötet 700. l. 1. j.

[5]) V. ö. *Hollveck*, i. m. 193. l. 2. j.

Digitized by Google

Igénytelen nézetem szerint mindkét kérdésben Hollweck álláspontja a helyes. Az egyházjog felfogása szerint ugyanis a blasphemia ugy in foro interno, mint in foro externo büntetendő. Ez utóbbi szempontból pedig főleg mint *botrányt okozó* cselekmény jön figyelembe, de a botrányokozás egyrészt *külső cselekvésnek is* lehet eredménye, másrészt *csak bizonyos foku nyilvánosság* mellett képzelhető.

Az egyház tanítása szerint az istenkáromlás körében a következő nemek különböztethetők meg: A. 1) *blasphemia immediata*, mely közvetlenül Isten ellen irányul; 2) *blasphemia mediata*, mely mint a szenteknek, Szüz Máriának, az egyháznak, az apostoli széknek stb. káromlása jelentkezik; B. 1) *blasphemia dehonestativa*, azaz egyszerü szidalmazás; 2) *blasphemia haereticalis,* midőn a szidalmazás egyszersmind hitetlenséget is kifejez; 3) *blasphemia imprecativa,* midőn a szidalmazásban átkozódás is rejlik; 4) *blasphemia diabolica,* midőn a tettes azzal a szándékkal, óhajjal cselekszik, hogy az átkokkal kisértet a kivánt bajok csakugyan utolérjék; C) aquinoi szt. Tamás óta szokásos végre a következő megkülönböztetés, mely tulajdonképen a blasphemia haereticalis-nak további felosztása: 1) cum atribuitur Deo quod ei non convenit; 2) cum ab eo remonetur quod ei convenit; 3) cum attribuitur creaturae quod Deo appropriatur [1])

Bemutattam ezekben az egyházjog tanítását az istenkáromlás fogalmát s felosztásait illetően; a következőkben a büntetőjogi sanctiók tárgyában lefolyt fejlődés képét fogom vázolni

A kereszténység első századaiból visszamaradt források a blasphemiáról egyáltalában meg sem emlékeznek; a töredelmezési iratokban itt-ott előforduló : blasphemare az általában elfogadott magyarázat szerint a vonatkozó helyeken nem káromlást, hanem csak megszólást jelent.[2]) E hallgatásból azonban nem az következik, mintha a káromlás nem tartozott volna az in foro externo büntetendő cselekmények közé, hanem, hogy a blasphe-

---

[1]) V. ö. *Divi Thomae Aquinatis Summa Theologica.* Venetiis 1756. III. kötet, 72. l.

[2]) V. ö. *Hinschius,* i. m. V. kötet, 184. l. 1. j.

Digitized by Google

mia az első századokban beleolvadt az eretnekségbe[1]), ez pedig mindenkoron büntetendő volt.

Az első, de még mindig homályos, nyomokra *Gratian*-nál akadunk. Ő már felemlít nehány egyházatyát, a kik szerint az istenkáromlás igen súlyos bűn s egyszersmind tiltott cselekmény[2]); s ugyan az ő gyűjteményében találunk még két helyet, a melyekből kitűnik, hogy a canonokat sértő továbbá az Isten nevével visszaélő: káromlónak minősíttetett[3]); ezekből a rendelkezésekből azonban csak annyit tudunk, — a mi egyébbként is tudva van, — hogy a blasphemia bűn; hogy bűntetendő cselekmény is volt-e egyuttal, hogy in foro externo is elbíráltatott-e? az az eddig említett forráshelyekből nem állapítható meg.

Az első canon, mely az istenkáromlással, mint deliktummal bánik el, a: c. 10. C. XXXII. qu 1; e szerint: „Si quis per capillum Dei vel caput iuraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit, si in ecclesiastico ordine est, deponatur; si laicus anathemizetur“[4]); határozottabb rendelkezés a következő, mely IX. Gergely ügylevelei között található: c. 2. X. de maledicis V. 26.: „Statuimus, ut si quis contra Deum, vel aliquem sanctorum suorum, et maxime beatam Virginem, linguam in blasphemiam publice relaxare praesumpserit, per episcopum suum poenae subdatur inferius annotatae, videlicet, ut septem diebus dominicis prae foribus ecclesiae in manifesto, dum aguntur missarum solemnia, blasphemus existens, ultimo illorum die dominico pallium et calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collum, septemque praecedentibus sextis feriis in pane ieiunet et aqua, ecclesiam nullatenus ingressurus Quolibet quoque praedictorum

---

1) „Die Erklärung dafür liegt wohl darin, dass sie sich in früheren Zeiten gewöhnlich zugleich als Ketzerei darstellte.“ V. ö. *Hinschius*, i. m. V. kötet, 184. l. 2. j.

2) c. 4. Dist. XXII.; c. 10. C. 24. qu. 3.; c. 13. C. 24. qu. 3, a hol is a következőket olvassuk: „Apostolicae auctoritatis exemplo didicimus, errantium et in errorem mittentium spiritus tradendos esse satanae, ut blasphemare dediscant.“ V. ö. *Corpus iuris Canonici*. Lipsiae 1839. Concordia discordantium canonum. 861. l.

3) c. 5. C. XXV. qu. 1. (In Spiritum sanctum blasphemant, qui sacros canones violant), v. ö. *C. i. c.* Conc. disc. can. 874. l.; c. 15. C. XXXIII., v. ö. *C. i. c.* Conc. disc. can. 1096. l.

4) V. ö. *C. i. c.* Conc. disc. can. 743. l.

Digitized by Google

dierum tres, si poterit, alioquin duos reficiat pauperes sive unum. Et si nec ap hoc eius suppetant facultates, id in poenam aliam commutetur; cui etiam, si renuerit recipere ac peragere poenitentiam supra dictam, ecclesiae interdicatur ingressus, et in obitu ecclesiastica careat sepultura. Per temporalem praeterea potestatem, coactione, si necesse fuerit episcopi dioecesani adhibita contra eum, blasphemus, si dives fuerit, quadraginta solidorum, alioquin triginta sive viginti, et, si ad id non sufficiat, quinque solidorum usualis monetae poena mulctetur, nullam in hoc misericordiam haqiturus; quod etiam inter alia communitatum statuta ponatur."[1])

Ez már határozottan büntetőjogi sanctiót kapcsol a cselekményhez; a büntetés: hét vasárnapon és ugyan a hetediken czipő és felső ruha nélkül, szijjal a nyakon az ünnepi mise alatt a templom ajtó előtt állani; e vasárnapokat megelőző — tehát hét pénteken keresztűl kenyéren és vizen bőjtölni; az elitélt továbbá el volt tiltva a templomba lépéstől; — köteles volt továbbá az említett napokon egy vagy több szegényt élelemmel ellátni. Ha nem vetette magát alá e fenyitéknek: úgy excommunikáltatott s megtagadtatott tőle az egyházi temetés. A világi hatóságokkal szemben ama kivánalom jut kifejezésre, hogy az istenkáromlókat az egyházi büntetések mellett ezek is büntessék, és ugyan lehetőleg pénzbüntetéssel.[2])

A leírt büntetés a XV. századig particularis határozmányok által majd súlyosítva, majd enyhítve lőn. Így itt-ott az interdictio ingressus minden esetben kimondatott és pedig egy hónapi időre; másutt feltétlen excommunicatio s pénzbüntetés is érte a káromlót[3]); egy párisi tartományi zsinat határozata szerint az Istent, Krisztust, vagy Szűz Máriát káromlók büntetése első esetben nyolcz napi fogház kényszerbőjttel, második esetben tizenhat napi fogház és bőjt, harmadik esetben testi büntetés és pedig „publice in scala vel alias puniantur“; a mennyiben a bűnös

---

[1]) V. ö. *C. i. c.* Decretalium D. Georgii Papae IX. Compilatio 797—798 l.

[2]) Hogy mennyiben feleltek meg e kivánalomnak a világi hatóságok, erről alább.

[3]) Ravenna 2311, c. 27. M. 25, 471. Benevent 1378, c. 3. M. 16, 620, V. ö. *Hinschius,* i. m. V. kötet 184. lap.

Digitized by Google

egyházi büntetése az említettnek kétszerese, mégis azzal a kivétellel, hogy a mennyiben harmadszor esik vissza, bíróilag mérlegelendő büntetéssel fenyítendő; a ki káromolva esküszik — rendeli e zsinati végzés — az első esetben egy, a második esetben két, a harmadik esetben négy font viaszt szolgáltasson; ha a bűnös egyházi személy, úgy büntetése kétszeres, tehát kettő, négy illetve hat font viasz.[1])

A partikuláris rendelkezések eltéréseiből eredő viszásságok megszüntetése czéljából először X. Leo, majd V. Pius pápa alatt ismét az egész egyházra érvényes, általános határozmányok jöttek létre. Ezek közül különösen az érdemel figyelmet, mely 1566-ban V. Pius alatt hozatott. E szerint: az, ki Istent, Krisztust vagy szüz Máriát káromolja, 25 arany fizetésére kötelezendő; második esetben 50, harmadik esetben 100 aranyat fizessen, a mikor is még infamia s exilium is érje[2]) Ha a bünös alacsony sorsu, úgy első esetben pellengére állitandó, második esetben megkorbácsolandó, harmadik esetben nyelvének átszurásával s gályarabsággal büntetendő.[3]) Ha a káromlást elkövető: egyházi személy és pedig javadalmas, ugy az első blasphemiáért beneficiuma jövedelmeinek élvezetétől egy évre eltiltandó; ha visszaesik: büntetése privatio beneficiorum; a harmadik esetben depositio s exilium érje; — nem javadalmas egyházi személyek büntetése: pénz vagy botbüntetés, ismétlés esetén fogház, s ha még ez sem használt, degradatio és gályarabság.[4]) Vitás, hogy vajjon a harmadik esetben káromkodó nem javadalmas egyházi személyt csupán degradatio verbalis érte-e vagy realis? — A vonatkozó szöveg futólagos elolvasásából arra következtethetnénk, hogy csak

---

[1]) Paris 1429. c. 26. Hardouin 8, 1047, 1048., továbbá c. 22, Hardouin 8, 1046. *Hinschius,* i. m. V. kötet 559. és 700. l.

[2]) X. Leonak 1514-iki határozmánya értelmében „nobilitatem perdat."

[3]) A plebejusokra X. Leo fogházbüntetést szab; becstelenítő büntetés csak a másodizben visszaesőt érheti, s ha még ezután is káromkodik, úgy életfogytig tartó fogházra vagy gályarabságra itélendő.

[4]) X. Leo nem tesz különbséget javadalmas és nem javadalmas egyházi személy között; az 1514-iki határozmányban minden megkülönböztetés nélkül következő fokozatokban jelentkeznek a poenák: 1) jövedelem vesztés ipso jure egy évi időtartamra, 2) privatio beneficii, 3) privatio omnium beneficiorum és pedig eo ipso.

Digitized by Google

verbalis degradatio érhette a bünöst: „ut quicunque laicus deum et dominum nostrum Jesum Cristum vel gloriosam virginem Mariam, eius genetricem, expresse blasphemaverit . . . quod si clericus nullum beneficium obtinuerit . . . pro tertia *verbaliter degradetur* et ad triremes mittatur." A szavak: *verbaliter degradetur* és mégis azok alatt a realis degradatiót kell értenünk, mert lehetetlen — mint Hinschius mondja — „dass der Geistliche als Galeerensträfling die klerikalen Standesrechte hätte behalten können."[1])

A szenteket káromlónak büntetése birói mérlegeléstől függ, de kifejezetten fenntartatnak a canonokban foglalt sanctiók.

Ezeknek az általános jellegü rendelkezéseknek mindazonáltal nem volt oly nagy erejük, hogy a particularismust e téren gyökerében kiölték volna: a későbbi századokban is ugyszólván minden területnek meg volt — egyházjogilag — a maga külön rendelkezése, melyet az istenkáromlókkal szemben foganatba vett.

Az utolsó évtizedek határozmányai már nem állitanak fel büntetőjogi sanctiókat,[2]) hanem csupán intelmeket adnak, melyekban a blasphemiának erkölcstelen s bünös voltára mutatnak rá.[3])

4. §. A közép- és ujkori jogfejlődés.

A római s egyházjog tudvalevően óriási befolyást gyakorolt Közép-Europában mindenütt a jogfejlődésre s ha valahol, leginkább észlelhető ez a vallás elleni büntetendő cselekmények körében s ezek között főként az istenkáromlásnál.

Hogy mi volt a felfogás ama népeknél addig, a melyeknél, illetőleg a meddig a római- s egyházjog vonatkozó tételei ismeretlenek voltak, kellő adatok hiányában ma már alig állapitható meg. Egynéhány szórványos közlést leszámítva. mely a középkorból ered: megbízható tételeink csak az ujkor kezdetétől fogva állanak rendelkezésünkre.

---

1) V. ö. *Hinschius*, i. m. V. kötet 570. l. 3. j.

2) A legutolsó — büntetőjogilag relevans — praktikularis szabályok közül említhető az 1859-iki loretoi ediktum, mely a káromlóra 10-től 30 napig terjedhető fogházbüntetést s szigorú exercitiumot ró ki stb. V. ö. *Hinschius*, i. m. V. kötet 701. l. 3. j.

3) V. ö. minderre *Hollveck*, i. m. 194. l. 10. j. *Kirchenlexikon* id. h. és *Hinschius*, i. m. V. kötet 699—701. l.

Digitized by Google

A germán időkből *jogszabályt,* mely az istenkáromlást büntetendővé konstituálja s annak miképeni megbüntetését előirja — nem ismerünk *Wilda*, ki a germán népjogokból oly nagy szorgalommal kereste ki a büntetőjogi vonatkozásuakat, sem akadt ilyenre. Felemlít ugyan egy esetet, melyből kitünőleg körülbelül 1000-ben, Island szigetén egy Hialti Skeggiason nevü egyén istenkáromlásért bevádoltatott s elitéltetett; elmondja, hogy a friez népjog szerint az istenkáromlót kegyetlenül megcsonkitották s többnyire az isteneknek feláldozták, mindazonáltal maga is megjegyzi, hogy: „Alle Nachrichten, die wir zusammen lesen könnten, sind aber zu fragmentarisch, um zu bestimmen, in welchen Umfang Missethaten als solche betrachtet wurden, die zugleich eine Verletzung der den Göttern unmittelbar schuldigen Pflicht und Treue angesehen, und wiefern sie gleichsam im Namen der Götter an den Missethätern gerächt wurden."[1])

A XIII. s XIV. században már észrevehető az egyházjog befolyása és illetőleg egyelőre csak az, hogy a fent megbeszélt C. X. de maled V. 26-ban foglalt felhívás a világi törvényhozásokban fogékony talajra talál. Igy az egyházi büntetés mellett pénzbüntetés kirovását rendeli az 1265-iki spanyol Siete Partidas az 1389-iki iglaui codex, mely utóbbi szerint: det ad opus ecclesiae XL solidos vel XXX secundum posse suum." A XIII. századbeli osztrák városi jogok s egy ugyanazon korból eredt siciliai constitutio az egyházi forumok előtt már megbüntetett istenkáromlót nyelvének átszurásával, kitépésével, levágásával fenyítik Angliában, Francziaországban nem ritka a halálbüntetés sem, sőt, hogy ez a német területen is szokásban lehetett, erről egy 1487-ben hozott bambergi itélet tanuskodik.[2])

Németországban egyébként a XV. század végétől kezdve inkább a római jog és ugyan a 77. Novella irányította a jogfejlődést.

Miksa császár 1495-iki rendelete ugyszólván szószerinti fordítása az említett novellának: „Demnach Kayser Justinianus unser Vorfahr am Reiche — mondja Miksa a bevezető sorokban — männiglich zu halten ernstlich ermahnt und streng geboten

---

[1]) V. ö. *Wilda,* Das Strafrecht der Germanen. Halle, 1842. 961—962. l.
[2]) V. ö. *Hinschius,* i. m. V. köt. 318. l.

Digitized by Google

hat, alle lästerliche Wort . . ."[1]) E rendelkezés alapja tehát ugyanaz, melyet a 77. Novellánál konstatáltunk: Isten meg lett sértve, megfogja magát boszulni s mindenféle bajokat küld az országra; hogy ez meg ne történjék, Istent meg kell engesztelni, a mi csak a tettes szigoru megbüntetésével érhető el; minthogy a végtelen tökéletességü lény ellen elkövetett sértés végtelen nagy, minthogy isten boszujában határokat ismerni nem fog: a kiengesztelést s a bajokat elhárító büntetésnek is olyannak kell lennie, melynél súlyosabb emberileg nem képzelhető, az istenkáromló tehát halálra itélendő. Az 1500-iki Reichsabschied egyszerü ismétlése az 1495-iki rendeletnek.

Egy 1512-ben kelt Reichsabschied pontosabb körülirást ad s némileg enyhiti a büntetést: a közvetlen istenkáromlás testi büntetéssel, a közvetett pénzbüntetéssel fenyítendő s e mellett elrendeli, hogy a büntetés kiszabásánál figyelembe vétessék a tettes társadalmi állása s elkövetéskori lelkiállapota: „So denn solche Gotteslästerung ohne Mittel in Gott geschehe, sollen sie am Leibe gestrafft werden; wo es aber in anderer Gestalt, wie obstehet, sich begebe, soll die Straffe bey einer Mark Goldes geschehen."[2]) Ez a rendelkezés egyetértésben az egyházi hatóságokkal hozathatott, mert évenként négyszer hirdetendő volt a templomokban a szószékről.[3])

Egy 1520-ban kibocsátott Reichs-Polizei-Ordnung — melyből kitünik, hogy még mindig a boszuló Istentől való félelem eszméje az uralkodó[4]) — némi változtatást tesz; a közvetlen istenkáromlás büntetése: testi fenyíték s vagyoni büntetés, a közvetetté: 14 napi fogház, böjtöléssel kenyéren és vizen; vissza-

---

[1]) V. ö. *Berner*, Lehrbuch des deutschen Strafrechtes. Leipzig, 1868. IV. kiadás. 580. l. 1. j.

[2]) V. ö. *Benedictis Carpzovii*, Practica Nova Rerum Criminalium. Lipsiae, 1739. Pars prima, 248. l. 4. j.

[3]) V. ö. *Kirchenlexicon*, II. kötet, 918. l.

[4]) R. P. O. 1530. Tit. I. §. 1.: „unnd itzt bey unsern Zeiten, als offenbahr ist, dergleichen viel und mancherley Plagen und Straff gefolgt — aus dem Wir die Straff Gottes billich bedenken, dadurch Gott nicht allein gegen Uebelthätern, sondern auch den Oberkeiten, die solches zu wehren schuldig seynd, und gedulten, zu den Werken des Zorns und erschröklicher zeitlicher und ewiger Straff bewegt wird." V. ö. *Meves*, Das Reichsstrafgesetzbuch in seinem Verhältniss zur Religion. Gerichtssaal, 327. l. ††) j.

Digitized by Google

lesés esetén: magasabb vagyoni büntetés s ha még ez sem használt, ugy az ismételten megbüntetett káromló halálra itélendő.[1])

V. Károly hires büntetőtörvénykönyve, a *Constitutio Criminalis Carolina* 1532-ből az istenkáromlásról 106. szakaszában rendelkezik: „Wie gottsschwerer oder gottsslesterung gestrafft werden sollen CVI. Item so eyner Gott zumist, das gott nit bequem ist, oder mit seinen worten gott das jm zusteht abschneidet, der almechtigkeyt gottes, sein heylige mutter die jungkfraw Maria schendet, sollen durch die amptleut oder Richter von ampts wegen angenommen, eingelegt, vnd darum an leib, leben oder glidern, nach gelegenheyt vnd gestalt der person vnd lesterung gestrafft werden. Doch so eyn solcher lesterer angenommen vnd eingelegt ist, das soll an die oberkeyt mit nottürfftiger vnderrichtung aller vmbstende gelangen, die darauff Richter vnd virtheylern bescheydt geben, wie solche lesterung den gemeynen vnsern Keyserlichen rechten gemess, vnnd sonderlich nach innhalt besonderer artickeln vnser Reichs ordnung gestrafft werden sollen"[2]) Az istenkáromláe fogalmának meghatározása az egyházjogi definitiókat veszi iránytadóul; itt is megtaláljuk a blasphemiának *attributivá*-ra (Item so eyner Gott *zumist, das gott nit bequem ist)* s *derogativá*-ra (oder mit seinen worten gott *das im zusteht abschneidet)* való felosztását; továbbá — ha e kettőt együtt *haereticalis*-nak vesszük — a blasphemia *dehonestativá*-t (der almechtigkeyt gottes ... schendet); végre az eddig emlitett — immediate blasphemiae — közvetlen káromlásokkal szemben a blasphemia *mediata*-t (sein heylige mutter die jungkfraw Maria schendet). A kiszabandó büntetést a Carolina nem mondja meg kifejezetten, csak általánosságban rendeli hogy a káromlók testfenyítő, testcsonkító illetve halálbüntetéssel sujtandók (an leib, leben oder glidern), hogy a büntetés kiszabásánál figyelembe vétessenek a tettes társadalmi állása az elkövetés körülményei; egyebekben a Reichsordnung specialis arti-

---

[1]) V. ö. *Wächter*, Lehrbuch des Römisch-Teutschen Strafrechts. Stuttgart, 1825. Zweyter Theil, 538. l. 48. j.; és *Henke*, Handbuch des Criminalrechts und der Criminalpolitik. Berlin und Stettin. 1830. Dritter Theil 648. l.

[2]) V. ö. *Zoepfl*, Die Peinliche Gerichtsordnung Kaiser Karl's V. Leipzig, und Heidelberg 1876. II. kiadás, 91. l.

Digitized by Google

kulusaira utal, tehát a partikularis rendelkezéseket nemcsak fenntartja, sőt ilyenek alkotására közvetve felhí.

Mint hos-zú időkön keresztül érvényben volt s némileg általánosan kötelezővé tett határozmányok emlitendők: az 1548-iki s ennek rendelkezéseit szószerint átvevő 1577-iki Reichs-Polizei Ordnung. A tényálladékot ezek is körülbelül úgy definálják, mint a Carolina: „So jemands, was Würden oder Standes der wäre, Gott zumessen würde, das seiner göttlichen Majestät und Gewalt nicht bequeme, oder mit seinen Worten dasjenig, so Gott zustehet, abschneiden wollte, als ab Gott nit ein Ding vermöcht, oder nit gerecht wäre, oder sonst dergleichen freventliche, verächtliche Lästerwort ohn Mittel in und wider Gott und die allerheiligste Menschheit unsers Erlösers Jesu Christi oder die göttlichen Sacramenta reden würde . . So jemands die Mutter Christi, oder die Heiligen Gottes freventlich lästert" A büntetés igen súlyos, *már az első visszaesés esetében: halál, illetve testcsonkítás* (az 1530-iki R P. O. csak a másodszor visszaesőt büntette halállal); a szóban forgó határozmányok vonatkozó helyének szövege szerint a káromló: „am Leben oder mit Benehmung ettlicher Glieder, wie sich das nach Gelegenheit der Personen und geübter Gotteslästerung, auch Ordnung der Rechten eignet und gebühret"[1]) büntetendő s becstelennek nyilvánitandó. Első esetben jóakaratulag figyelmeztetendő a bünös s a leírt szigorő büntetések csak akkor szabandók ki s hajtandók végre, ha a figyelmeztetés nem használt. Büntetőjogilag igen érdekes, hogy az 1548-iki határozmányok azt is büntették, ki a tudomására jutott istenkáromlást 8 nap alatt *fel nem jelentette.*[2])

A XVIII. század közepéig igen érdekes a fejlődés: a legislatióban mindinkább szigorúbb s kegyetlenebb felfogás érvényesül, a judikaturában ellenben fokozatosan enyhébb büntetést alkalmaznak Hiába irja elő az 1621-ben átdolgozott würtembergi Landesordnung (Tit. 89. §§. 1—9.) a halálbüntetést[3]) hiába rendeli az 1648-ban életbelépett orosz büntető törvénykönyv: az

[1]) V. ö. *Wächter,* i. m. II. rész, 542. l. 49. j. és 544. l. 51. j.; továbbá: *Henke,* i. m. III. rész, 648. l.

[2]) V. ö. *Wächter,* i. m. II. rész, 545. l.51. j., továbbá *Henke,* i. m. III. rész 649. l.

[3]) V. ö. *Wächter,* i. m. II. rész, 538—539. l. 48. j.

Digitized by Google

Ulozhénije, hogy az istenkáromló máglyára vitessék[1]) hatástalan az 1751-iki Codex juris criminalis Bavarici[2]) s az 1768-iki Constitutio Criminalis Theresiana rendelkezése, mely szerint a bünös elevenen elégetendő, de előbb, ha nyelvével vétkezett, ez kitépessék, ha kezét használta, ez levágassék[3]) — a gyakorlat félreteszi az embertelen büntetéseket rendelő szabályokat s a halál, sőt testcsonkító büntetést is mind ritkábban alkalmazza elannyira, hogy mire a Theresiana életbe lép : mondhatni, hogy e kegyetlen büntetések teljesen kimennek a gyakorlatból.[4])

Az élét mindinkább távolodik a törvényhozásban érvényre emelkedett merev, kérlelhetetlennek látszó, inhumanus felfogástól, az űr fokozatosan nagyobbodott annyira, hogy végre is elérkezett az idő, melyben felismerték a viszás állapot tarthatatlanságát. *Az egyik felfogásnak engedni kellett!* A status quo nem volt tovább fenntartható: vagy a praxisnak kellett a törvényhozáshoz idomulnia vagy a törvényhozóknak kellett a joggyakorlatban mellőzött kegyetlen szabályokat törölni s ezek helyébe olyanokat

---

1) V. ö. *Liszt*, Die Strafgesetzgebung der Gegenwart. Berlin, 1894. I. kötet, 273. lap.

2) V. ö. *Kirchenlexicon*, II. kötet, 917. l.

3) V. ö. *Meves*, i. m. 328. l.

4) Már a XVII. században is ritka a halál- s testcsonkító büntetés. Több itéletre akadtam Carpzow-nál, a melyek mind rövidebb-hosszabb szabadságvesztés büntetést rónak ki. Kiemelek ezek közül egyet, mely 1625-ben kelt: „Wird N. N. Schuld gegeben, dass er in der Schencke zu Steinbach, allda er gezechet, N. N. sogleich getantzet, zu sich geruffen, ihm ein Stücklein Semmel, welches er zuvor in Wein getuncket, in den Mund gestecket, und sich darneben dieser gotteslästerlichen Reden verlauten lassen: Nimm hin, das ist der wahre Leib, in Nahmen Gottes des Vaters, Sohnes und Heiligen Geistes; welches aber N. N. wieder heraus genommen, und an die Erde geworffen: Ob nun wohl Inquisit, als er hierüber Artickels-Weise vernommen worden, dessen nicht geständig seyn will; Dieweil er aber dennoch aus derer vermittelst Eydes abgehörter Zeugen Aussage solches zur Nothdurfft überführet etc. So wird Inquisit solcher seiner Begünstigung wegen *ein 4. Wochen lang mit Gefängniss, darinnen er 8. Tage mit Wasser und Brot zu speisen, billig in Strafe genommen.*" V. ö. Carpzow, i. m. I. rész, 256. l. 100. j. — Ha ily súlyos esetben is csak böjttel szigorított négy heti fogházra szólt az itélet, kétségtelen, hogy enyhébb esetekben sem szabtak ki a biróságok halál- vagy testcsonkitó büntetést.

Digitized by Google

iktatni törvénybe, melyeket az uralkodó felfogás a judikaturában amúgy is sanctionált.

Ismerve azokat a nemes reformeszméket melyek a XVIII. század második felében — az europai büntetőjog renaissance korában — az ujjáalakitásra a talajt előkészitették, bepillantva abba a kohóba, melynél az emberszeretet szent jelszava alatt egy Thomasius, egy Montesquieu, egy Voltaire. egy Beccaira végzik a nehéz, de eredményes munkát: eltalálhatjuk, hogy az elkerülhetetlen egyezség a törvényhozás s a gyakorlat között az utóbbinak, tehát az emberiségnek javára köttetett.

Az 1787-iki *Josefina*, II. József császárnak alsó-Ausztria számára kiadott büntetőtörvénykönyve már az uj eszmék hatása alatt áll. E kódex abból indul ki, hogy Isten oly felséges lény, hogy el sem képzelhető, miszerint ép eszü ember azt káromolni akarná, aki tehát káromolja Istent, az nem ép eszű, az őrült, miért is a vonatkozó 61. §. szerint az őrültek házába utalandó.[1]) Az indokolás ugyan kifogás alá esik, de mindenesetre haladás, hogy a kegyetlen büntetések helyébe mint poena ordinaria: szabadságvesztő büntetés lép.

Sokkal tökéletesebb rendelkezés az, mely a maiaknak előfutáraként jellemezhető: az 1794-iki porosz Allgemeine Landrecht határozmánya. A 217. §. szerint: az, ki Istent nyilvánosan káromolva *közbotrányt* okozott, („Wer durch öffentlich ausgestossene grobe Gotteslästerungen zu einem gemeinen *Aergernis* Anlass gibt . . .“) két hónaptól hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő; a fogházban felvilágositandó az elkövetett büntetendő cselekmény sulyos voltáról s arról, hogy mily kötelességek terhelik az embert az életben; kiszabadulásakor vallásfelekezetének lelkészére bizandó, kinek kötejességévé tétetik az illetőt vallás erkölcsi oktatás alá vetni; köteles végül a község előtt nyilvánosan bocsánatot kérni.[2]) A jég meg volt törve: a XIX. század törvénykönyvei teljesen szakítanak a római jogi felfogással; egy sem bünteti már az istenkáromlást azért, mert a büntetlenül

---

[1]) V. ö. *Meves*, i. m. 328. l. és *Feuerbach-Mittermaier*, Lehrbuch des Peinlichen Rechts. Giessen, 1847. XIV. kiadás, 490. l. Note V. des Herausg.

[2]) V. ö. *Meves*, i. m. 328. l., *Feuerbach*, i. m. 490. l., *Blumensath* Die Religion und ihr Strafrechtlicher Schutz. Berlin, 1898. 5. l.

Digitized by Google

hagyás Isten boszuját eredményezné, hanem mert a cselekmény másokkal szemben jogsértő. A sértés tárgyát illetően nincs ugyan egyetértés,[1]) a büntetés azonban az egész vonalon enyhül s mint poena ordinaria a szabadságvesztés büntetés, ennek is enyhébb faja jelentkezik.

Az 1810-iki Code Penal túllő a czélon: csak a vallás szabad gyakorlatát akadályozó cselekményeket bünteti, az istenkáromlást nem; a törvényhozó azonban csakhamar belátta e hézag kipótlásának szükségét s már 1819-ben, majd 1822-ben novellát alkot, melylyel a blasphemiát, illetve a vallásos érzületet sértő cselekményt a büntetendő cselekmények közé iktatja.

A német partikularis kódexek majd a Landrecht, majd a Code Penal álláspontára helyezkednek. Igy többek között az *1813-iki bajor btk.* hallgat, illetve csupán a vallásháborítást bünteti; ugyanezen az alapon áll *az 1814-iki oldenburgi kódex; az 1838-iki szász btk.* — jóllehet a bajor kódexet utánozza, illetve veszi át legnagyobb részében — már bünteti a káromlást és ugyan négy héttől egy évig terjedhető fogházzal vagy két évig terjedhető dologházzal; *az 1840-iki würtembergi* kódex ismét a bajor s oldenburgi büntetőtörvénykönyveket követi; az ugyanezen évben életbeléptetett *Braunsweigi kódex* ellenben megfelelő büntetéssel fenyeget mondván 117. §-ában: „Wer öffentlich, mündlich oder in verbreiteten Schriften *Gott lästert* oder in Gegenständen der Verehrung einer vom Staate anerkannten Religion herabwürdigt oder Religionshass zu erwecken sucht, wird mit Gefängniss bis ein Jahr bestraft." *Az 1581-iki porosz büntetőtörvénykönyv* szintén bünteti a blasphemiát és pedig — mint ez a törvény indokolásából kitünik — nem azért mert a káromlás önmagában bűn, hanem mert a mennyiben nyilvánosan lett elkövetve, közbotrányt okoz, másnak vallásos érzületét sérti.

Ennyit a mult jogáról a külföldön. Láttuk mint változik a társadalmi felfogás változásával az istenkáromlás tényálladékáról alkotott fogalom s a büntetés nagysága, láttuk — főleg a XVI—XVIII. századokban lefolyt jogfejlődésre pillantva vissza — hogy a törvényhozónak nyomon kell követnie a módosuló világnézletet

---

[1]) A különböző felfogásokról alább lesz szó az elméleti részben.

Digitized by Google

s életfelfogást s habár rövidebb-hosszabb ideig sikerül is a „maradi“ nézeteket fenntartania: előbb-utóbb mégis engedni kénytelen s nem zárkózhatik el annak tételezésétől, a mit az uralkodó társadalom a felszinre vetett

Mielőtt a jelenleg érvényben levő kódexek s a nevezetesebb javaslatok állásfoglalását komparatíve ismertetném, fellebbentem a fátyolt a képről, mely a hazai jogfejlődést van hivatva bemutatni.

5. §. *Hazai jogunk.*

Hazánkban „ezen gyalázatos szokás a törököktől vétetett át s azok idejétől fogva kezdtek ezen országban az istenkáromlások elharapózni“ mondá az 1843. évi szeptember hó 9-én tartott országos ülés elnöke.[1]) E tényállítás valószinűsége mellett szól az a körülmény, hogy törvénytárunkban a káromkodást büntetni rendelő első törvény a török hódoltság első évtizedeiben — 1563-ban — hozatott.

Abból, hogy a XVI. századig nincs törvény, mely a blasphemiát felemlíti, annál inkább is következtethetünk e cselekménynek ismeretlen voltára vagy legalább is ritka elkövetésére, mert ellenkező esetben lehetetlen, hogy első királyaink ne intézkedtek volna arról Ha Szent István büntetés terhe alatt parancsolja a vasárnapnak munkaszünettel való megtartását (II k. 7 fej.) ha megcsapatni s megkopasztani (vapulet et depiletur) rendeli azokat, kik vasárnap nem mennek templomba (II. k 8. fej.) ha egy hétre böjtre kényszerítve elzáratja azokat, kik kántornapokon vagy pénteken húst esznek (II. k. 9. és 10. fej.) ha hasonló szabályokkal találkozunk Szent László (I. k. 25. és 26. fej) és Kálmán (I. k. 71. fej.. II. k 14 fej.) királyaink dekretumaiban, — elképzelhetetlen, hogy ne hoztak volna ugyan ők külön törvényt a blasphemiára, ha az e korban a szokásos cselekmények közé tartozott volna.

Hogy az esetleg elkövetett istenkáromlás büntetés nélkül hagyatott, nem vitatjuk, sőt megbüntetésének törvényes alapja is volt; Szent István ugyanis általános szabályt is adott „de observanda christianitate“ (II. k 12 fej), melyben a vallás ellen vétőt

---

[1]) V. ö. *Fayer*, Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye Budapest, 1900. III. kötet, 384. l.

Digitized by Google

a püspöki joghatósághoz utalja s az egyház törvénye szerint rendeli büntetni s ha a büntetés nem használ: maga ül felette törvényt: „Si quis observatione christianitatis neglecta:.. quid in eam commiserit, juxta qualitatem offensionis ab episcopo per disciplinas canonum judicetur... Tandem si per omnia resistens et abnuens invenietur, regali judicio, scilicet defensori christianitatis tradatur"[1]) — mindazonáltal expressis verbis, mint büntetendő cselekmény, az 1563. évi 42. törvényczikkben jelenik meg a blasphemia először.

A felhozott okok mellett azt, hogy a káromlás csakugyan a XVI. században kezdett lábra kapni e derectum bevezető szavai is igazolják: „Et quoniam *his proximis annis*, exortae sunt horrendae in deum, et sacrosancta ejus sacramenta blasphemiae, quibus plerique maledicendo uti consueverunt." — A büntetés indoka ugyanaz, mint külföldön: Isten haragjától való félelem és tehát Isten kiengesztelése: „1. §. Certumque est, vel his solum, justam in nos dei iram provocari." A káromlás tárgyai a törvény szerint: Isten, a keresztség és a lélek, „qui siclicet in creatorem Deum, in baptismum et animam, ac aliis similibus modis maledixerint." A büntetés: első ízben vesszőzés, „prima vice publice caedantur", másod ízben botozás „altera quidem, baculis pulsentur," harmad ízben halálbüntetés „tertia vero, non minus quam homicidae ipsi, vel alii malefactores, puniantur." A feljelentést elmulasztók is büntetendők és ugyan három márkával: „§. 4. Audientes vero blasphemari, et non accusantes, puniantur exactione trium marcarum."[2])

A nyugoti befolyás s így ezen keresztül a római jogi felfogás érvényesülése nem tagadható: az ok s a büntetés túlságos szigora mindent elárulnak.

A későbbi századok törvényei uj rendelkezést nem adnak: egyedül az 1563 iki decretum megujítására illetve megerősítésére szorítkoznak; ezt teszik: az 1659. évi 42. törvényczikk, mely kifejezetten a fent megbeszélt czikkelyre hivatkozik mondván: „Contra blasphemantes, itidem art 42. an 1563. renovandum, et

---

[1]) V. ö. *Márkus*, Magyar törvénytár. 1000—1526. évi törvényczikkek. Budapest, 1899. 72. l.

[2]) V. ö. *Márkus*, i. m. 1526—1608. évi törvényczikkek. Budapest, 1899. 506—507. l.

Digitized by Google

observandum decernunt"[1]) továbbá az 1723. évi 110 czikkely, mely midőn a megerősítést kimondja: „Contra blasphemos; positivae patriae leges districtim observuntur", az istenkáromlás tárgyai közé kifejezetten Szűz Máriát és Isten szenteit is felveszi; a czímfelirat ugyanis így hangzik: „Contra blasphemos in Deum, *beatissimam virginem Mariam, et sanctos Dei animadvertendam*"[2]) — a miből kétségtelen, hogy hazánk említett törvényei a káromlást csak mint *a keresztény katholikus vallást* sértő cselekményt fogták fel.

A büntetés tehát még a XVIII. század decretumában is testfenyítés és illetve halál.

Anticipálva az alább mondandókat, a melyeknek során ki fog tünni, hogy — úgy mint külföldön — nálunk sem tartották meg a törvényt a birói gyakorlatban, hogy biróságaink szabály szerint arbitrarius büntetést szabtak ki: érdekes, hogy büntetőtörvénykönyvünket megelőző utolsó törvényünk, mint a régi jogot megerősítő, már a *birói gyakorlatra* hivatkozik, szóval törvénybe iktatja az enyhébb felfogást, a szelidebb irányzatot: „Ceterum blasphemiae juxta sensum legum et *observatam praxim judiciariam vindicabitur*" (1808. évi 11. tcz. 13. §-a)[3])

Nem lesz érdektelen a vonatkozó erdélyi törvényeket is bemutatni.

Az 1653 évi márcz. hó 15-én kiadott „Approbatae constitutiones regni Transilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum" czimű u. n. *törvényes könyv*[4]), 3. része, 47. titulusának 22. articulusában olvassuk: „Isten ellen való káromkodó és hallani is irtózásra való szitkozódások kezdettenek bészármazni csak nem régen hazánkba; melyért is hogy annak neme is mivólta szerint való kemény büntetéssel és ha annak érdeme úgy mutatja, *halállal is* megbüntettessenek affélét cselekedők, végez-

---

1) V. ö. *Márkus,* i. m. 1657—1740. évi törvényczikkek. Budapest, 1900. 162—163. l.

2) V. ö. *Márkus,* i. m. 646—647. l.

3) V. ö. *Márkus,* i. m. 1740—1835. évi törvényczikkek. Budapest, 1901. 410—411. l.

4) V. ö. *Márkus,* i. m. 1540—1848. évi erdélyi töryények. Budapest, 1900. L. dr. Óvári Kelemen és dr. Kolosvári Sándor, Bevezetés IX. l.

Digitized by Google

tetik . . .“[1]); utóbb az 5. rész 34. ediktumában pedig: „A lelkeződéssel való szitkozódások ellen observáltassék az 1619. esztendőbeli articulus, mely szórol-szóra így következik: A lélekkel való éktelen szitkozódás is, mivel ilyen szörnyen eláradott, noha elég constitutio vagyon eddig is felőle; mindazonáltal látván, hogy az emberek attól meg nem szünnek, végeztük, hogy mindenütt igen megtiltassanak minden rendek között. És hogy inkább elszokhassanak róla, *nemes ember valamennyiszer elmondja, egy-egy forintot vegyenek tőle: szolgát és paraszt embert a kézi kalodába tegyenek és délig ott tartassék.* Ha pedig meg akarja magát váltani, 25 pénzzel válthassa ki, toties quoties elmondja. Melyre minden városokon, a birák esküdt polgáraival együtt viseljenek szorgalmas gondot és személyválogatás és kedvezés nélkül minden rendeken exigálják . . .“[2]) Még egy rendelkezésre bukkantunk az 1669. évi márczius 4-én „Compilatae Constitutiones Regni Transilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum“ czímű törvényes könyv III. része, 14. czímének 2. articulusában: „A nem régen ez hazába béjött káromkodó szitkozódás, mely hallatlan dolog légyen; azért valaki az ilyen káromló szitkozodáson deprehendáltatik ugyan ott, és azon helynek birái által büntettessenek törvény szerint a szitkoknak mivoltához képest ha nem nemes személy lészen, ha pedig nemes a városi és paraszt birák ne tehessenek törvényt reá, hanem tartozzanak a hallók hitek szerént megmondani és hirré tenni az olyan szitkozódó nemes ember magistratusának: ki is sub amissione officii tartozzék törvénynyel prosequalni és érdeme szerint meg is büntetni . . .“[3])

Mint e közölt törvényhelyekből látható: az erdélyi jog mentebb maradt a külföldi befolyástól, mint az ugyanazon korbeli magyar jog; igaz ugyan, hogy a XVI. századból eredt törvény (A. C. III. r. 47. tit. 22. art.) a halál büntetést is felemlíti, de inkább mint kivételt „ . . . ha annak érdeme úgy mutatja, halállal is megbüntettessenek affélét cselekedők . . .“; a poena ordi-

[1]) L. az 1538. és 1619. évi erdélyi törvényczikkeket; v. ö. *Márkus*, i. m. 126. lap.

[2]) V. ö. *Márkus*, i. m. 224. l.

[3]) V. ö. *Márkus*, i. m. 305. l.

Digitized by Google

naria már a XVII. század elején: nemesekre pénzbüntetés, nem nemesekre pénzzel megváltható szégyenítő büntetés (kaloda.) *Minden esetre nevezetes, hogy Erdély külön törvényhozása közel egy századdal előbb hódolt meg a humanismus követelményeinek, mint Nyugot-Európa.* Itt s hazánkban a törvényhozás termeit még mindig a kegyetlen s embertelen büntetésekkel operáló elrettentés elméletének disszonáns hangjai töltötték be, hazánkban ugyan nem oly dimenziókban, mint a külföldön, de mégis! — ugyanakkor, a mikor Erdély törvényhozói már megtalálták az átmenetet, mely a gyakorlat alkotta szelidebb melodiára vezet, mely megteremti az összhangot a törvényhozás, fejlődő tudomány és judikatura között.

Hazánkban egyébbiránt úgyszólván teljesen ugyanolyan az evulúczió képe, mint a nyugaton és ugyan Németországban: a törvények halalbüntetéssel fenyegetik a káromlót, de hiába! a törvény alkalmazására hivatottak — áthatva a humanismus nemes eszméitől — fokozatosan mérsékeltebb, enyhe büntetést mérnek ki.

A gyakorlat fejlődésére kedvezőtlenűl hatott egy ideig III. Ferdinándnak eredetileg alsó-Ausztria részére 1656-ban kiadott büntetőtörvénykezési rendtartása az u. n. *Praxis Criminalis,* mely nyugati mintára készült munkálat törvényerejével nálunk ugyan sohasem bírt, de teljesebb büntetőtörvények hiányában döntő befolyást gyakorolt bíróságaink gyakorlatára. A blasphemiáról az 59. articulus rendelkezik; büntetés alá esik Istennek Máriának s a szenteknek káromlása, úgy az attributiva, mint a derogativa blasphemia, a fel nem jelentés stb. A bűnösség alapján különbséget tesz a Praxis Criminalis a súlyosabb s enyhébb káromlás között; a súlyosabbnak büntetése minősített halálbüntetés: „Nimirum si ex proposito, bene deliberata blasphemia in summo gradu sit, ignitis forcipibus laceretur; lora ex ejus corpore scindatur: ad locum supplicii raptetur: manus, qua forte ad eam usus esset, amputetur; blasphema lingua, quantum ex ore extrahi potest, abscindatur, et corpus virum in cineres comburatur §. 8. Si vero blasphemia, tam gravibus circumstantiis non sit affecta, nihilominus tamen sine controversia contra Deum, aut ejus purissimam Matrem, aut alios Sanctos, sive injuriosis et inhonestis verbis, sive factis commissa est, blasphemus gladío plectatur: prius autem. lingua, manus, aut illud membrum, quo

Digitized by Google

ad blasphemiam usus est abscindatur et amputetur."[1]) Enyhébb esetekben az ismétlés szerint fokozatosan súlyosbodik (rövidebb szabadságvesztés, szégyenítés, testcsonkítás stb.) a tettes büntetése.[2])

A büntetés czélja a boszuló Isten kiengesztelése: „ne Deus ... totamqua Provinciam justa ira puniat."[3])

A büntetőjog első irói: így Bodo, Huszty, Vuchetich, Szlemenics mind megemlékeznek a blasphemiáról[4]); ujat alig

---

[1]) V. ö. Corpus iuris Hungarici, Tyrvaniae, 1751. II. kötet. Praxis Críminalis, 21. lap.

[2]) „Quod ad poenam communis blasphemiae attinet, volumus, ut nimirum vulgares homines, si prima vice deprehendantur, ín carcere, in pane et aqua per octiduum, vel tamdiu in compedibus, ad publicos laberos odstringantur. Secunda vice, ad lignum, quod vulgo Crux nominatur: Tertia vice, per tres consequentes dies ad columnam infamiae constituantur, et delictum scriptum pectori ipsorum affigatur. Demum quarta, vice, ubi spes nulla emendationis est, et blasphemiae deliberatae fiunt, post praemissam ferro ignito perforationem aut etiam abscissionem linguae proscribatur. Communia autem juramenta, a cujuslibet loci Magistratu, juxta qualitatem rei, competenti poena puniantur. Personae Nobiles, et majoris conditionis, postquam ante cum omni severitate et gravi reprehensione, monitae fuerunt, prima vice per 8. dies aresto domestico addicantur. Secunda vice, officiis, quae gerunt exauctorentur. Tertia vice in corpore actuali captivitate, aut aliis severioribus mediis, juxta qualitatem delicti puniantur." V. ö.*Praxis Criminalis*, 21. l.

[3]) V. ö. *Praxis Criminalis*, 22. l.

[4]) V. ö. *Bodo*, Jurisprudentia criminalis. Posonii, 1751. 144—148. Bodonál érdekes a következő kifejtés: „§. XI. Tertia demum Blasphemia, quae sit ex consvetudine, primo adhibita severo adhortatione; ex tunc mulcta pecuniaria; aut vírgarum seu scuticarum; vel alia graviori, afflictiva tamen poena, coercetur. Quae tamen ex malitia sít et reiteratur, secundum Leges Patrias puniri solet: *Lubricum vero linguae, seu ex praecipitantia aut inadvertentia dictum Judicio Modestini, facile ad poenam trahi non debet.* V. ö. még *Huszty*. Jurisprudentia practica. Tyrvaniae, 1766. Liber tertius, 105—107. Huszty az első nálunk, ki a káromlást a felségsértés analogiájára az isteni felség megsértésének nevezi; „Est etiam blasphemia crimen laesae Majestatis Divinae„ ; v. ö. i. m. 105. l. — *Szlemenics*, Elementa iuris criminalis Hungarici. Posonii, 1817., 107—108. l. — *Vuchetich*, Institutiones Juris Criminalis Hungarici. Budae, 1819., 272—274. — Megjegyzésre méltó, hogy midőn Vuchetich az istenkáromlás szokásos s a doktrínában régtől fogva bevett nemeit (derogatoria, attributoria, maior, immediate directa, minor, mediata) felsorolja, hozzáteszi; „Divisio haec blasphemiae non tantum relate ad Civitates Catholicas, sed et relate ad eas, quae a Sacris Catholicis dissident, obtinet." V. ö. i. m. 273. l. a. j.

Digitized by Google

mondanak, inkább csak konstatálják a törvényi jog szabályait (Huszty még a Praxis Criminalisra is hivatkozik), tehát a kegyetlen s túlszigorú büntetéseket. Ebből azonban nem volna helyes azt a következtetést levonni, hogy a gyakorlat még az ő korukban is (a XVIII. század második felében) alkalmazta a testcsonkító- s a minősített halálbüntetést, mert akkor miként magyarázzuk az 1761. évi jul. 16-án kibocsátott királyi rendeletet? Ez ugyanis erélyesen sürgeti e kegyetlen s inhumanus büntetések végrehajtását.

Érdekességénél fogva ideiktatjuk a rendeletet teljes szövegében:

Ex mandato regio 9-ae Julii 1761.

Universis comitatibus, districtibus et civitatibus.

P. P. — Ex nonnullis suae Maiestati caesarioregiae et apostolicae humillime submissis relationibus displicienter sane intellexit altefata sua Maiestas sacratissima enorme blasphemiae crimen in hocce Hungariae regno admodum invaluisse, per quod divina nemesis ad vindictam provocata iustissimam iram suam in integras persaepe regiones effundit, diversisque plagarum generibus easdem afficere consvevit.

Et quamvis contra eius modi criminosos et priscis et recentioribus temporibus salutares editae sint regni constitutiones atque etiam magistratus iurisdictionatos ad earundem exigentiam procedere ex quotannis submitti solitis causarum criminalium extractibus summefata sua Maiestas probe sciat; cum nihilominus his non obstantibus eo impietatis prolabantur quamplurimi, ut grave hoc crimen perpetrare non reformident· eadem vero altememorata sua Maiestas caesareo regio et apostolica informetur, idem crimen duplici quadam ratione committi assolere, una: dum ex recepto quadantenus usu et inveterata pessima consuetudine tritis illis nefariis verbis in Deum creatorem, quasi non sua omnipotentia, sed daemon, vel canis, aut aliud quodpiam animal creasset, blasphemiae evomuntur, ac praeterea in animam immortalem abominanda dicta effutiuntur; alia: dum extraordinariis horrendis verbis, modisve crimen hoc atrox contra Deum, beatam Virginem Maríam et sanctos Dei committitur.

Eapropter sua Maiestas sacratissima, cui pro regali munere divinitus sibi concesso gloriam et honorem Dei tueri et propa-

Digitized by Google

gare incumbit ad sistendum, imo quantum humanitus fieri potest penitus extirpandum gravissimum hoc malum benigne et una serio universos et singulos autelati regni huius Hungariae incolas, subditosque suos haereditarios cuiuscunque conditionis et sortis sint, a perpetrando crimine hoc quam severissime inhiberi vult, magistratibusque iurisdictionatis eousque etiam, donec diaetaliter in extirpationem atrocis huius delicti aliud statutum fuerit, praecipit et mandat: quatenus ad exigentiam praeattactarum regni constitutionum in primo quidem praedeclarato casu delinquentes, si ignobiles fuerint, poena baculorum, si vero nobiles sint (praevia ad brevem terminum citatione et cognita facti veritate) pecuniaria plectaret, in relabentes, vero severius etiam procedant; in altero vero casu pro rei exigentia reos compertos mortis poena etiam, si gravitas circumstantiarum postulaverit, cum exasperatione dictanda afficiant.

Quam itaque benignam resolutionem caesareo-regnam praetitulatis dominationibus vestris de benigno iussu regio eo fine intimat regium hoc Locumtenentiale Consilium, quatenus eandem in gremio sui publicam reddere, atque ad effectum eiusdem procedere noverint eaedem praetitulatae dominationes vestrae.

Datum Posonii die 16-a Julii 1761. Comes Paulus Balassa m. p., Fabiankovich m. p [1])

A XVIII. század birói gyakorlatát ugyan nem ismerjük,[2]) de e rendeletből mint kétségbe nem vonható tény megállapít-

---

1) Eredeti fogalmazványa a m. kir. helytartótanács levéltárában „Idealia Malefactorum“ 1761. nr. 8. alatt.

2) Egyetlen egy itéletet sikerült kipuhatolnunk, mely Zilahon 1713. évi október hó 10-én kelt; csak a minket érdeklő részt iktatom ide. „Debreczeni Andrásnak sok gonosz cselekedetit, Isten ellen való irtóztató káromkodásait... tettszett minékünk commemorálnunk és declarálnunk előtte, hogy ezek mind az Istennek s mind az természetnek, mind peniglen az egész országnak világos törvényei ellen lévén, ha törvény szerint ezekben procedálunk, ezek emlitett Debreczeni Andrásnak példás halált causalnának, de meghalt jó emlékezetü édes atyját, mind peniglen maga ifjui éretlenségét is considerálván, ezek ellen törvényt nem akarunk pronunciálni, hanem csak maga obligatiójára akarván mostan adtrahalnunk, annak vigora szerint úgy deliberalunk, hogy a dato praesentium egy hét alatt mind édes anyja házától mind penig egész városunkból s városunk határából örökösen lakni menjen el, hogy minálunk élete fogyjon el, másként ha magát vakmerőségre veti és innen el nem mégyen lakni, kénytelenítettünk törvényesen ellene procedálnunk és sok gonosz cselekedeteiért érdeme szerint büntetnünk.“ V. ö. *Fayer*, Büntetési rendszerünk

Digitized by Google

ható, hogy a biróságok hazánkban ép úgy, mint Németországban szabadelvübb felfogásnak hódoltak, mint a törvényhozók. Hiába hangoztatják a törvények a halálbüntetést: a birói termek ajtai bezárulnak a kor felfogásával ellenkező szabályok előtt s nem nyilnak meg a dörgő szavu kir. rendelet előtt sem.

A XIX. században a fent közölt 1808-iki törvényczikk már a *gyakorlatot* erősíti meg, a mely hosszú fejlődés után a káromlást immár csupán a biró belátása szerint megállapítandó szabadságvesztés büntetéssel fenyíti.[1])

A hetvenes évek kodifikátorai nem is azon gondolkodtak már, hogy a blasphemiára mily büntetés szabassék: azzal mindenki tisztában volt, hogy a büntetés csak szabadságvesztés lehet és pedig enyhe nemben s rövid időtartamban. Nyilt kérdést képezett azonban, hogy vajjon *egyáltalán* besoroztassék e a káromlás a büntetendő cselekmények közé; a tagadólagos megoldásra például szolgált az 1810-iki code penal, továbbá néhány más külföldi kódex, — emlékükben volt még a törvényhozóknak az 1843-iki javaslatok tárgyalásai során lefolyt tanulságos vita is.

Habár alig vannak érintkező pontok a mi három nevezetes s említésre méltó javaslatunk között, mégis — arra való tekintettel, hogy ezeknek rövid vázolása nélkül a jogtörténeti rész hézagos lenne — bemutatom ezekből is a vonatkozó rendelkezéseket, illetőleg ismertetem ama rendkívül érdekes vita kiemelkedő részleteit, mely az 1843-iki s mai büntetőtörvénykönyvünk javaslatának országgyülési tárgyalásai alkalmán lefolyt.

6. §. Az 1791-iki, 1843-iki és 1875-iki javaslat.

1. Az 1791-iki javaslat, melyet igazán csak az utolsó években kezdtünk megismerni, sok jelessége mellett az isten-

---

reformja. Budapest, 1892. III. füzet, 115. l. — Ez az itélet egyrészt a fent mondottak mellett bizonyít, másrészt igazolja, hogy a feltételes elitélés intézménye hazánkban nem volt ismeretlen.

[1]) V. ö. *Pauler*, Büntetőjogtan Pest, 1872. III. kiadás, II. kötet. 85. l.; *Kőrösi*, Büntetőjogtan. Pápa, 1872. 465, l.; *Kautz*, A magyar büntetőjog és eljárás tankönyve. Győr, 1872. 282—284. l. — Fehérmegyében a káromkodóıat a XIX. század első évtizedeiben rendszerint botbüntetés érte. V. ö. *Lengyel*, Az 1843 elötti bünügyi igazságszolgáltatás Fehérmegyében. L. Jogt. Közl. 1902. évf. 22. l.

Digitized by Google

káromlás büntetendő cselekménye körében elfoglalt álláspontjával is felkelti érdeklődésünket.

Azt mondottuk fent, midőn a német jog fejlődését vázoltuk, hogy a helyes útra a törvényhozási munkálatok között mint első az 1794-iki porosz Landrecht lépett[1]; e helyütt igazságot kell szolgáltatnunk javaslatunknak, mert mint azonnal látni fogjuk: annak alkotói is már a *botrányokozásra* helyezik a súlyt s *egyedül* szabadságvesztés büntetéssel fenyegetnek, szóval meg kell állapitanunk, hogy *Magyarország megelőzte a Nyugatot és pedig három évvel!!!*

A javaslat külön fejezetet szentel az istenkáromlás büntetendő cselekményének; a második rész (pars secunda de delictis eorumque poenis) 45. articulusa (de blasphemia) tárgyazza e delictumot, mely egyébbként a delicta in morum corruptelam tendentia közé tartozik.

Az 1. §. rövid definitiót ad: „Sub nomine blasphemiae intelliguntur contumeliae in Deum, atque illa qua ad cultum divinum pertinent," a fogalom köre tehát bővül; nemcsak az Isten szidalmazása tartozik ide, hanem a vallási szertartások gyalázása is. A 2. §. a cselekmény bünösségének lényegét világosítja meg[2]) s annak különböző modulatióit tárja fel; különösen figyelemre méltók e szakasz következő szavai . „ . . . quemadmodum culpae, ac malitiae, ita et poena quoque gradus hoc in delicto accurate distingvendi erunt, delictique magnitudinem redundantis potissimum in religionem contumeliae, *datique scandali* magnitudo definiet." A továbbiakban ismétlődik a fogalom meghatározás, de preczizebben s főleg a tettesi cselekvés részletesebb körülirásával: „Delicti itaque hujus Reus erit, qui sanae rationis usum usque adeo abjecerit, ut Deum omnipotentem, eaquae, quae ad cultum divinum spectant, *dictis, scriptis aut factis* temerarie et contumelosie lacessere ausus fuerit."

A cselekvés elkövethető tehát szóval, irással, tettel s a bü-

---

[1]) A Josefina 1787-ből is az enyhébb irányzatot képviseli ugyan, de elfogadhatlan fictio alapján áll akkor, midőn a káromlóban feltétlenül őrültet lát.

[2]) Inkább indokolásba, mint törvénybe való szöveg.

Digitized by Google

nősség — egyebektől eltekintve — egyenes arányban áll az okozott botránynyal.

A büntetés: szabadságvesztés és pedig minimumban egy nap, maximumban 3 év, mely javítóintézetben töltendő: „§. 3. Poena delicti hujus in culpae grado 1-mo erunt carceres a die uno ad mensem integrum, in gradu 2-do a mense uno ad tres; in gradu 3-tio a mensibus tribus ad sex. In malitiae gradu 1-mo a sex mensibus ad annum unum; in gradu 2-do ab anno uno ad duos; in gradu 3-tio ab annis duobus ad tres in domo correctoria exigendos.“[1])

Sajnos, a javaslatból nem lett törvény: annyi haszna azonban a minket érdeklő ponton mindenesetre volt, hogy meggyőzte az elmélet és gyakorlat kitünőségeit arról, miként a káromlást halállal vagy testcsonkítással büntetni nem lehet.

2. *Az 1843-iki híres javaslat* szerkesztői az 1810-iki code penal hatása alatt állanak: egy szóval sem emlékeznek meg a blasphemiáról.

Az 1843. évi augusztus hó 30-án tartott kerületi ülésen *Horváth Simon* (Ungmegye) veti fel a kérdést: szerinte a káromkodás, ezen kizárólag magyar vétek büntetendő lenne. Az ülés azonban a javaslat álláspontját teszi magáévá és pedig egy a választmányban részt vett követ felvilágosításai alapján azért, mert nem tartja „a káromkodást, mint csupán vallásos vétket, polgári büntető eljárás alá tartozónak, valamint p. o. a bőjtmegszegést s hasonlókat sem.“[2])

A kerületi ülésen tehát röviden végeztek e mindenképen fontos és érdekes kérdéssel, de annál hevesebb, mindenképen tanulságos s a részletekig kimerítő vita folyt le a felvétel illetve a elhagyás körül az 1843. évi szeptember hó 9-én tartott országos ülésen.

Tanulságos lenne ideiktatni az elhangzott beszédeket egész

---

1) V. ö. Codex de delictis, eorumque poenis pro tribunalibus regni Hungariae partiumque eidem adnexarum per regnicolarem juridicam deputationem elaboratus. 1791—1792. L. Hommage offert aux membres de' l' Union International de droit penal. Budapest, 108. l.

2) V. ö. *Fayer,* Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyüjteménye. Budapest, 1900. III. kötet, 89. l.

Digitized by Google

terjedelmükben, de ez helyszűke miatt lehetetlen, miért is vázlatosan csak a vita menetét közlöm.[1])

Az indítványt: az istenkáromlásnak büntetendő cselekménynyé és ugyan kihágássá tétele tárgyában maga az országos ülések elnöke terjeszti elő: „Ha az a következtetés — úgymond — mit a példák csakugyan világosan mutatnak, hogy t. i. a *legnagyobb gonosztevők mindig a legnagyobb káromkodók* is voltak s talán a káromkodáson kezdették aprólékos gonoszságaikat: akkor már azt látom, hogy épen úgy, mint más vallás beli kihágásokra, a káromkodásra is a törvénynek büntetést kell szabni . . . Nem azért büntetem én a káromkodót, mintha Isten sujtó keze őt el nem érné, hanem azért, mivel jónak tartom azon kihágást büntetni, mely a vallás iránti tiszteletet és magát a hitet aláássa s ezáltal — mint mondám már — a polgári társaságban vétkek termékeny terjesztőjévé lesz s épen azért kívánom a káromkodást büntetni, de kisebb büntetéssel, mint eddig, mert hogy olyan nagyon elharapózott, annak okát abban is keresem, hogy a legnagyobb büntetések voltak reá szabva, *melyeket a biró a bünösökre nem is akart kimondani.*"

Szathmány Antal, a kalocsai főkáptalan követe az elnöki indítványt támogatja, mondván többek között: „A lelkészek minden úton és módon, minden alkalommal igyekeznek e bűnt meggátolni, de miután ez annyira eláradt, hogy a férfiak gonosz példáját követvén az asszonyi nem, sőt gyermekek is nem irtóznak töle, *szükségesnek tartom, hogy a káromkodók ellen törvény alkottassék s ez által a vallásosság és jó erkölcs előmozdíttassék.*"

Zsedényi Eduárdnak, Szepesmegye követének beszéde bepillantást enged azokba az okokba, melyeknek hatása alatt az országos választmány mellőzte a káromlás poenalisatióját. „Ha a káromkodásra büntetést kell szabni: akkor attól tartok, hogy ennek az lenne következése, hogy a gyónás és böjtölés elmulasztására is kellene büntetést szabni (?) . . . 2-szor az országos választmány azt tartotta, hogy az eljárásból nagyobb botány fog

[1]) A beszédek teljes szövegükben olvashatók az 1843. évi Rendi Napló I. kötetében, vagy *Fayer*-nak: Az 1843-iki büntetőjogi anyaggyűjteménye. Budapest, 1900., czímü művének III. kötetében; v. ö. 383—414. l.

Digitized by Google

következni, mint a büntetésből, midőn t. i. a szidalmak nyilvánosan annyi száz ember előtt ismételtetnek." Szóló: „a terjedő műveltségtől várja" az eredményt.

Kroner Lajos, Mosonymegye követe Zsedényi argumentumait czáfolva a kihágások közé javasolja felvétetni a blasphemiát. A nem gyónó és nem böjtölő e mulasztásával közbotrányt nem okoz „hol ellenben a káromló és átkokat szóró megtámadja a vallásosságot, sérti a Teremtőt s annak minden teremtett egyéneit, borzasztó kifejezései által veszélyezteti az erkölcsiséget s így közbotránykoztatást szűl, mit a törvényhozó büntetlenül nem hagyhat... a neveltség fogja ugyan a káromlókat gyéríteni, a bizonytalan jövendőt tekintve azonban nem akarom a káromlókat büntetlenül hagyni . . . ezeknél fogva . . . véleményem, hogy a káromkodó és átkozódó első esetben komoly megfeddéssel, ismételt esetben egy pár hónapi, súlyosabb beszámítás esetében pedig fél vagy egy évig terjedhető fogsággal is büntettethessék; hogyha azonban ezen javaslatom elfogadható nem volna, akkor ezen kérdéses bűn és büntetése soroltassék legalább a közfenyíték alá tartozó rendőri kihágások sorába."

Kruplanicz Simon, Esztergommegye követe főleg azért tartja a káromlást büntetés alá vonandónak, mert a kihagyás „a jelen környületek mellett könnyen közbotrányra szolgálhatna alkalmúl."

Beöthy Ödön, Bihar megye követe „a káromkodási bűn elkövetésének megszüntét a növekedő erkölcsiségtől és szelidségtől" várja; a káromkodás — úgymond — „nem annyira bűn, mint esztelenség, s talán némi nemzeti sajátság is foglaltatik benne, s találhatni nemzeteket, melyek káromkodni alig képesek, mig ellenben mások, ugymint a magyar, oláh, török természetesen erősebben káromkodnak"; a továbbiakban ujra felhozza a már hallott argumentumot, mely szerint a káromlási per letárgyalása nem más mint a botrány ismétlése. A végső konkluzió: „ez tehát a mostani időszakban a códexbe nem való, azért annak még csak megemlítését sem kívánom".

Beöthyvel szemben ismét az *elnök* veszi fel a keztyűt érdekesen czáfolván az utolsó érvet: „Nem tudom hanyadik eset már, mire azt mondják: nem kell büntetni, mert botrányt okoz. Egyébiránt azt tartom, hogy ezen argumentum igen messze megy;

Digitized by Google

mert p. o. ha a gyilkosság kegyetlenséggel követtetik el, sokszor a visum repertumnak elolvasása nagyobb botrány és irtózat lenne, mint a káromkodás Ilyen esetben megvan minden nemzetnél azon szokás, hogy a hallgatóság a kimenésre utaltatik".

Horváth Simon, Ung megye követe, továbbá *Szathmáry Antal,* a kalocsai káptalan követe más oldalról is megvilágosítva a már hallott érveket, az indítvány elfogadását sürgetik.

Palóczy László, Borsód megye követe ismét támad; felette érdekes beszédjéből két helyet közlök: „hogyha a káromkodás megbüntettetik, az a legvastagabb anthropomorphismus, mintha az Isten is ember volna, és szeretet, harag, bosszúállás uralkodnék benne" továbbá: „Soha a világ nem rosszabb, mint ha a tövvényhozó a vallástalanságot pallossal akarja kiirtani, és vesszővel szaporítani, a mit elérni soha sem fog".

Kubinyi Ferencz, Nógrád megye követe azt kivánja, hogy a káromkodásra, mint polgári bűnre szabassék büntetés.

Zákó István, Bács megye követe nem kíván törvényt hozni a blasphemiára; „meggyőződésem szerint én a káromkodást olyannak tekintem, mely magában a kimondásban viseli az effectuatiónak lehetetlenségét; ilyen tényt pedig büntetni nem vagyok képes; a büntetőtörvénykönyv alá csak olyan tény tartozhatik, mely szándékosan történik; a káromkodás pedig gondatlanságból vagy lázas indulatból, de sohasem történik úgy, hogy annak, ki ellen irányoztatik, árthatna . . ."

Szentkirályi Móricz, Pest megye követe elismeri, hogy a káromkodásnak az az esete, midőn „valaki maga helyzetében az isteni gondviseléssel meg nem elégedvén, ellene kikél és szidalmakra fakad" büntetendő lenne, minthogy azonban lehetetlennek tartja megvonni a határvonalat a káromkodásnak e neme s az egyszerü szitkozódás között, minthogy továbbá a javulást a neveléstől várja: a kihagyás mellett foglal állást.

Báró Sztojka Imre, Mármaros megye követe az elnök indítványát pártolja.

Géczy Péter, Zólyom megye követe a mellőzést sürgeti, és pedig főként azért, mert „idővel az efféle törvények által hazámban egy kémlelési rendszer behozatalát siettetnők".

báró Wenkheim Béla, Békés megye követe azért nem javasolja a káromlást a büntetendő cselekmények közé iktatni,

Digitized by Google

mert ez a törvény ismét csak a szegényebb sorsú néposztályt sujtaná.' „Én magam láttam esetet — úgymond — midőn szegény sorsú embert káromkodás miatt a szolgabíró maga elibe hozatta, s a szolgabíró maga követé el a legnagyobb káromkodást, úgy hogy ő maga nagyobb büntetést érdemlett volna, mint az elébe hurczoltatott szegény ember".

Bezerédy Miklós, a veszprémi káptalan követe hosszabb beszédjében sorra czáfolja a kihagyás mellett felhozott argumentumokat; beszédjének kiemelkedő passzusa a következő: „ha nem tűri, nem szenvedheti a status, hogy a fejedelmet s egyébb köztisztviselőket valaki gúnyos rágalmazó szavakkal illethesse, bizonyára sokkal kevésbbé engedhet meg ilyesmit a legfőbb isteni valóság ellen".

Rohonczy Ignácz, Sopron megye követe a káromkodás megbüntetésére szavaz: „Én az alapot ott veszem fel, hogy a vallásosság egyik legsikeresebb eszköze a közboldogság előmozdításának, és a ki közbotránynyal káromkodik, ezen eszközt támadja meg, azt tehát büntetni kell."

Kruplanicz Simon, ujból felszólal, s kijelenti, hogy „ha a káromkodás botrányt nem eszközöl" nem volna büntetendő.

Jekelfalusy Vincze, a pozsonyi káptalan követe az elnöki inditványhoz csatlakozik, ugyanigy:

Horváth Simon, Ungmegye követe. Szerinte: „minthogy olyanok is vannak, kik a könyvekben vallást sértő dolgokat írnak, minthogy én ebben egy második elemét látom a káromkodásnak, mely a népnek erkölcsét megvesztegeti, kötelességemnek tartom ezen körülményt is a t. KK. és RR. figyelmébe ajánlani."

Jankó Mihály, Pozsonymegye követe, *Bacho Lajos,* Trencsénmegye követe, *Petrik Ignácz,* a fehérvári káptalan követe és *Soltész János*, Tornamegye követe jórészt a fenti argumentumokat ismételve a büntetendőség mellett emelik fel szavukat; ez utóbbi reámutat arra is, hogy „az emberek megszokva Isten gyaláztatását, megszokják annak és a polgári törvényeknek is áthágását."

Látható e kivonatos közlésből, hogy a Karoknál és Rendeknél igen kedvező volt a hangulat a blasphemiának büntetendővé tétele iránt.

Digitized by Google

3. Jelenleg érvényben levő *büntetőtörvénykönyvünk javaslatai* és pedig úgy az első (1873), mint a második (1875) kihagyják az istenkáromlást a büntetendő cselekmények közül. A javaslat tárgyalásán a képviselőházban (1877. nov. 22—23) senkinek sem tűnik fel a mellőzés; a főrendi háznak 1878. évi február hó 18-án tartott ülésén azonban az általános vita keretében felszólal *Schlauch Lőrincz* (akkor szatmári püspök) s bár a törvényjavaslatot elfogadja a részletes tárgyalás alapjául, de sürgeti az említett hézagnak betöltését: „A törvényjavaslat e pontban visszanyúlt az 1810-iki franczia code pénalra, mely még a 89-iki elvek behatása alatt készült. Még a legujabb német btk. is nagyban s egészben a törvény oltalma alá helyezi a vallást mint ilyent, a mint az minden testületi jogot nyert vallási társulat által gyakoroltatik és az istennek káromlását (Gotteslästerung) ... bünteti.“[1])

Szélesebb mederben s positív irányban folyik a vita a részletes tárgyaláskor a főrendiháznak 1878. évi február hó 22-én tartott ülésén.

Haynald Lajos kalocsai érsek, midőn a vallásháborításról rendelkező 190 §. kerül sorra, módosítványt indítványoz, mely szerint a hivatkozott szakasz imigyen kezdődjék: „*ki Istent meggyalázó nyilatkozatokkal nyilvánosan sérti,* vagy ki az állam stb.“ „... nem theologikus tekintetekből — úgymond — nem a keresztény moralista álláspontjából, hanem leginkább az állam jóvolta és czéljainak érdekében kívánom módosítványomnak a magas ház általi elfogadását.“

Samassa József egri érsek pártolja az indítványt, mondván többek közt: „Általában panaszkodunk, hogy a törvények vesztenek hatályukban és nem gondoljuk meg, hogy késünk, vagy megfeledkezünk azon főtekintélynek megóvására gondolni, mely nélkül a törvényeknek bármely sanctió sem lesz képes foganatot szerezni.“

Csemegi Károly az indítvány mellőzését kéri. Az 1843. évi kitünő javaslat szerzői is mellőzték — mindenesetre fontos okokból — a káromlás büntetését. „E fontos okok abban talál-

---

1) V. ö. *Lőw,* A magyar büntetőtörvénykönyv anyaggyüjteménye. Budapest, 1880. I. kötet, 145. l.

Digitized by Google

ják nyilvánításukat, hogy a törvényhozó lehetetlenre ne irányozza feladatát. A mit elérni nem képes, a mit megakadályozni nem tud, a mit évszázadok a legnagyobb büntetésekkel, a legnagyobb üldözés és szigor daczára nem voltak képesek megakadályozni, azt büntetés alá vonni, annyit tesz, mint oly dolgot, mely a törvényhozó körén kívül esik, büntető intézkedés által megakadályozni akarni." Csemeginek ez argumentumára

Cziráky János gróf felel meg: „Azt, hogy ily büntettekre a büntetésnek alkalmazása bajosabb és azok lehetetlenítése el nem érhető, nem tekinthetem indokul arra, hogy ezért nem kell törvényes intézkedéseket hozni; annál kevésbbé tekinthetem ezt indokúl, mert nem tesszük más vétségek elkövetését sem lehetetlenné, bármily törvényes intézkedés legyen is azokra nézve, a törvénykönyvbe felvéve."

Szőgyény László: a következő szövegezést ajánlja: *„a ki Istent meggyalázó kitételekkel a 171. §-ban körülírt módon*[1]*) sért."*

Ürményi József, zalamegyei főispán Szőgyény indítványát pártolja, s általában a büntetendőség mellett argumentálva eképen szól: „Az igazság kiszolgáltatói a gyakorlatból tudni fogják, hogy a káromkodásnak ingerlő hatása igen sok bűnténynek kútforrása, mert ez által nem az isten sértetik, mint inkább az Isten nevének segítségével, tehát súlyosítva sértetik azon ember ki ellen a káromkodás irányul . . . Ha büntetés alá esik az erkölcsiséget sértő képek és eszközök alkalmazása bárhol, bizonyosan alá kell esnie a káromkodásnak, mert az erkölcsrontó".

Eötvös Dénes báró: „Azt találom, hogy a törvénykönyvben sok oly intézkedés van, a melylyel a személyes szabadság nagyon korlátoztatik és igy attól félek, hogy a magyar ember ellenkezője lesz Achillesnek, a kinek előnye volt, hogy csak a bokáján volt megsebezhető, holott a magyar polgár minden porczikája háromszor megsobesíthető lesz, és azért a káromkodási inditványt opportunitási szempontból nem fogadom el".

---

[1]) „valamely gyülekezeten nyilvánosan, szóval vagy nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése, vagy közszemlére kiállítása által."

Digitized by Google

Prónay Dezső báró még e szavakat kívánja felvételni a a módosítványba: *„s ez által közbotrányt okoz.“*

Miután Haynald röviden Csemegivel polemizál s ennek érveire felel, a kérdés szavazás alá bocsájtatik, melynek eredménye, hogy a többség *Szőgyény*-nek módosítványát fogadja el.

Az ülésről felvett jegyzőkönyv vonatkozó helye következőleg hangzik: „A 190. (régi 189.) §-nál a főrendiház tekintettel más művelt nemzeteknek a modern büntetőjogi tudomány szinvonalán álló legujabb büntetőtörvényei példájára, a következő bekezdést javasolja: „A ki Istent a 171. §-ban meghatározott módon meggyalázó kitétellel sérti . . .“

A képviselőház igazságügyi bizottsága magáévá teszi az elvet, mert: „Az Istennek sértő szándékkal történt nyilvános lealacsonyítása nemcsak a közerkölcsiség elveit, hanem az államban fennálló egyházak, vallástársulatok és azok híveinek vallásos érzületét érzékenyen sérti.“ Mindazonáltal, hogy a bűnös szándékból eredt istenkáromlás az erkölcsiség, vallásosság és illem tekintetéből ugyan rosszalandó, de Isten meggyalázására irányzott gonosz szándék nélkül kiejtett egyszerü káromkodásoktól megkülönböztessék: az ig. biz. a következő szerkezetet ajánlja elfogadásra: *„A ki a 171. §-ban meghatározott módon Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotrányt okoz stb.“*

A képviselőház 1878. évi márczius hó 27-én tartott ülésén tárgyalja a főrendiház szövegezését és az igazságügyi bizottság vonatkozó jelentését.

Elsőnek *Irányi Dániel* szólalt fel; szerinte az istenkáromlás nem képez tulajdonképeni vétséget, hanem kihágást, miért is azt a kihágásokról szóló törvénykönyvbe tartja felveendőnek·

Pauler Tivadar az igazságügyi bizottság ajánlotta szövegezés elfogadását kéri.

Poór Antal nem tartja megfelelőnek az igazságügyi bizottság szerkezetét. „Annyira körülhantolva, körülárkolva és körülsánczolva van a benne foglalt intézkedés, hogy igen részrehajló biróságra lesz szükségünk, hogy egy században is akár csak egyszer elitéltessék valaki ezen vétség miatt.“ Ajánlja következő módosítás elfogadását: *„A ki nyilvánosan, szóval, nyomtatvány, irat vagy képes ábrázolatban Isten ellen intézett gyalázó kifejezésekkel botrányt okoz . . ,“*

Digitized by Google

Simonyi Ernő azt találja, hogy abba a korba esik a káromkodás eredete, a mióta „mindig volt oka a magyarnak valakit szidni és ebben az elkeseredésben mindig tovább menve, oly perfectióra hozta a káromkodást, mint azt semmi más nemzet nem tette. Én tehát — folytatja — azon viszonyoknak, melyek közt éltünk, melyek közt alkotmányos életünk fejlődött, tulajdonítván a káromkodást: nem tartom azt büntethető cselekménynek ma századok gyakorlat után, *hanem rossz szokásnak.*" Legföllebb kihágásnak qualificálja azt, minélfogva Irányi módosítását fogadja el.

A ház többsége az igazságügyi bizottság szerkezetét teszi magáévá; ezen a főrendiház sem változtatott.

Törvénynyé lett tehát a következő szöveg:

> *190. §. A ki a 171. §-ban meghatározott módon Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotrányt okoz . . . vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntettetik. A kisérlet büntetendő.*[1]

Közvetve a káromlásról intézkedik még a kihágási büntetőtörvénykönyvnek (1879. évi 40. tcz.) 51. §-a. E szerint:

> *A ki az állam által elismert valamely hitfelekezet vallásos tiszteletének tárgyát, a vallásos szertartásra rendelt helyiségen kivül és nem a vallásos szertartás alkalmával, nyilvánosan meggyalázza és ez által közbotrányt okoz: nyolcz napig terjedhető elzárással büntetendő.*

1878. évi apr 30-án a képviselőház elé terjesztett javaslatban nem volt bent e szakasz.[2] Az országgyűlés időközben berekesztetett, a javaslatot nem is tárgyalta. Az új országgyűlés megnyilik 1878. évi október 17-én; három hónapra a megnyitástól: 1879. évi jan. 20-án leteszi Pauler a némileg átdolgozott elaboratumot a ház asztalára. Ebben a javaslatban már bent

---

[1]) V. ö. minderre *Löw*, i. m. II. kötet, 260—284, l.

[2]) V. ö. Az 1875. évi aug. 28-ra hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai. Budapest, 1878. XXV. kötet, 155. l.

Digitized by Google

van a mai 51. §. 49-es szakasz-szám alatt.[1]) Az igazságügyi bizottság változatlanúl átveszi a szöveget, mely 52-ős szakasz-számot kap.[2])

A képviselőház 1879 évi május hó 26-án tartott ülésén tárgyalja az 52 §-t. Egyedül *Irányi Dániel* szólal fel; szerinte a törvény ótalmát nemcsak az állam által megtűrt vallásfelekezetekre kell kiterjeszteni, miért is a következő módosítványt terjeszti elő: az első sorban ezen szavak után *a ki az állam által elismert,* szúrassanak közbe a következő szavak: *vagy megtűrt valamely hitfelekezetek* . . .

Irányinak *Pauler* felel s bizonyitja, hogy midőn a btk. is az *„állam által elismert vallás"* kifejezéssel operál, a btk. sem vehet fel más terminust, mert különben „azon contradictio állana elő, hogy a ki meg nem tiltott vallást saját helyiségében meg, támadna, nem büntettetik, mint a vallás szabad gyakorlatának megsértője, a ki pedig azon kívül teszi ezt, mint ilyen megbüntettetik."

A többség az igazságügyi bizottság szövegezése szerint fogadja el az 52. §-t, a mely azután így is megy át a törvénybehol is az 51. számot kapja.[3])

E két szakaszszal: a btk. 190. és a kbtk. 51. §-ával záródik le az az istenkáromlási cselekmények büntethetőségére és mikénti megbüntetésére vonatkozó százados jogfejlődés.

Mielőtt a kérdés elméleti oldalát világítanók meg s a magyar tételes jog közölt rendelkezéseinek dogmatikáját adnók: rövid áttekintésben bemutatjuk a ma érvényben levő külföldi kódexek és nevezetesebb törvényjavaslatok állás pontjait, a mi annál is inkább szükséges, mert hisz' ma már kétségbe nem vont igazság, hogy bármily jogi kérdést mélyebbre hatóan, tudományosan csak úgy lehet fejtegetni, ha azt összehasonlító jogi alapon is tárgyaljuk.

---

1) V. ö. Az 1878. évi okt. 17-ére hirdetett országgyűlési képviselőházának irományai. Budapest, 1879. I. kötet, 344. l.

2) V. ö. fenti kiadmány VII. kötet, 120 lap.

3) V. ö. Az 1878. évi okt. 17-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója, Budapest, 1879. VI. kötet, 366—367. l.

Digitized by Google

MÁSODIK CZÍM.

Összehasonlító-jog.

7. §. *A jelenkor büntetőtörvénykönyvei s nevezetesebb javaslatai.*

Az európai s Europán kívüli kódexek s nevezetesebb javaslatok álláspontját ismertetendő 32 törvényhozási munkálatot illetőleg tételes büntetőjogot tanulmányoztam át; ezek közül 17 részint eredetijében, részint német fordításban állott rendelkezésemre; a másik 15-nél azokat a kivonatos vázlatokat vettem alapul, melyek a Liszt szerkesztésében megjelent „Die Strafgesetzgebung der Gegenwart“ czímű műben találhatók. Az elsőknél a tételünket érdeklő rendelkezés teljes szövegét közlöm, az utóbbiaknál csak annyit, a mennyi az említett jogösszehasonlító gyűjteményben foglaltatik.

Mindenekelőtt bemutatom a nyers anyagot és pedig lehetőleg a keletkezés idejének rendjében, majd levonom az összehasonlítás nyomán tehető tanúlságokat.

1. *Az 1810-iki franczia Code Pénal*-ról, helyesebben ennek eredeti álláspontjáról volt már szó fent, a hol is konstatáltuk, hogy a Code a vallást csak az erőszakosságok ellen védelmezte, az istenkáromlást azonban mint ilyent nem vette fel a büntetendő cselekmények közé. Az 1819. május 17-én kiadott törvény 8. §-a némileg betölti e hiányt; e szerint ugyanis: *„Az ki a közerkölcsiséget, vallásos érzületet nyilvános gyülekezeten szóval, fenyegetéssel, írással, nyomtatványnyal, rajzzal, képes ábrázolattal sérti 16-tól 500 frankig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.*[1]*“*

---

[1]) V. ö. *Németh,* A franczia büntetőtörvénykönyv. Pest, 1871. 209. és 256. l.; továbbá *Feuerbach-Mittermayer,* i. m. 490. l. és *Berner,* i. m. IV. kiadás 581. l.

Digitized by Google

Ez a rendelkezés sem irányul közvetlenül az istenkáromlás ellen, de mégis közelebb férközik e deliktumhoz, mint a Code 162. szakasza, mely a vallás tárgyait sértőkre szab pénz- és fogházbüntetést, de csak abban az esetben, ha a tiltott cselekmény a vallás gyakorlatára rendelt vagy tényleg arra szolgáló helyeken lett elkövetve.[1])

2. *Az 1842-iki norvég büntetőtörvénykönyv* VIII. fejezetének (Om Forbrydelser med Hensyn til Religion og Soedelighed = a vallás és közerkölcsiség elleni büntetendő cselekmények) 1. §-a rendelkezik a káromlásról és pedig következőleg:

Ki Isten szent nevét vagy szentségeit szidalmazza vagy káromolja vagy az állam nyilvános vallásából más módon csúfot űz, fogházzal vagy pénzbüntetéssel büntetendő, de ha nyomtatványnyal követi azt el, úgy büntetése fogház vagy ötödrendü kényszermunka.[2])

A káromlás tárgya a norvég büntetőjog szerint: Isten, a szentségek s általában a vallás; a cselekmény vagy egyszerű, vagy minősített; egyszerü: ha szóval, minősített: ha nyomtatványnyal követtetik el; az előbbi esetben fogház (minimum 4 nap, maximum 240 nap) vagy pénzbüntetés (minimum 2 tallér = 10 korona 56 fillér, maximum 200 tallér = 1056 korona vagy a mai norvég pénzegységben fejezve ki magunkat: a minimum 8 norvég-korona, a maximum 800 norvég-korona,)[3]) az utóbbi esetben fogház vagy ötödrendü kényszermunka éri a bűnöst. A norvég-jog ugyanis kétfélo szabadságvesztésbüntetést ismer, a fogházat — ez az enyhébb — és a kényszermunkát, mely súlyosabb esetekben alkalmaztatik. Ez utóbbi vagy életfogytig tart vagy határozott ideig; ennek öt fokozatát ismeri a törvény: az elsőrendü 12—15 évig, a másodrendű 9—12 évig, a harmadrendű

---

1) V. ö. *Németh*, i. m. 190. l.

2) „§. 1. Hvo som forhaaner eller bespotter Guds hellige Ord eller Sakramenter, eller iövrigt driver Spot med Statens offentlige Religion, ansees med Foengsel eller Böder, men hvis det sker i trykt Skrift, med Foengsel eller Strafarbeide i femte Grad.“ V. ö. *Mejloender*, Den norske Straffelov. Kristiania 1896. II. kiadás, 31. l.

Minthogy az itt közölt szöveget a norvég nyelv ismerete hiányában egyedül szótár segitségével fordítottam, a fordítás pontosságáért nem kezeskedem.

3) V. ö. a tkv. II. fejezetét s különösen a 15—29. §§-át. L. i. m. 6—10. l.

Digitized by Google

6—9 évig, a negyedrendű 3—6 évig, *az ötödrendű 6 hónaptól 3 évig* terjedő időben szabandó ki [1]) A nyomtatványnyal elkövetett blasphemia esetében ez utóbbi alkalmazandó.

3 *Az 1852-iki osztrák büntetőtörvénykönyv* egyike azoknak a törvényhozási munkálatoknak, melyek az istenkáromlás megbüntetését a legkevesebb feltételhez kötik. A vonatkozó 122. §-nak a) pontja szerint ugyanis:

A vallásháborítás büntettét követi el, ki szavakkal, cselekménynyel, nyomtatványnyal vagy iratok terjesztésével Istent káromolja. [2])

A büntetési tételeket a következő 123. és 124. §§. írják elő; legenyhébb esetben 6 hónaptól egy évig terjedhető börtön a büntetés; nyilvános botrány esetén öt évig terjedhető súlyos börtön; a legsúlyosabb esetben az öt évet is meghaladhatja a biróság s egész tíz évig emelkedhetik. [3])

4. *Az osztrák javaslatok.* Az 1852-iki büntető törvénykönyv tudvalevőleg alig más, mint az 1803-iki kódexnek javított kiadása, nem lehet tehát csodálni, hogy Ausztriában erős a törekvés: modern alapokra fektetett új büntetőtörvénykönyvet alkotni. 1861 óta folynak a munkálatok, egyre-másra készültek a javaslatok (1867 ben Hye-Gluneck, 1874 ben Glaser, 1881-ben Prazak, 1889-ben s 1891-ben gróf Schönborn készítettek javaslatot), de törvény egyikből sem lett. Mint kiemelkedő s a Reichsrath-nak is bemutatott elaboratumokat, ismertetni fogom az 1874-ikit, az 1881-ikit s az 1889-ikit.

Az 1874-iki javaslatnak 180. §-a érdekli tételünket:

Egy évig terjedhotő fogházzal büntetendő, ki nyilvánosan Istent káromolja. [4])

Az alsóház bizottsága némi változtatást tett e szövegen, a

---

[1]) V. ö. a tkv. II. fejezetének 5. §-a c. pontját. L. i. m. 4. l.

[2]) „§. 122. Das Verbrechen der Religionstörung begeht: a) wer durch Reden, Handlungen, in Druckwerken oder verbreiteten Schriften Gott lästert.“ V. ö. *Herbst*, Handbuch des allgemeinen östereichischen Strafrechtes. Wien, 1865. I. kötet, 276. l.

[3]) V. ö. 123—124. §§, l. i. m. I. kötet, 279. l.

[4]) „§. 180. Mit Gefängniss bis zu einem Jahre wird bestraft, wer: 1. öffentlich Gott lästert . . .“ V. ö. Bemerkungen zu dem Entwurfe des Strafgesetzes. Wien, 1881. 31. l.

Digitized by Google

mennyiben beiktatta az „in beschimpfenden Aeusserungen“ kifejezést; a bizottsági szöveg tehát így hangzik:

Egy évig terjedhető fogházzal büntetendő, ki nyilvánosan, gyalázó kifejezésekkel illetve Istent káromolja.[1])

A módosítás indokai a következők: „Der Ausdruck und Begriff der Gotteslästerung wurde aus der Kirchenliteratur in die Profanliteratur herübergenommen und war stets die Quelle zahlreicher Controversen. Nimmt man nämlich den Begriff im kirchlichen Sinne (und ein anderen festen Begriff gibt es nicht), so müsste unbedingt ein grosser Theil der philosophischen Literatur unter den §. 178, Nr. 1. fallen, weil darin zweiffellos das Delict der Gotteslästerung gefunden würde. Ein Anderes ist es, wenn sich Jemand beschimpfende Aeusserungen über Gott erlaubt. Hierin liegt ein Act der Rohheit und werden berechtigte Gefühle verletzt. Das Epitheton „beschimpfend“ ist zudem der Regierungsvorlage nicht fremd, findet sich vielmehr in demselben Paragraphe, unter Nr 2. und in folgenden Paragrapfen. Ein noch weitergehender Antrag, Nr. 1 zu textiren: „Wer dadurch Aergerniss gibt, dass er in beschimpfenden Aeusserungen u. s. w.“ wurde abgelehnt.“[2])

Az 1881-iki javaslat elhagyja a vonatkozó 179. §-ból az „in beschimpfenden Aeusserungen“ kifejezést s visszaállítja a 71-iki javaslat szövegét[3]) és pedig azon az alapon, mert mint az eddigi gyakorlatban, úgy ezentúl is csak azt fogják istenkáromlásnak minősíteni, a mit a közönséges szóbeszéd is annak tart: „Unter dem Worte lästern in gewönlicher Sprache versteht man, Jemanden grober Unvollkommenheit beschuldigen“[4]), szóval nem kell attól tartani, mintha e szavak elhagyásának az lenne az eredménye, hogy a tudományos vizsgálódások közben tett nyilatkozatok, kijelentések blasphemiának fognak minősíttetni.

Az 1889-iki javaslat 174. §-a az 1874-iki javaslat szövegét tartja fenn, de a büntetést súlyosítja; az eddigi javaslatokban

---

1) „§. 178. Mit Gefängniss bis zu einem Jahre wird bestraft, wer: 1. öffentlich in beschimpfenden Äusserungen Gott lästert . . .“ V. ö. u. o.

2) V. ö. Bemerkungen, 284—285. l.

3) V. ö. Bemerkungen, 31. l.

4) V. ö. Bemerkungen, 78. l.

Digitized by Google

fogház volt a büntetés egy évi maximummal, az 1889-iki elabo ratum alternative fegyház vagy fogház büntetést ír elő s a maximumot három évben állapítja meg [1])

5. *Az 1855-iki katonai büntetőtörvénykönyvnek* 401. §-a érdekli tételünket.

A vallásháborítás büntettét követi el: a) ki szóval, cselekménynyel, nyomtatványnyal vagy iratok terjesztésével Istent káromolja.[2])

A büntetésről a következő 402. és 403. §§. rendelkeznek; nagy mérvű botrány esetén 1—10 évig, kisebb botrány esetén 1—5 évig terjedhető börtön a büntetés; ha botrány nem okoztatott, úgy 6 hónaptól egy évig terjedhető börtönnel büntetendő a blasphemia tettese.[3]) A mily súlyos a büntetés oly kevéssé jön alkalmazásba!

6. *Az 1860-iki Indian Penal Code:* az angol fennhatóság alatt álló Kelet-Indiának büntetőtörvénykönyve, büntetés terhe alatt tilt minden nyilatkozatot, mely másnak vallásos érzületét sérti, minthogy pedig az istenkáromlás igen érzékenyen érinti e jogtárgyat: kétségtelen, hogy a sanctio a blasphemia elkövetőjét is éri. Érdekességénél fogva ideiktatom a vonatkozó indokolást: „Eine sachliche Eröterung soll die Ergründung der Wahrheit fördern. Verletzende Äusserungen dagegen bezwecken etwas ganz anderes. Sie können sowohl gegen den reinsten Glauben, wie gegen den verdammenswertesten Aberglauben gerichtet sein... Wenn diese verletzenden Äusserungen sich gegen irrige Ansichten wenden, so haben sie selten eine annere Wirkung, als die Meinung, die sie bekämpfen wollen, noch zu vertiefen und einen

---

1) „§. 174. Wer öffentlich Gott lästert, ... wird mit Zuchthaus oder Gefängnis bis zu drei Jahren bestraft." V. ö. Bemerkungen zu dem Entwurfe des Strafgesetzes. Wien, 1889. 45. l.; a vonatkozó indokolást l. 130. l.

2) „§. 401. Das Verbrechen des Religions-Störung begeht: a) wer durch Reden, Handlungen, in Druckwerken oder verbreiteten Schriften Gott lästern." V. ö. Militär-Strafgesetz für dos Kaiserthum Oesterreich. Wien, 1855. 160. l.

3) „§. 402. Ist durch Religions-Störung öffentliches Aergerniss gegeben worden, ... so soll dieses Verbrechen mit schweren Kerker von einem bis auf fünf Jahre, bei grosser Bosheit oder Gefährlichkeit aber auch bis auf Zehn Jahre bestraft werden. §. 403. Trifft keiner der in dem vorhergehenden Paragraphe erwähnten Umstände ein, so ist die Religions-Störung mit Kerker von sechs Monaten bis auf ein Jahr zu bestrafen." V. ö. i. m. 161. l.

Digitized by Google

gehässigen Ton in die theologische Diskussion einzuführen. Sie dienen nicht der Erforschung den Wahrheit sondern der Nährung des Fanatismus."[1])

7. *Az 1864-iki svéd büntetőtörvénykönyv* mint önnálló büntetendő cselekményt veszi fel a különös rész hetedik fejezetének első szakaszában a blasphemiát.[2])

8 *Az 1866-iki dán büntetőtörvénykönyv* minden megszorítás nélkül bünteti az államban fennálló vallásfelekezet tanait vagy istentiszteletét kigúnyoló magatartást, tehát bár kifejezetten nem, de közvetve annak a cselekménynek alanyát is, mely az istenkáromlás elemeit hordja magán A XV. fejezetben, hol a vallás elleni büntettekről van szó, a következő rendelkezést olvassuk:

156. §. Ki valamely az államban fennálló vallásfelekezet tanait vagy istentiszteletét meggyalázza vagy kigúnyolja egy hónál nem rövidebb időre terjedő fogházzal, enyhitő körülmények fennforgása esetén pénzbüntetéssel büntetendő.[3])

A büntetés egyszerű fogház, melynek maximuma két év, a vonatkozó rendelkezés tehát úgy értendő, hogy egy évtől két évig terjedhető fogház (v. ö. 17. 18. §§.); a pénzbüntetés egy és 2000 Rigsdaler, azaz két és 4000 dán korona között szabható ki; egy dán korona = 1 K 32 fillér (v. ö. 30. §.)

9. *Belgiumnak 1867-ben életbelépett büntetőkódexe* egészében úgy mint részleteiben alig különbözik az 1810-iki franczia Code Pénaltól. A hasonlóság az istenkáromlás büntetendő cselekményével szemben elfoglalt álláspont tekintetében szembetünő. A francia Code is kihagyja e deliktumot. a belga büntető törvénykönyv sem veszi azt fel. — A francziák belátták csakhamar, hogy e ponton kódexük hiányos: 1819-ben törvényt hoznak, mely büntetés terhe alatt megtilt minden oly cselekményt, mely

---

1) V. ö. *Liszt*, i. m. II. kötet, 245. l.

2) V. ö. *Liszt*, i. m. I. kötet, 264. l.

3) „§. 156. Wer die Glaubenslehren oder die Gottesverehrung einer der im Lande bestehenden Religionsgesellschaften verspottet oder verhöhnt, wird mit Gefängnis und zwar nicht unter 1 Monat einfachem Gefängnis oder unter besonders mindernden Umständen mit Bussen bestraft." V. ö. Allgemeines Bürgerliches Strafgesetbuch für das Königreich Dänemark. Berlin, 1901. 36. l

Digitized by Google

a vallásos érzületet sérti, a mennyiben az nyilvánosan lett elkövetve. Nem nevezik ugyan meg a gyermeket a maga nevén, de lehetővé teszik, hogy a nyilvánosan elkövetett káromlást — mint vallásos érzületet sértő cselekmény — a bíróságok büntessék

Belgium az eredeti, merev felfogáshoz ragaszkodik; még burkoltan sem rendelkezik a blasphemiáról, A távolról idevonatkozó 144. §. ugyanis, mely a franczia Code 262. §-ának egyszerü utánképzése, inkább a vallásháborítást bünteti :

Azok, kik valamely vallás tiszteletének tárgyát cselekménynyel, szavakkal, taglejtésekkel, vagy fenyegetésekkel a szertartás végzésére rendelt, vagy használni szokott helyiségben vagy nyilvános szertartás alatt meggyalázzák, 15 naptól 6 hónapig terjedhető fogházzal és 26 franktól 500 frankig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.[1])

A helyes törvénymagyarázat oda visz, hogy a káromlót is büntetni kell e szakasz alapján, de viszont az is kétségtelen e rendelkezésből, hogy a törvényhozó nem annyira a káromlást akarta itt büntetni, mint inkább általában minden cselekményt, mely a megjelölt helyen vagy időben követtetett el s valamely vallás tiszteletének tárgyát sérti, — tehát a káromlást is az említett feltételek fennforgása esetén.

10 *Spanyolországnak 1870-ben életbelépett büntetőtörvénykönyve* a franczia eszmék behatása alatt áll. Hat szakaszon keresztül (236—241. §§.) kerülnek rendezés alá a vallást s annak szabad gyakorlását sértő cselekmények az istenkáromlásról azonban egy szóval sem emlékezik meg a törvényhozó [2])

11. *Az 1871-iki német birodalmi büntetőtörvénykönyv* ama kódexek közé tartozik, melyek a blasphemiát nyiltan, minden tartózkodás nélkül, mint önálló deliktumot büntetik. A tényálladékhoz megköveteli a nyilvánosságot s a botránykozást.

---

1) „Art. 144. Toute personne qui, par faits, paroles, gestes ou menaces, aura outragé les objets d' un culte, soit dans les lieux destinés ou servant habituellement à son exercice, soit dans des cérémonies publiques de ce culte, sera punie d' un emprisonnement de quinze jours à six mois et d'une amende de vingt-six francs à cinq cents francs.“ V. ö. *Nypels,* Le Code Penal Belge. Bruxelles, 1867. I. kötet 360. l.

2) V. ö. *Liszt,* i. m. I. kötet, 517.

Digitized by Google

166. §. Ki azáltal, hogy nyilvánosan gyalázó kifejezésekkel Istent káromolja, botrányt okoz, . . . 3 évig terjedhető fogházzal büntetendő.[1])

12. *A 1871-iki mexikói büntetőtörvénykönyv* kifejezetten ugyan nem rendelkezik az istenkáromlásról, mint sui generis delictumról, de midőn büntetés terhe alatt tiltja a vallási tanok kigúnyolását, kétségtelen, hogy a káromlót sem akarja büntetlenül hagyni. A blasphemia fogalma tehát csak közvetve van jelen e kódexben, de még egy más megszorítás alá is esik: csak akkor büntethető, ha a szertartásra rendelt helyiségben lett elkövetve. A vonatkozó szakasz szószerinti fordításban igy hangzik:

970. §. Ki a vallás tanait, az istentisztelet eszközeit vagy tárgyait a templomban vagy a szertartás végzésére rendelt helyiségben szavakkal vagy bármilyen más külső cselekvéssel meggyalázza, kigúnyolja: 15 naptól 4 hónapig terjedhető elzárással és 50-től 500 pesosig (egy pesos = 4 korona 76 fillér) *terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.*[2])

13. *Venezuelának* jelenleg érvényben levő büntetőtörvénykönyve, mely 1873-ban lépett életbe: spanyol minta után készült (a javaslat szerkesztői: Cecilio Acosta és Juan Pablo Rojas Paúl az 1850-iki hatályát vesztett Código-t vették alapul) s mint ilyen bár elég részletesen foglalkozik a vallást s ennek szabad gyakorlatát sértő cselekményekkel: az istenkáromlást mellőzi, azt mint önálló deliktumot nem poenalizálja.[3])

14. *Az 1874-iki chile-i büntetőkódex,* mely a franczia Code Pénál befolyása alatt készült 1871-iki spanyol büntetőtör-

---

[1]) „166. Wer dadurch, dass er öffentlich in beschimpfenden Aeusserungen Gott lästert, ein Aergerniss gibt . . . wird mit Gefängniss bis zu drei Jahren bestraft." V. ö. Strafgezetzbuch für das Deutsche Reich. *Rüdorff.* — Berlin, 1897. XVIII. kiadás, 97—98. l.

[2]) „Art. 970. Wer mit Worten oder einer beliebigen sonstigen äusseren Handlung gegen die religiösen Glaubenslehren oder Gebräuche oder sonstige Gegenstände eines Gottesdienstes in einem Gotteshause oder an sonstigen zum Gottesdienste bestimmten Orten Verhöhnungen oder Ausschreitungen verübt, den trifft Haft von 15 Tagen bts zu 4 Monaten und Geldstrafe von 50 bis 500 Pesos." V. öt Das Mexikanische Strafgesetzbuch. Berlin, 1894. 153. lap.

[3]) V. ö. *Liszt,* i. m. II. kötet, 52. l.

Digitized by Google

vénykönyvet vette mintául, nem kifejezetten bünteti az istenkáromlást, hanem csak mint az istentisztelet tárgyát sértő cselekményt s csak mint az istentisztelet idejében illetőleg helyén elkövettetett. A vonatkozó rendelkezés így hangzik:

139. §. 2. Azok, kik valamely vallás tiszteletének tárgyát a szertartásra rendelt vagy szokásszerűen használt helyiségben, avagy a nyilvános szertartás alatt cselekménynyel, szavakkal vagy fenyegetődzéssel meggyalázzák 61 naptól 540 napig terjedhető fogházzal és 100-tól 300 pesosig (1 pesos = 4 korona 76 fillér) terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.[1]

15. *Az 1880-iki japán büntetőtörvénykönyv* egyáltalán alig veszi védelmébe a vallást. *Leonholm,* a Tokio-i egyetem tanára, megvilágosítandó a helyzetet azt mondja: „Die zum Schutze der Religion erlassenen Bestimmungen sind, entsprechend der geringen Bedentung, welche dieselbe im öffentlichen Leben Japans zur Zeit hat, nicht sehr umfangreich."[2] Nevezetes, hogy az istenkáromlás nem büntetendő cselekmény, de a császári sirok meggyalázója a 117. §. szerint büntetendő és pedig 3-tól 5 évig terjedhető szigorú fogházzal s mérsékelt pénzbüntetéssel.

16 *Az 1881-iki németalföldi Wetboek van Strafrecht* az 1810-iki Code Pénal hatása alatt áll: nem bünteti az istenkáromlást, illetve csak akkor, ha az a 147. §. 2. pontjában leírt tényálladék elkövetési cselekvéseként jelentkezik:

Három hónapig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, ki az istentisztelet tárgyát a szertartás ideje alatt vagy helyén meggyalázza.[3]

---

1) „Art. 139. Mit Gefängnis II. im Mindestmasse und Geldstrafe von 100—300 Pesos sollen bestraft werden . . . 2. Diejenigen, die durch Handlunden, Worte, oder Drohungen die Gegenstände eines Kultus beschimpfen, sei es an den hierzu bestimmten Orten, oder denen, die gewohnheitsmässig zu seiner Ausübung dienen, sei es in den öffentlichen Ceremonien dieses selben Kultus." V. ö. Strafgesetzbuch der Republik Chile. Berlin, 1900. 33. lap; hogy mt értendő „Gefängnis II im Mindestmasse" kifejezés alatt, erre v. ö. e trvk. 56. §-át követő táblázatot.

2) V. ö. *Liszt,* i. m. II. kötet, 365. l.

3) Art. 147. Mit Gefängnis bis zu drei Monaten oder Geldbusse bis zu hudertzwanzig Gulden wird bestraft . . . 2) wer die einem Gottesdienste ge-

Digitized by Google

17. *Az 1885-iki orosz büntetőtörvénykönyv* igen szigorúan bünteti az istenkáromlókat: mintha XVII. századbeli kódexet látnánk magunk előtt. A büntetés 20 évig (!) terjedhető súlyos kényszermunkával egybekötött deportatio u. n. *kátorga.*[1])

18. Igen érdekes *az 1886-iki portugál kódex:* felfogása. A 130 §. szerint: a rom. kath. vallás iránti tisztelet hiánya, a mennyiben sértő cselekményekben, iratokban stb. nyilvánúl, 1-től 2 évig terjedhető fogházzal és pénzbüntetéssel büntetendő; ha a tettes külföldi, úgy tizenkét évre terjedő kiutasításra is itélhető.[2])

19. *Az 1889-iki finn büntetőtörvénykönyv* külön fejezetet szentel a vallás elleni büntetteknek, a X.-et; az istenkáromlásról a két első szakaszban van szó.

1. §. Ki Istent nyilvánosan káromolja, négy évig terjedhető fegyházzal vagy fogházzal büntetendő. A ledérségből vagy könnyelműségből elkövetett káromlás büntetése pénzbüntetés vagy hat hónapig terjedhető fogház.

2. §. Ki Istennek szent nevét, tanait, szentségeit vagy valamely Finnországban elismert, megengedett vagy tűrt vallásfelekezet szertartásaira rendelt tárgyat nyilvánosan meggyaláz: hat hónapig terjedhető fogházzal vagy kétszáz márkáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.[3])

A finneknek ismert mély vallásos érzületéről tanuskodnak e rendelkezések. Érdekes, hogy még a lubricum linguae is büntetendő.

20. *Az 1889-iki olasz büntetőtörvénykönyv,* a codice penale bár öt szakaszon keresztül foglalkozik a vallásszabadságot sértő büntettekkel: az istenkáromlásnak nem szorít helyet. Az

---

widmeten Gegenstäde, wo und wann die Ausübung desselben erlaubt is, beschimpft.“ V. ö. Das niederländische Strafgesetzbuch. Berlin, 1881. 29. lap.

[1]) V. ö. *Liszt,* i. m. I. k. 300. l.

[2]) V. ö. *Liszt,* i. m. I. k. 548. l.

[3]) „§. 1. Wer öffentlich Gott lästert, wird mit Zuchthaus bis zu vier Jahren oder Gefängnis bestraft. Geschieht es aus Unbedachtsamkeit oder Leichtsinn, so wird er mit Geldstrafe oder Gefängnis bis zu sechs Monaten bestraft. — §. 2. Wer das heiligen Wort Gottes, oder die Lehre, die Sacramente oder die kirchlichen Gebräuche einer in Finnland anerkannten, gestatteten oder geduldeten Religionsgesellschaft öffentlich beschimpft, wird mit Gefängnis bis zu sechs Monaten oder Geldstrafe bis zu zweihundert Mark bestraft.“ V. ö. Das Strafgesetz für das Grossfürsteetum Finnland. Berlin, 1891. 15. l.

Digitized by Google

olasz bíró bünteti ugyan a káromlót, de csak akkor, ha a tettes a káromlással kifejezetten vallási tételt gyaláz meg és cselekvésével valamely az államban elismert vallásfelekezetet akar sérteni. Ennyi belemagyarázható a vonatkozó 141. §-ba, mely szerint:

Ki az állam törvényei által megengedett vallást sértendő, annak valamely tételét nyilvánosan meggyalázza, inditványra egy évig terjedhető fogházzal vagy száztól háromezer liráig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.[1])

21. *Braziliának* büntetőtörvénykönyve: az 1890-iki *Codigo penal dos Estados Unidos do Brazil* minden vallást védelmébe vesz, s vonatkozó 185 §-ában büntetni rendeli bármely vallás symbolumának nyilvános meggyalázását[2])

22. *Az 1890-iki columbiai Codigo Pénal* 205. §-ában bünteti a káromlást, nem ugyan kifejezetten e név alatt s nem is annak minden faját, hanem csak azt, a mit az egyházjog blasphemia haereticalis név alatt ismer. Büntetendő: az államban elismert vallások dogmáinak gúnyolása, gyalázása[3])

23. Igen szigorú *az 1890-iki Ecuador-i büntetőtörvénykönyv* álláspontja. A 161. §. szerint három évtől hat évig terjedhető fegyházzal s visszaesés esetén ezen felül 3—6 évi kiutasítással büntetendő, ki az egyház titkait vagy a szentségeket nyilvánosan káromolja.[4])

24. *Neuseeland* 1893-ban kodifikája a büntetőjogot. Az ezen évben életbelépett The Criminal Code Act kifejezetten: megnevezve a maga nevén, bünteti az istenkáromlást az erről rendelkező 133 §-ban.[5])

25. *Az 1895-iki norvég-javaslat* kifejezetten nem bünteti a káromkodást. A XIII. fejezetben, melynek czímfelirata: A közrend és közbéke elleni bűntettek, van ugyan egy szakasz, a 142-ik, mely a vallásos érzületet veszi védelmébe, de ebben istenkáromlásról nincs szó.

---

[1]) „141. Chiunque, per offendere uno dei culti ammessi nello Stato pubblicamente vilipende chi lo professo è punito, a querella di parte, con la, detenzione sino ad un anno o con la multa da lire cento a tremila. V. ö. Codie Penale e di Procedora Penale. Milano, 1897. 22. l.

[2]) V. ö. *Liszt,* i. m. II. köt., 186. l.

[3]) V. ö. *Liszt,* i. m. II. köt.. 106. l.

[4]) V. ö. *Liszt,* i. m. II. köt., 35—36. l.

[5]) V. ö. *Liszt,* i. m. II. köt., 306. l.

Digitized by Google

Ki valamely vallásból, melynek gyakorlása az államban meg van engedve csúfot űz, azt kigúnyolja vagy ily cselekményben részt vesz, pénzbüntetéssel, elzárással vagy hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.[1])

Látható e szövegből, hogy az istenkáromlás *mint ilyen* nem büntetendő; a mi büntetés alá esik, az a vallást gúnyoló stb. cselekmény. Ha tehát valaki Istent káromolva a vallást is gúnyolja: büntetendő, ha azonban a káromló cselekvést e dolus specialis nem hatotta át: büntetlen marad.

26. *Az 1896-iki bolgár büntetőkodex* a mi törvénykönyvünk rendelkezését veszi át, melytől annak 204. §-a csak abban különbözik, hogy míg nálunk pénzbüntetés is kiszabandó, addig itt csupán fogházzal fenyíthető a káromló.

Ki Istent a 172. szakaszban meghatározott módon káromolja: egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.[2])

A felhívott 172. § a mi 171. §-unkkal egyezik meg Meg kell említenünk mint fontos különbséget, még azt is, hogy míg nálunk botrányokozás is kell, addig Bulgáriában ez nem szükséges.

27. *Az 1896-iki schweizi javaslat* a blasphemia büntetendő cselekményét nem veszi fel; a 101. § bünteti ugyan azt — és pedig 5000 frankig terjedhető pénzbüntetéssel vagy fogházzal:

ki az istentisztelet vagy vallásos szertartás tárgyát a szertartás ideje alatt vagy annak helyén meggyalázza.[3])

de hogy e rendelkezés nem az istenkáromlást czélozza büntetni, hanem inkább azokat a cselekményeket, melyek általában a vallásos érzületet sértik, kétségtelen.

---

1) „§. 142. Wer öffentlich mit einem Glaubensbekenntnis, dessen Ausübung im Reiche erlaubt ist, seinen Spott treibt oder es verhöhnt, oder wer dazu mitwirkt, wird mit Geldstrafe oder mit Haft oder Gefängnis bis zu sechs Monaten bestraft.“ V. ö. Entwurf eines Allgemeinen bürgerlichen Strafgesetzbuches für das Königreich Norwegen. Berlin, 1898. 38. l.

2) „Art. 204. Wer Gott in der Art. 172. bezeichneten weise lästert, wird mit Gefängnis bis zu einem Jahre bestraft.“ V. ö. Das Bulgarische Strafgesetz. Berlin, 1897. 30. l.

3) „Art. 101. Sera puni de l'amende jusqu'a 5000 francs ou de l'emprisonnement . . . celui qui aura profané un objet servant au culte ou à un acte du culte pendant qu'il sert à cet usage on dans le lieu consacré à cet usage.“ V. ö. Avant-Projet de Code Pénal Suisse. Berlin, 1896. 60 l.

Digitized by Google

Az Istent káromló cselekményt egy kategóriába helyezi a javaslat szerkesztője a vallásos szertartás egyébb tárgyait gyalázó cselekménynyel s úgy mint ez, amaz is csak akkor büntethető, ha vagy az istentisztelet alatt, vagy az arra rendelt helyiségben követtetik el.

A schweizi kódexek közül csak a graubündeni (81. §.), a luzerni (117. §.), az obwaldeni (53. §.), a schwyz-i (97. §.) és a basellandi (84. §.) büntetik kifejezetten az istenkáromlást s az említett büntetőtörvénykönyvek mindegyike megkivánja a büntethetőséghez a botrányokozást.[1])

28. *Az 1899-iki japán javaslat* csak a templomban elkövetett botrányos, gyalázó cselekményeket bünteti, de hogy nem akarja büntetlenül hagyni az említett helyen elkövetett blasphemiát sem kitűnik a minket érdeklő szakaszt tartalmazó fejezet czímfeliratából: Istenre, Buddhára vagy a holttestekre vonatkozó büntetendő cselekmények. E fejezet élén álló 242. § így hangzik:

Ki Istennek vagy Buddhának szentelt templomban, sírnál, vagy istentisztelet végzésére rendelt más helyen nyilvánosan gyalázó cselekményt követ el: hat hónapig terjedhető fegyházzal vagy 50 Yen-ig terjedhető Bakkin pénzbüntetéssel büntetendő.[2])

A Bakkin kifejezést illetően megjegyzendő, hogy a javaslat a pénzbüntetésnek két nemét ismeri; az egyik a szóban forgó Bakkin melynek minimuma egy Yen = kb. 1 K. 20 fillér, a másik a Kario, a mely 10 Ssen (1 Ssen = kb. 2 fillér) és 30 Yen között szabható ki. Az első büntettekre, a második vétségekre alkalmazandó[3]).

29. *Angliában* két évig terjedhető fogház az istenkáromlás büntetése. A blasphemiai fogalmi körébe tartozik minden: az Is-

---

[1]) V. ö. *Stoos*, Die Grundzüge des Schweizerischen Strafrechts. Basel und Genf, 1892. II. kötet, 184—185. l.

[2]) „Art. 242. Wer öffentlich an einer Kirche, die Gott oder Buddha geweicht ist, an einem Grabe oder an sonstigen Verehzungsplätzen beschimpfende Handlungen vornimmt, wird mit Zuchthaus bis zu sechs Monaten oder mit Geldstrafe Bakkin bis zu fünfzig Yen bestraft." V. ö. Vorentwurf zu einem Strafgesetzbuch für das kaiserlich japanische Reich. Berlin, 1899. 43, l.

[3]) V. ö. 9., 20. és 23. §§-at.

Digitized by Google

tent, Krisztust, a bibliát, az anglikán imakönyvet sértő nyilatkozat, melynek czélja az anglikán egyházat kigúnyolni s általában botrányt okozni.[1])

30. *Skótiában* ugyanazt értik istenkáromlás alatt, mint Angliában; a különbség csak az alkalmazható büntetésben jelentkezik; az angol jog szerint csupán fogház, a skót jog szerint ezen kívül pénzbüntetés is kiszabható.[2])

31. Az *Egyesült Államok* csak az istenkáromló iratok s képes ábrázolatok terjesztésére (blasphemous libel) szabnak büntetést, a szóval stb. elkövetett blasphemia büntetlen.[3])

32. *Transzvál*-ban a büntetőtörvénykönyvet *van der Linden* hollandi kriminalistának 1806-ban megírt tankönyve helyettesíti. E kódexként kezelt tankönyv és tehát a transvaali büntetőjog szerint az istenkáromlás fogházzal büntetendő külön kiemelt cselekményként szerepel.[4])

8. §. Az összehasonlítás eredményei.

Ha e bemutatott törvényhozási munkálatokhoz hozzávesszük a mi 1843-iki javaslatunkat s büntetőtörvénykönyvünket: 34 tételes jog, illetőleg javaslat áll rendelkezésünkre.

Megtéve a különböző szempontok szerinti összehasonlításokat, mindenekelőtt azt kell megállapítanunk, hogy mely kódexek s javaslatok büntetik kifejezetten az istenkáromlást?

Annyit a nyers anyag feltárása közben is észrevehettünk már, hogy két irány uralkodik: az egyik szerint az államnak csak az a kötelessége, hogy a vallás szabad gyakorlatát s a felekezetek között fennálló békét és rendet védelmezze; az ezen irányt követő kódexek és javaslatok csak a vallás szabad gyakorlatát sértő cselekményeket büntetik, tehát az istenkáromlást is csak akkor, ha ez egyszersmind a felekezeti rendet és békét is sérti. Az ebbe a csoportba tartozó tételes jogok s javaslatok az 1810-iki franczia Code-ot veszik mintául s az istenkáromlást csak

---

1) V. ö. *Liszt*, i. m. I. köt., 646. l.
2) V. ö. *Liszt*, i. m. I. köt., 686. l.
3) V. ö. *Liszt*, i. m. II. köt., 212. l.
4) V. ö. *Liszt*, i. m. II. köt., 424. l.

Digitized by Google

azért, mert istenkáromlás, nem büntetik; egyáltalán fel sem említik.

A másik csoport bár szintén a felekezeti béke s a vallások szabad gyakorlása érdekének védelmét ismeri feladatául, e mellett azonban — rendszerint azért s akkor, mert s a mikor az istenkáromlás botrányt okoz s a vallásos érzületet sérti — a blasphemiát is, megnevezve azt a maga nevén, a deliktumok sorába iktatja. Ez utóbbi csoportba tartoznak: a norvég, az osztrák, a katonai, a svéd, a német, az orosz, a finn, a neuseelandi, az ecuadori, a bulgár, az angol, a skót, a transvaali s a magyar jog, továbbá az osztrák javaslatok, — azaz számszerint az átvizsgált 34 tételes jog s javaslat közül *tizenöt;* a felsorolásból kimaradt *tizenkilencz* törvényhozási munkálat, melyek közé — hogy csak a nevezetesebbeket említsem — tartozik: a francia Code s az 1819-iki franczia törvény, a belga kódex, a németalföldi s olasz büntetőtörvénykönyv, a mi 1843-iki javaslatunk, továbbá a norvég, a schweizi s a japán javaslatok, kifejezetten nem büntetik a blasphemiát.

De vajjon kiegyenlíthetetlen e két csoport közötti ellentét? nincsenek egyáltalán érintkezési pontok?

A szorgos vizsgálat arról győz meg, hogy a fentiekben tett szembeállításnak csak a külsőségekre való tekintettel van helye s jogosúltsága; a kettéosztás keresztülvihető, de *csupán azért,* mert a 34 tételes jog s javaslat közül tizenöt megnevezi a blasphemiát, tizenkilencz pedig nem. Tulajdonképen úgy áll a dolog, hogy mindegyik bemutatott törvényhozási munkálat bünteti a káromlást, csak hogy az egyik több, a másik kevesebb feltételhez köti a büntetendőséget; csupán fokozati különbség észlelhető közöttük! Egy bizonyos ponton túl oly kevés már a feltétel, hogy a káromlás mint önálló deliktum kiemelhető volt, azon innen a feltételek annyira megsokasodnak, hogy a blasphemia beleolvad egy más — rendszerint *„vallásháborítás“* czímű — deliktumba s csak mint ennek egyik lehető elkövetési cselekvése szerepel. Szemmel láthatóvá teszem e fokozati átmenetet a következő felsorolásban:

1. Belgiumnak, Mexikónak, Chilének, Holländiának törvénykönyvei, továbbá a schweizi s japán javaslat büntetik azt a cselekményt, mely valamely vallás tiszteletének tárgyát gyalázza, de

Digitized by Google

csak akkor, ha az a szertartás végzésére rendelt helyiségben vagy a szertartás ideje alatt követtetett el. Itt az istenkáromlás csak mint a vallásháborítás büntetendő cselekményének egyik lehető elkövetési cselekvése büntetendő, körülbástyázva a lehető legtöbb feltétellel.

2. Dánia, Columbia, Brazilia s Olaszország kódexei, továbbá a norvég-javaslat általában a vallás kigúnyolását, meggyalázását bünteti, tehát az istenkáromlást is, a mennyiben ez gúnyolás vagy gyalázás számba megy; a büntethetőséget kevesebb feltételhez kötik: sem az idő, sem a hely nem határoz A blasphemia tehát még mindig nem kiemelt deliktum, hanem csak a vallásháborítás lehető elkövetési cselekvése, de már nincs anynyira körülsánczolva, mint a fenti csoportban, mert bármikor s bárhol elkövetve büntetendő; csak annyi kell, hogy beleszorítható legyen a vallásháborítás tényálladékába.

3 A határon fekszik az 1819-iki franczia törvény (az 1810 iki Code az első csoportba tartozik), az Indian Code Pénal s a portugál kódex. Ezek szerint minden cselekmény, mely a vallásos érzületet sérti büntetendő és pedig tekintet nélkül az elkövetés helyére s idejére. E törvények merőben a birói meggyőződésre bízzák annak a kérdésnek eldöntését, vajjon büntetendő-e a blasphemia vagy nem? Ha a biróság úgy látja, hogy az elkövetett káromlás a vallásos érzületet sértette: büntet, egyébbként: felment. E határon fekvő csoport s a következő csoportban említendő tételes jogok már csak abban különböznek, hogy míg itt érvényesülhet az a birói nézet, hogy a káromlás egyáltalán nem is sértheti a vallásos érzületet, addig ott s minden további csoportban alapgondolat, hogy bizonyos körülmények között mindig sérti a káromló a vallásos érzületet, tehát a megjelölt körülmények fennforgása esetén mindig büntetendő is.

4. Angliában, Skótiában, Némotors ágban s hazánkban az imént említett alapgondolat elfogadásával: a káromlás már mint nevén megnevezett cselekmény, mint önálló deliktum szerepel. A büntethetőség azonban elég sok körülmény együttes fennforgásától függ: kell nyilvánosság s botránykozás.

5. Az osztrák javaslatok, a finn, ecuadori, neuseelandi s s bulgár kódexek hasonló gondolattól vezéreltetve szintén ki-

Digitized by Google

m elten büntetni rendelik a káromlót; botrányokozást már nem kivánnak s a büntethetőséget már csak a nyilvánossághoz kötik.

6. A norvég, az osztrák, az 1855-iki katonai, a svéd s az orosz büntetőtörvénykönyvek a nyilvánosság feltételétől is eltekintenek. Typikus rendelkezés e tekintetben a norvég kódex szakálya: „Ki Isten szent nevét káromolja ...“ Büntetendő tehát a nyilvánosan, botrányt nem okozó blasphemia is. A nyilvánosság s a botrányokozás rendszerint törvényileg figyelembe vett súlyosító körülmények (v. ö. norvég kódexet, hol a nyomtatványnyal való elkövetés súlyosít, továbbá az osztrák s a katonai büntetőtörvénykönyvet.)

Az összehasonlítás folytatására alkalmat nyújt a büntetés mérve tekintetében mutatkozó eltérés. Ez összehasonlítás rendjén csak azokat a törvényhozási munkálatokat veszem szemügyre, melyek az istenkáromlást mint önálló bünösségi alakulatot ismerik s azt, mint ilyent poenalizálják, szóval csak azokra terjeszkedem ki, melyek a 4—6. csoportba tartoznak s minthogy a svéd, a neuseelandi s a transvaali jog vonatkozó büntetési tételeit nem ismerem, e munkálatban csupán a visszamaradottakra szorítkozom.

Az összevetésnél — figyelemmel arra, hogy a poena ordinaria mindenütt szabadságvesztés büntetés — egyedüli czélra vezető mód: a maximumok szerint való csoportosítás.

Legszigorúbb az *orosz* büntetőtörvénykönyv, mely szerint a büntetés *20 évig terjedhető kátorga,* azaz súlyos kényszermunkával egybekötött deportatió; valamivel enyhébb, de azért aránylag még mindig igen szigorú büntetést ír elő az *osztrák* kódex, melynek uralmi területén nincs kizárva a 10 éves súlyos börtön; számos súlyosító körülmény fennforgása esetén ugyanis *5—10 évi súlyos börtön* a káromló büntetése, enyhébb esetben 5 évig terjedhető súlyos börtön, a legenyhébb esetben 6 hótól egy évig terjedhető börtön; hasonlóan intézkedik a *katonai büntetőtörvénykönyv; Ecuador*-nak kódexe 3 évtől 6 évig terjedhető fegyházbüntetéssel fenyeget, a mely mellett visszaesés esetén *3—6 évre* a tettes ki is utasítható az ország területéről; *Finnországban* alternative fegyház vagy fogház szabható ki; e maximumot a törvény *4 évben* állapítja meg; érdekes, hogy a finn kódex a könnyelműségből, ledérségből elkövetett káromlást

Digitized by Google

is bünteti, de természetesen enyhébben: hat hónapig terjedhető fogházzal. *Norvégia* a nyomtatványnyal elkövetett blasphemiát kiemeli s annak tettesére *6 hónaptól 3 évig* terjedhető kényszermunka büntetést mér; enyhébb esetben s általában a nem nyomtatványnyal elkövetett káromlás büntetése 4 naptól 8 hónapig terjedhető fogház vagy pénzbüntetés, melynek minimuma kb. 10, maximuma kb 1000 korona. A norvég kódexet sorrendben az *1889-iki osztrák javaslat* követi, mely *3 évig* terjedhető fegyház vagy fogház alkalmazását írja elő; a következő *német birodalmi büntetőtörvénykönyv* csak annyiban enyhébb, hogy egyedül fogházat vesz fel, — a maximum egyébbként *3 év;* a *skót jog* szerint *2 évig* terjedhető fogházzal és pénzbüntetéssel, az *angol jog* szerint *2 évig* terjedhető fogházzal büntetendő a káromlás; ***hazánkban egy évi fogház és 1000 frtig terjedhető pénzbüntetés*** az alkalmazható poena; hasonló büntetést rendelnek -- mégis azonban a pénzbüntetés elhagyásával *az 1874-iki s 1881-iki osztrák javaslatok s a bulgár büntetőkódex.*

Kritikát e helyütt még nem gyakorolhatunk a bemutatott s különböző szempontok alapján összehasonlított kódexek s javaslatok felett; hogy ezt tehessük s a dogmatikai tárgyalás biztos alapját is megvessük egyszersmind: elméleti s politikai magaslatról kell tételünket megvilágositani.

Digitized by Google

HARMADIK CZÍM.

Elmélet.

9. §. *Az elmélet fejlődése.*

A kép, melyet az istenkáromlásra vonatkozó büntetőjogi szabályoknak színeivel a jogtörténet vásznára lefestettünk, hasonló ahhoz, melyet az elmélet fejlődése felmutat A tételes szabályok mindenkoron a korbeli társadalmi felfogás, mind góczpont köré csoportosultak, vagy abból indultak ki, s egy-egy elmélet nem egyébb, mint a társadalmi felfogást szilárd alapra visszavezetni czélzó törekvés.

Az idők folyamán keletkezett elméleteket a szerint lehet különböző csoportokra szétosztani, a mint azok más és más jogtárgyat látnak a blasphemiával megsértve, más és más érdekeket tartanak a káromlóval szemben megvédendőknek. A csoportosítás tehát legczélszerűbben a tárgyra szegzett szempontból történhetik, melynek keretében önkényt kinálkozo vezérfonal a jogtörténeti evolυczió.

I. Az istenkáromlás cselekményének büntetésre méltó voltát a legrégibb időktől fogva a XVIII. század közepéig a törvényhozásssal egyértelmüleg az elmélet is a *babona elvére* vezette vissza.

Az első alakzat, melyben a büntetőjog az ember elméje előtt megnyilatkozott: az egyéni jog, a magánbosszú joga volt. A kezdetleges társadalmak körében elismert tétel: hogy a ki gonosz cselekvéssel mások jogát sértette, annak tűrnie kell, hogy a sértett vagy ennek hozzátartozói a sértőt meglakoltassák. Míg ez az egyéni elv uralkodott: a káromlót *ember* nem büntette; *Isten a sértett, álljon bosszút az Isten:* ez volt a jelszó, a melyet pl. a rómaiak követtek is — mint láttuk — mindaddig, míg az egyéni elvet a theokratikus elv fel nem váltotta.

Egyebütt s Rómában is attól az időtől fogva, midőn a theo-

Digitized by Google

káczia megerősbödött: a büntetést az istenség auspiciuma alatt alkalmazták; a büntető igazság alapelvévé — úgymond Carrara[1]) — a sértett istenség eszméjét csempészték, az emberi jog elsatnyúlt, és úgyszólván eltünt. Esztelenség lett volna magánbosszúról szólani, mikor súlyosabb sérelmet, az istenség megbántását kellett megtorolni. Ilyenképen a babona lettt a büntetőjog alapelve. A bűnös már nem azért büntettetik hogy a sértettnek elégtétel adassék, hanem azért, hogy engesztelje ki az Istent a bántalomért, melyet gonosz tettével rajta ejtett. Ezen elv káros következménye — folytatja a világhírű olasz kriminalista — az volt hogy barbárrá tette a büntetőjogot. Logikai kényszerűséggel vezet a büntetések embertelenségére és vakmerően csap át a legkegyetlenebb mészárlásokba. A ki a sértett istenség bosszujának büszke képviselctét bitorolja, annak szemében nem lehet a büntetés elég kegyetlen, hogy az istenbántalmazás bűnének nagyságával felérjen.

Ez a theokratikus felfogás erősbödött meg évszázadok folyamán a törvényhozás termeiben minden bűn elkövetőjével szemben, ez vezette a legislatort, midőn a káromlóra szabott büntetést. A káromló Istent sérti, Isten megboszulja magá' a népen; hogy ez meg ne történjék: Isten kiengesztelendő, ennek pedig egyedüli módja: a tettest a lehető legszigorúbban s kegyetlenül megbüntetni.

A theoretikusok egész a XVIII. század közepéig nem ismertek más alapot, melyen a blasphemiának büntetésre méltó voltát kimutathatták volna.

A németek a hires német-alföldi *Jodocus Damhouder* (1507—1581) nyomán különbséget tesznek a crimen laese majestatis humanae és divinae között, mely utóbbi műszóval az istenkáromlást jelölik. — „Non solum per haeresin, sed per praevaricationem, apostasiam, simoniam, blasphemiam, sortilegium, incantationem, et id genus similia, crimen laese majestatis divini committi, dictum quaest. praec. n. 50. Jod. Damhouder in prax. crimin. cap. 61. n. 9. et 10. inter haec autem, vere horribilissi-

---

[1]) V. ö. *Carrara*, A büntetőjog alapeszméjének változásai. Magyar Igazságügy XXI. kötet, 52. l.

Digitized by Google

mum, nefandissimum, ac foedissimum crimen est blasphemia, quae est dictum contumeliosum in majestatem divinam . . . cui nullum aliud crimen aequiparari potest . . . ob quod Deus severissime homines punivit, quinimo etiam integra regna delevit et in alium tanstulit'"[1]) *Carpzow* szavai ezek, melyekből látható hogy az elmélet a súlypontot az Istenség sértésére helyezi.

Ugyanez a felfogás tükröződik le *Rhewaldt, Müller, Holland, Kemmerich, Kress* műveiben[2]) Hazai íróink közül *Huszty* képviseli e nézetet: „Est etiam blasphemia crimen laesae Majestatis Divinae, quia tendit in diminutionem et laesionem honoris Divini, sicut magia, haeresis; et id genus similia "[3])

Lényegileg ugyanezt az elméleti alapot fogadják el *Engau, Meister, Koch, Leyser, Gaertner, Böhmer, Salchov, Dabelow,*[4]) kik a fent említett íróktól csak ott térnek el, hogy mig azok a blasphemiát crimen laesae majestatis divinae-nek minősítik, addig ez utóbbiak Isten ellen elkövetett iniuriá-t látnak abban.

E theoria alapgondolata abban csucsosodik ki — mint láttuk — hogy a káromlás jogi tárgya az Isten s a büntetés czélja a megsértett Isten megboszulása.

Teljesen elhibázott s az eléggé ismert embertelen büntetések alkalmazására vezető álláspont

A büntetendő cselekmény jogsértés; jogsértés pedig csak abban az esetben állhat elő, midőn valakinek joga van, melyet a tiltott cselekmény csorbít vagy elvon. Az ismertetett theoria szerint az istenkáromlás büntetendő cselekmény, tehát jogsértés:

---

1) V. ö. *Carpzow*, Practica nova rerum criminalium. Lipsiae, 1739. 248. lap. 1. j.

2) V. ö. *Wächter*, i. m. II. kötet, 539. l. és *Berner*, i. m. IV. kiadás, 580. lap.

3) V. ö. *Huszty*, Jurisprudentia practica. Tyrvaniae, 1766. III. kötet, 105. lap.

4) V. ö. *Wächter*, i. m. II. kötet, 539. l., *Berner*, i. m. IV. kiadás 580. l., *Tittmann*, Handbuch der Strafrechtswissenschaft. Halle, 1809. III. rész, 644. l. és *Bauer*, Lehrbuch des Strafrechtes. Göttingen, 1833. II. kiadás, 454. l. Hazánkban *Vuchetich*, osztozott e felfogásban. Institutiones iuris criminalis Hungarici czímü 1819-ben megjelent munkájában olvassuk ugyanis: „Inter innumeras iniurarium species, si objecti habeatur ratio, in quod inferuntur, unica hic sibi vendicat locum *iniuria in Deum commissa*, quae nomine Blasphemiae venit." V. ö. i. m. 271. l.

Digitized by Google

tárgya maga az Isten, azaz az Istennek joga a feltétlen tisztelethez. E praemissából azután az következik, hogy a káromló az Istennek e jogát sérti: csorbítja illetve elvonja. De vajjon megáll-e ez az okoskodás? Semmiesetre! A jog emberek között fennálló: emberi cselekvőséget emberi cselekvőséggel szemben szabályozó fogalom: olyan, melynek tartalma a változó társadalmi felfogásnak behatása alatt maga is változik, olyan, melynek léte s védelme társadalmi s állami feladat. *Istennek nincs joga:* az ellenkező tétel felállítása, lealacsonyítása az Isten fogalmának. Jogra csak tökéletlen lénynek: embernek van szüksége. Amint azt állítjuk, hogy Istennek joga van, joga, melyet az emberi társadalomnak védelmébe kell vennie: megingattuk azt a hittételt, mely szerint Isten a legtökéletesebb lény: azaz helyesen szólva: *maga a tökély!* A jog fogalma szükségképen a possibilis cselekvőségeknek bizonyos megszorítottságát jelenti: ha tehát Istennek joga volna, úgy csak addig a határig terjedne cselekvési szabadsága, a meddig joga, no de ez meg nem lenne más, mint annak a hittételnek megingatása, mely szerint Isten a leghatalmasabb lény: azaz helyesen szólva: *maga a hatalom!* *A tökély, a hatalom nem szükséglik a jogot, sőt azt egyenesen kizárják.*

Istennek tehát nincs joga, de ha nincs joga, úgy nem is követhető el ellene jogsértés, nem követhető el *ellene* büntetendő cselekmény; mindebből kétségtelen, hogy a tétel, mely szerint az istenkáromlás tárgya maga az Isten, hamis.

Jól mondja *Bott:* „Eine Beleidigung Gottes in dem Sinne, dass ihm durch die menschliche Gerechtigkeit Genugthuung verschafft werden müsste, ist der Erhabenheit und Majestät der Gottheit unwürdig“[1])

II. A leirt elmélettel mint első, a XVIII század végén, 1791-ben: *Stübel* szakított Dissert. quatenus actiones religioni non convenientes ex principiis juris publici universalis poenis criminalibus coerceri possint czímű művében ugyanis arra az eredményre jut, hogy a blasphemia tárgya az *egyház*: ki Istent mint az egyház tiszteletének legfőbb tárgyát káromolja, az lénye-

---

[1]) V. ö. *Bott,* Zur Lehre von den Religionsvergehen. Tübingen, 1890 13. lap.

Digitized by Google

gileg az egyházat fitymálja, azt sérti Az istenkáromlás tehát: „injuria ratione cultus divini alicui illata“ s a káromló az: „qui conviciis in numen ab aliis adoratum sparsis eos ipsos injuria afficit.“[1]) Egyházsértést látnak még a káromlásban *Klein*[2]), *Grolman, Feuerbach és Häberlin.* — *Grollman* szerint: „Blasphemie ist eine Injurie gegen die Bekenner eines bestimmten religiösen Glaubens durch Verachtung oder Herabwürdigung der Gegenstände ihrer Anbetung und religiösen Verehrung“[3])

A törvényhozásra legnagyobb befolyást gyakorolt e tekintetben Feuerbach. „Dass die Gottheit — úgymond — injuriirt werde ist unmöglich; dass sie wegen Ehrenbeleidigungen sich an Menschen räche, undenkbar; dass sie durch Strafe ihrer Beleidiger versöhnt werden müsse, Thorheit. Aber die Kirche hat, als moralische Person, ein Recht auf Ehre. Wer ihren Zweck entwürdigt, entwürdigt die Gesellschaft; wer die Gegenstände religiöser Verehrung schmächt, die ihrer Vereinigung zum Grunde liegen, schmächt sie selbst Hierdurch allein wird der rechtliche Begriff der Gotteslästerung bestimmt, als einer an der kirchlichen Gesellschaft begangenen Injurie, durch eine dem Gegenstand ihrer Verehrung äusserlich bewiesene positive Verachtung.“[4])

Feuerbach elméletének tarthatlanságára legelőször *Oersted* mutat rá. Ha az istenkáromlás iniuria, melynek tárgya az egyház, úgy alig lenne büntethető; mert az injuriához kell az animus iniurandi, már pedig azt, hogy a káromló az egyházat sértő szándékkal cselekedett: vajmi ritkán lehet igazolni; továbbá a megbüntethetés feltétele a megsértett egyház kifejezett kivánsága kellene, hogy legyen, a mi azonban nem egyeztethető össze a cselekmény lényegével[5]) Bár Oersted érvei kevésbé meggyőzők s alaposak, mindazonáltal — minden nagyobb apparatus nélkül is — csakhamar meggyőződött a tudományos világ a Stübel-Feuerbach féle theoria tarthatatlanságáról.

---

[1]) V. ö. *Wächter*, i. m. II. köt., 540. l. és *Bauer*, i. m. 454. l.

[2]) V. ö. *Tittmann*, i. m. 645. l.

[3]) V. ö. *Grolman*, Grundsätze der Criminalwissenschaft. Giessen, 1818. 349. lap.

[4]) V. ö. *Feuerbach*, i. m. 488—489. l.

[5]) V. ö. *Oersted*, Ueber die Grundregeln der Strafgesetzgebung. Kopenhága, 1818. 212. l. *) alatti jegyzet.

Digitized by Google

Az Isten és annak tisztelete úgy, mint káromlása egyházon kívül is képzelhető, miért is téves, s mindentől eltekintve szűkkörű felfogás az, mely a káromlásban az egyház sértését látja

Hazai íróink közül *Szokolay* vallja magát e kérdésben Feuerbach hívének, de csak részben, mert ő már az egyház sértésén kívül egyszersmind a vallás sérelmét is fennforogni látja: „a régi tant helyeselni nem lehet a fogalom és kiinduló pontra nézve, mivel az isteni fenségre nézve igen kisebbítő és lealázó, ha azt úgy képzeljük és tekintjük, mint embertársunkat, a kit lehessen megsérteni, becsteleníteni és még elégtétellel is ellátni Ez össze nem fér az istenség nagyságával . . . a káromlás *az egyház és vallás érdekéből* büntetendő. Hogy . . . az állam megmutathassa, mennyire fekszik érdekében *a vallás és egyház* fentartása, az ellene tett szennyes kifakadásokat, jeleket, ábrákat büntetés alá vonta."[1])

III. A harmadik theoria, mely hosszabb életü volt, sőt még napjainkban is akad védőkre, az istenkáromlással a *vallást* látja megsértve. Az elmélet felállítója *Steltzer*; szerinte a káromlás nem egyébb, mint „jede, der öffentlich anerkannten äussern Religion schaedliche Herabwürdigung Gottes."[2]) Ugyan e felfogást követik *Tittman,[3]) Bauer,[4]) Abegg,[5]) Mayer Hugó,[6]) Vilnow,[7])* és *Bott.[8])* Legpreczízebben *Temme* körvonalozza e theoriát:

---

[1]) V. ö. *Szokolay*, Büntetőjogtan. Pest, 1848. 309. l.

[2]) V. ö. *Steltzer*, Lehrbuch des Criminalrechtes, 1793. L. *Wächter*, i. m. II. kötet, 541. l.

[3]) V. ö. *Tittmann*, i. m. III. rész, 642. l.

[4]) V. ö. *Bauer*, i. m. 451. l.

[5]) V. ö. *Abegg*, Lehrbuch der Strafrechts-Wissenschaft. Neustadt a. d. Orla, 1836. 702. l.

[6]) V. ö. *Mayer*, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. Leipzig, 1895. V. kiadás, 752. l. — „Grund des Strafschutzes ist der Wert, welcher den religiösen Einrichtungen und Anschauungen als solchen für das menschliche Leben zukommt."

[7]) „Durch dass Lästern das unangemessene Verhalten in Beziehung auf die Gottesverehrung schlechthin aber werden alle *Religionen* getroffen." V. ö, i. m. 521. l.

[8]) „ . . . vielmehr ist es die *Religion*, als solche, die nicht ungestraft zum Gegenstand beschimpfender Äusserungen gemacht werden darf." V. ö. *Bott*, i. m. 15. l.

Digitized by Google

„ . . . die Religion tritt nach zwei Seiten hin in die Aussenwelt mit ihrem Dogma und mit ihrem Cultus . . . Aehnlich, wie in dem Zusammenleben von Menschen als dessen nothwendige Bedingung eine Gemeinsamkeit des Rechtslebens hervortritt, ist, dieses Zusammenleben auch durch eine Gemeinsamkelt der Gottesverehrung bedingt. Und heilig, wie dem Menschen sein Recht ist, ist ihm auch seine Religion. So ist die Religion eine wesentliche Grundlagen des Staates. Die Geschichte zeigt uns kein Staatsleben ohne sie. Sie bedarf mithin gegen ungerechte Angriffe eines rechtliches Schutzes. wie das Recht des Staates, wie der Staat selbst. Sie bedarf dessen, hat eine Anspruch darauf für die beiden Momente, mit denen sie in die Aussenwelt tritt das gemeinsame Dogma, den gemeinsamen Cultus Der Staat muss hier schützen, wie er gegen jeden rechtswidrigen Angriff schützt."[1])

Hazai iróink közül *Pauler* indul ki az istenkáromlás magyarázatában az elméletből: „A *vallás* — úgymond — az emberiség szellemi érdekei és a közerkölcsiség tekintetéből eme legfontosabb intézmény ellen irányzott merényletek közé tartozik: az istenkáromlás büntette (crimen blasphemiae), mely az Isten és a keresztény vallási tisztelet tárgyainak sértő szándékkal történt lealacsonyítása."[2])

E theoria — mely különben is végső napjait éli — ép oly elvi hibában szenved, mint az előbbi, és ép oly kevéssé igazolja a büntethetőség alapját, mint akár az elsö, akár a második helyen ismertetett elmélet.

Vajjon van-e egyáltalában sértve vagy veszélyeztetve a vallás a káromlással? Nincs! Sem az egyház, sem a vallás mint ilyen nem szenved jogelvonást, vagy jogcsorbítást; szóval, ha akár az egyházat, akár a vallást vitatjuk a káromlás tárgyául: nincs jogsértés, nincs jogveszélyeztetés és tehát nincs büntetendő cselekmény.

De téve-tagadva hogy a káromló az egyházat vagy a vallást sérti: vajjon melyiket sérti? A hol pl. a protestánsok vannak

---

1) V. ö. *Temme*, Lehrbuch des Gemeine Deutschen Strafrecht. Stuttgart, 1876. 241—242. l.

2) V. ö. *Pauler*, i. m. II. kötet, 83. l.

Digitized by Google

túlnyomó számban, ott ez elmélet elfogadásával természetesen az a nézet érvényesülne, hogy a káromló a protestáns egyházat illetve vallást sérti s ez pl arra vezetne, hogy a Szentlélek szidalmazása nem káromlás; vagy vajjon káromlásnak vétetnék-e pl. egy akár katholikus, akár protestáns állam Jehovának meggyalázása? Alig hisszük; pedig úgy az első, mint a második esetben tényleg káromlás lett elkövetve.

De hibás ez a theoria még azért is — s ez főleg Temmevel szemben veendő figyelembe — mert a ki káromkodik az nem sért szükségképen dogmát, s viszont a ki dogmát támad, nem mindig káromkodik. Jól mondja *Vilnow:* „Belsazer lästerte, aber grifft nicht eine Dogma an. Luther und Calvin dagegen griffen Dogmen und den Cultus einer Religionsgesellschaft an, lästerten aber nicht."[1])

IV. A ma uralkodó elmélet, mely az ismertetett törvényhozási szabályok alapjául is szolgál egyszersmind: *a vallásos érzületet* tekinti az istenkáromlás tárgyául *és méltán!*

Ha — mint ez az eddigi fejtegetésekből kitünt — a káromlás tárgya sem az Isten, sem az egyház, sem a vallás: két kérdés merül fel s vár megoldásra, a) sért vagy veszélyeztet-e valamit a káromló s ha igen, mit? b) vajjon a káromlással sértett avagy veszélyeztetett tárgy a jogilag védettek közé tartozik-e, illetőleg szükséges-e annak védelme?

Az első kérdésre kézen fekszik a felelet. Minden ember — kivéve az atheistát s a teljesen romlottat — bizonyos tisztelettel viseltetik egy (vagy több) magasabb rendű, az emberek és mindenek felett álló lény, az Isten iránt. Az Isteneszme: egy felsőbb lény gondolata, a kitől az ember függ, a neki tartozó tisztelet és egy jövő élet: ez a három eszme bámulatra méltó változatossággal vonul végig az emberiség gondolkozásán. „Az embert földi életén át az istenség tudata hordozza. Nem kell hozzá egyébb, csakhogy ember legyen, emberi észnek a birtokába s e tudat már is megnyilatkozik benne."[1]) Az Isten imádása és tisz-

---

[1]) V. ö. *Villnow,* i. m. 510—511. l.

[2]) V. ö. *Dudek,* A keresztény vallás apologiája. Budapest, 1893. 185. 190. lap.

Digitized by Google

telete külsőleg mint vallás, belsőleg mint vallásos érzület jelentkezik az emberben és tehát: a mint az Isteneszme, úgy a vallásos érzület is egyetemes közkincse az emberiségnek Ez a vallásos érzület különböző sértéseknek lehet kitéve, de azt kétségtelenül akkor éri a legnagyobb sértés, midőn harmadik személy ez érzület középpontját: az Isteneszmét *gyalázza*. A káromló tényleg a vallásos érzület ellen támad, midőn a vallásos tisztelet tárgyát sértő szándékkal lealacsonyítja; a cselekvés felháborodást kelthet, botrányt okozhat s mint ilyen a fogékony lelkeket érzékenyen érinti, a rosszra-hajlókat megmételyezi s csupán a vallásossággal mit sem törődőkre hatástalan.

De ha a káromlás tárgyáúl a vallásos érzületet vesszük: olyan-e ez a tárgy, mely jogi védelmet igényel, jogilag védendő érdek-e az, más szavakkal a *jogi értékek* közé tartozó-e? *Feltétlenűl!* „A legműveltebb államnak és társadalomnak is az erkölcsre s a vallásra kell támaszkodnia“ mondotta Samassa a btk. javaslatának főrendiházi tárgyalása során s — folytatom — midőn az állam védelmébe veszi a kegyelet érzületet: büntetni rendelvén a holtak ellen elkövetett rágalmazást és becsületsértést (btk. 273. §.), midőn jogtárgyként kezeli a jó erkölcsöt: büntetőjogi sanctiot kötvén a nyilvánosan elkövetett, botrányt okozott, szemérmet sértő cselekményhez (btk. 249. §.), midőn minden jobb érzést védendő: bünteti azt, ki a közönség szemléletének kitett helyen, szemérmet sértő módon öltözet nélkül fürdik (kbtk. 83. §.), ki nyilvános helyen botrányt okozó részeg állapotban jelen meg (kbtk. 84. §.), ki nyilvánosan botrányt okozó módon állatot kínoz (kbtk. 86. §.) — szóval a midőn *igen helyesen* — az állam az érzelmi s erkölcsi világ körébe eső immaterialis javaink közül a kiemelkedőbbeket, az értékesebbeket a a sértő és veszélyeztető cselekményekkel szemben megvédeni igyekszik: akkor miért maradjon állami védelem nélkül az összes érzületek legfontosabbika: a vallásos érzület az, melynek nélkülözhetetlenségét kénytelen más oldalról az állam léptennyomon elismerni, az, melyet az állami hatóságok tényleg minduntalan akarva — nem akarva fejlesztenek s erősbítenek[1]), miért

---

[1]) Érdekes e tekintetben egy legujabban megjelent belügyminiszteri rendelet: az 1899. évi 51000 számu, mely az 1898: XXI. tcz. 8. §-a a) és b)

Digitized by Google

hagyja az állam büntetlenül futni azt, ki Istent nyilvánosan s botrányt okozólag káromolva, a *vallásos* érzületet sérti? Talán azért, mert csak *vallásos* érzületet sértett!? Sajnos, nem ritkák az ilyen argumentumok a mai világban!

Igenis ép úgy megvédendő a vallásos érzület a mélyen sértő cselekmények ellen, mint a kegyelet, a szeméremérzet s egyébb nemes érzések, melyek az embert emberré teszik s midőn ráutalok arra, hogy ez a tétel a legkevésbé sem *felekezeti tan*, ismét Samassa szavait idézem: „Ez az emberiség közös vallásosságának egyetemes tana; ez előtt meghajol pogány, úgy mint keresztény, ennek meghódol a barbár egyaránt, mint a művelt: ez az emberiség közös vallási érzetében van meg s a mely érzet Athenban nem más, mint Korintban és nem szabad annak Pesten sem másnak lennie, mert az örökterméselű."[1])

A mai irodalom — és ugyan a német, osztrák és magyar — általában a vallásos érzületet tekinti a káromlás tárgyául s habár itt-ott a közrend, az erkölcsi rend megsértéséről esik is szó, igy nálunk Illés, Fayer, a németeknél Schütze, Olshausen, Blumensath[2]) nem említik a vallási érzületet, mindazonáltal az itt emlí tett írók theoretikus felfogása nem különbözik attól, melyet fent kifejtettem, s melynek nevezetesebb képviselői Kautz, Werner, Schnierer Finkey, a németeknél Hälschner, Frank, Meves, Merkel, Liszt[3]); az eltérés nem érdemi, inkább csak formalis. Mi s az utóbb említett irók a káromlás közvetlen tárgyát jelöljük meg a

---

potja értelmében gyakorlandó községélyezés módjáról és mérvéről szólva, a 6. §-ban szóról szóra azt rendeli, hogy: *A gyermekek gondozásánál azok* **vallás-erkölcsi** *nevelésre is kiváló figyelem fordítandó.* V. ö. *Szakolczay*, A gyermekvédelem Magyarországon tekintettel az 1898. évi XXI. törvényczikkre Budapest, 1900. 11. l.

1) V. ö. *Löw*, i. m. II. köt., 269. l.

2) V. ö. *Illés*, Kommentár II. kötet, 126. l.; *Fayer*, Tankönyv II. kötet, 41. l.; *Schütze*, Lehrbuch des deutschen Strafrechts. Leipzig, 1871. 344. l.; *Olshausen*, Commentár, 615. l.; *Blummensath*, i. m. 9. l.

3) V. ö. *Kautz*, Tankönyv, 474. l.; *Werner*, Tankönyv, 333. l.; *Schnierer*, Kommentár, 313—314. l.; *Finkey*, Tankönyv, 668. l.; *Hälschner*, i. m. 707. l.; *Frank*, Commentár, 199. l.; *Meves*, i. m. 332. l.; *Merkel*, i. m. 71. l.; *Liszt*, i. m. 413. lap.

Digitized by Google

vallásos érzülettel, a fent felsorolt kriminalisták a közvetett tárgyra a köz- illetve erkölcsi rendre mutatnak rá [1])

De midőn a blasphemia tárgyául a vallásos érzületet állítjuk oda: nem közeledünk-e a franczia irók s törvényhozás álláspontjához, mely szerint nem az istenkáromlás, hanem általában a vallásos érzü et sértő cselekmények büntetendők. — Nem!

Egy olyan deliktum felállítása, melynek tárgya minden közelebbi megjelölés nélkül a vallásos érzület, nem egyébb, mint kerülő uton megteremtése annak a birói gyakorlatnak, mely az istenkáromlást nem bünteti Ez az államhoz nem illik! Inkább mellőzze a káromlás deliktumát, de ne űzzön játékot. Jól mondja a német törvényhozó a német birodalmi büntetőtörvénykönyv 166. § ához adott indokolásában: „Der Entwurf erachtete es dem Gesetzgeber würdiger, das, was die Absicht des Gesetzes sei, klar und mit ausdrücklichen Worten auszusprechen.“[2])

A magunk részéről legtökéletesebbnek tartjuk azt a rendszert melyet a magyar törvényhozó követett, midőn a vallásos érzület legsúlyosabb megsértését: az istenkáromlást, kiemelten a maga nevén megnevezve, mint vétséget, annak minden egyébb enyhébb természetü megsértését pedig mint kihágását vette fel.

---

[1]) A német bírói gyakorlatban uralkodó felfogást a communis opissio irányítja, mint ez a következő két ítéletből kitünik:

a) „Die Gotteslästerung im Sinne des § 166. St. G. B's erscheint nicht als Beleidigung oder anderweite Verletzung Gottes, sondern als ein mittelbar die öffentliche Ordnung des *Staates* gefährendes Delikt.“ V. ö *Entscheidungen* VI. kötet, 80. l. II. Strafsenat. Urt. v. 3. März 1882. g. H. N. Rep. 262/82.

b) „es handelt sich hier um den Schutz des religiösen Gefühles Anderer gegen Verletzungen, welche durch Angriffe hervorgerufen werden, die gegen die bestehende, staatlich anerkannte Ordnung sich richten. V. ö. *Entscheidungen* XXIII. kötet, II. Strafsenat. Urt. v. 2. Juni 1896. g. S. Rep. 1575|96.

[2]) V. ö. *Rüdorff*, Commentár, 386. l.

Digitized by Google

MÁSODIK RÉSZ.

Dogmatika.

Megismerkedtünk az eddigiekben az istenkáromlás büntetendő cselekményének historiai kifejlődésével, bemutattuk több europai s Europán kivüli büntetőtörvénykönyv s javaslat vonatkozó álláspontját illetve rendelkezését, foglalkoztunk az elmélet harczával s megállapítottuk, hogy az istenkáromlás a vallásos érzületet sértő cselekmény.

Tanulmányunk második részében az istenkáromlás büntetendő cselekményének dogmatikus kifejtése képezendi feladatunkat. A magyar tételes jogból indulunk ki, a btk 190. §-át vesszük alapul, ennek határozmányai kapcsán fogunk az egyes részletkérdések mélyére hatolni. Nem hagyjuk figyelmen kívül az elméleti álláspontot sem, sőt a hol netán a theoretikus tétel a pozitiv szabálylyal összeütközik, de lege ferenda is sorompóba lépünk véleményünkkel, tekintettel leszünk a különböző tételes jogokra s javaslatokra.

Főelvünk a gyakorlat igényeinek az elmélet követelményeivel való lehető összeegyeztetése, miért is a vonatkozó helyeken megbeszéljük a magyar — s a törvényhelyek hasonlóságánál fogva — a német judikaturának felkutatni sikerült nevezetesebb itéleteit is.

A dogmatikus kifejtés egyértelmű lévén a tényálladék szétbonczolásával: a tárgyalás rendje önkényt adódik. Alapul véve a többször hivatkozott 190. § meghatározásait: első sorban az istenkáromlás vétségének alanyáról, majd tárgyáról, végül az elkövetési cselekvésről s az eredményről fogunk szólani; az elkövetési cselekvés körében érintjük a szándék s a részesség kérdéseit, az eredményt tárgyalva foglalkozunk a kisérlet lehetőségének vitás tételeivel; befejezésül a büntetés mikéntjére tesszük meg megjegyzéseinket.

Digitized by Google

10. §. Az istenkáromlás alanya és tárgya.

Minden tényálladék a cselekvés elkövetésére alkalmas *alany* létezését igényli; a dogmatikus tehát első sorban arra a kérdésre kénytelen felelni: ki szerepelhet a tárgyalás alá vett büntetendő cselekmény alanyául?

Szem előtt tartva az istenkáromlás deliktumát konstituáló törvényszabályokat, azt hinnők, hogy e ponton nincs kétség; hisz' midőn a mi kódexünk a 190. §-ban úgy beszél, hogy: *a ki* a 171. §-ban meghatározott módon Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotrányt okoz, vagy — hogy tovább ne menjünk — midőn a német birodalmi büntetőtörvénykönyv hasonlóan azt mondja, hogy: „*wer* ... Gott lästert" (166. §.)[1]), szóval midőn a törvényhozási munkálatok az alanyról rendelkezve, oly kifejezést vesznek fel, mely alatt általában mindenki értendő, a ki büncselekvési képességgel bír: akkor azt gondolnók, hogy vitátlanúl áll a tétel, mely szerint a blasphemiának alanya bárki lehet. És mégis, még a legujabb irók között is akad néhány, ki az ellenkező álláspontot képviseli. *Villnownak* egy 1879-ben megjelent értekezésében olvassuk: „Wenn das Wesen dieses Vergehenes ferner in dem Zerreissen des angemessenen Verhältnisses zu Gott besteht, so kann es nur vorliegen, wo überhaupt von einem solchen Verhältniss gesprochen werden kann. Wie es für einen Christen nicht möglich sein wird, einen heidnischen Gott zu lästern, weil gar kein besonderes Verhältniss zwischen ihnen besteht oder bestehen soll, so ist es für einen Juden auch nicht möglich, Christum oder den heiligen Geist zu lästern."[2])

Hasonlóan ír *Blumensath* 1898-ban. „Eine Gotteslästerung kann nur dann begangen werden, wenn der Thäter die Existenz der Gottheit glaubt. Ist er von der Nichtexistenz oder von der Nichtgöttlichkeit des geschmähten Wesens überzeugt, so ist eine Gotteslästerung im eigentlichen Sinne des Wortes ebenso unmöglich wie eine Maiestätbeleidigung, wenn der Beleidigende den

---

[1]) Ugyanily kifejezést vesznek fel az alanyt meghatározandó az 1842-iki norvég, az 1852-iki osztrák btk. s az osztrák javaslatok, 1855-iki katonai btk. az 1889-iki finn kódex s az 1896-iki bulgár büntetőtörvénykönyv.

[2]) V. ö. *Villnow*, id. ért. a Gerichtssaal XXXI. kötetének (Stuttgart, 1879.) 527. l.

Digitized by Google

vor ihm stehenden Monarchen für eine andere Person hält. Daher kann ein Jude Christus nicht lästern, und ein Atheist überhaupt keine Gotteslästerung begehen."[1])

E felfogás természetszerü folyománya annak az alaptételnek, melyet szerzőnk kiindulási pontul vévén, imígyen fejez ki: „Die Gotteslästerung ist das Zerreissen des Verhältnisses zu Gott. Wo aber ein solches Verhältnis nicht vorliegt, kann auch nicht von einem Lästern die Rede sein."[2])

De vajjon helyes-e ez az alaptétel? Éppen nem! Az istenkáromlás büntetendő cselekményével a tettes nem szakítja meg Istennel való viszonyát, a káromló nem Istent sérti, hanem — mint fent kifejtettük — a vallásos érzületet. *Ez a védett jogtárgy* s ezt már csakugyan akárki sértheti vagy veszélyeztetheti. És nem lenne-e különös privilegizálni a zsidót, midőn ez botrányt okozva, nyilvánosan Krisztust káromolta csak azért, mert nem hisz Krisztusban és mentesíteni — ugyanezen alapon a keresztényt, midőn ez Jehovát gyalázva botrányt idéz elő!? Ha a vallásos érzület az, mit az istenkáromlást büntető törvényszabálylyal védelmezünk: akkor Villnow s Blumensath nézete a lomtárba való, oda a hová Böhmer és Quistorp hasonló felfogásai jutottak.

De téve-tagadva, hogy szerzőnk alaptétele helyes, a következtetés, illetve az ennek erősségére felhozott argumentum már nem az. Blumensath azt mondja, hogy az, ki az előtte állóról nem tudja, hogy az a király: nem követ el királysértést, ezt megsértve. Elfogadom: ha a tévedés menthető, egyszerü becsület-sértésről van csak szó. De vajjon megáll-e a párhuzam: nincs-e káromlás, ha a gyalázó kifejezéseket használó: atheista, illetve nem hisz abban az Istenben — mert más vallásfelekezetü — melyet káromolt? Az atheista vagy az idegen vallásfelekezetü jogilag *nem téved, hanem tagad.* Az atheista a milliókkal szemben azt mondja: nincs Isten, tagadom, hogy létezik az a legfelsőbb lény, kiben ti milliók hisztek; a zsidó sem téved — hangsúlyozom: *jogilag* — midőn Krisztus istenségét nem ismeri el,

---

1) V. ö. *Blumensath,* i. m. 15. l.
2) V. ö. *Blumensath,* i. m. 16. l.

Digitized by Google

hanem tagadásba veszi a katholikusok ama hittételét, mely szerint Krisztus Isten. No de a büntetőjogban nem a tagadás, hanem a menthető tévedés s nem tudás mentesít csak. Blumensath párhuzama akkor lenne teljes, ha így állitaná fel azt: a tettes tagadta azt, hogy az előtte állott, általa megsértett egyén a király, tagadta, mert pl. azt törvénytelen ágyból származottnak, vagy a kellő formaságok be nem tartásával megválasztottnak vitatja. S vajjon lenne-e biró, ki e tagadásra tekintettel a tettest a királysértés deliktuma alól felmentené s csak közönséges becsületsértésért büntetné? Azt hisszük nem!

A mai irodalomban egyébbként communis opinio, hogy a káromlás alanyánál irrelevans ennek vallása. A mult századok doktrinája is ezt a tant vallotta s ha tétettek is szórványosan kisérletek az ellenkező tan elterjesztésére, ez megerősbödni sohasem tudott.

Carpzow — kinek Practicája nemcsak Németországban, de egyebütt sőt hazánkban is Aufschlagsbuch-ként szerepelt hosszú időn keresztül — bár a vonatkozó tételt expressis verbis nem fejezi ki: határozottan annak a nézetnek hive, mely a tettes vallására ügyet nem vet — Kitünik e felfogása ott, hol a következőket mondja: „Sexto ampliatur supra dicta regula, ut poena blasphemiae ordinaria affici quoque debeant Judaei. Nam et hosce in Deum et Salvatorem mundi blasphemiam posse committere dubium prorsus non est.“[1]) — A XVIII. század irói közül *Böhmer* és *Quistorp* azok, kik szerencsét próbálnak ama tantétellel, melyet ma Blumensath képvisel, de kevés sikerrel.[2]) — A törvényhozási munkálatok közül egyedül a Theresiana veszi figyelembe a tettes vallását, de ez sem büntetést-kizáró, hanem inkább büntetést emelő okot kovácsol abból. — E kódex ugyanis sulyosító körülményt lát abban, ha a káromlás tettese izraelita.[3]) Az irodalom képviselői pedig — e nevezett két író ellenkező tanítása óta — csak vehemensebben s öntudatosabban harczolnak

---

1) V. ö. *Carpzow*, i. m. 252. l. 52. j.

2) „Blasphemia est injuria itaque a) qui doli capaces non sunt, b) qui rationis usum non habuerunt, utpote summe ebrii etc. c) sufficiente Dei cognitione destituti, v. c. Turcae, Sociniani, Judaei in Christum iniuriosi, blasphemiae criminis rei non sunt. V. ö. *Jo. Christoph Koch*, Institutiones iuris criminalis. Editio nona. Jenae 1791. 211. l.

3) V. ö. *Berner*, Die Strafgesetzgebung in Deutschland vom Jahre 1751. bis zur Gegenwart. Leipzig, 1867. 14. l.

Digitized by Google

a mind jobban általánosodó s erősbödő tan igaza mellett. *Tittmann, Feuerbach, Bauer* röviden csak a vonatkozó tantételt konstatálják, midőn kimondják, hogy a káromlás alanya bármilyen vallású lehet[1]; hasonló szük szavakkal utalnak e szabályra *Heffter, Berner* és *Temme*[2]) — A mai dogmatikusok s kommentátorok közül egyedül *Olshausen* argumentál és ugyan a törvényt grammatikailag interpretálva: „Thäter kann, ausweislich des *Wer*, an sich ein Jeder sein."[3])

Mindenesetre különös, hogy épen a német írók nem helyeznek sulyt ama tétel behatóbb igazolására, melyet német író vont kétségbe.

Hazánkban senkinek sem jutott eszébe eddigelé Böhmer vagy Blumensath nézetét hirdetni, s mégis mit látunk: íróink megelőzik a vitát s eleve gondoskodnak megfelelő argumentumról. Igy *Schnierer* egész határozottan kimondja, hogy az istenkáromlás: „alanya lehet minden bármely vallású egyén, hitvallása e vétség tényálladékára befolyással nem lehet, mert a vallásos tisztelet legfőbb tárgyának lealacsonyításánál nemcsak az egyházfelekezetek joga, hanem ezenkivül még az államnak mint erkölcsi közületnek egyik nélkülözhetetlen alapja: a vallásosság támadtatik meg."[4]) — Még meggyőzőbb *Illés*-nek argumentuma, ki midőn szintén kijelenti, hogy a blasphemia alanya bármely hitfelekezetü egyén lehet, imígyen folytatja: „mert a vallásos tisz-

---

1) „Auch von Juden kann Gotteslästerung begangen werden, denn nach ihrer Religion haben sie Gott ebenfalls als ein allmächtiges und allweises Wesen anzuerkennen." V. ö. *Tittman*, i. m. 649. l. Ugyanigy *Feuerbach*, i. m. 493. l., *Bauer*, i. m. 456. l.

2) „der Thäter gehöre übrigens zu einer dieser Kirchen oder nicht;" v. ö. *Heffter*, Lehrbuch des gemeinen deutschen Strafrechtes. Braunschweig, 1857. 336. l. — „Subjekt des Verbrechens der Gotteslästerung im engeren und im weiteren Sinne kann keineswegs nur der Angehörige der herabwürdigten Konfession selbst, sondern auch jeder Andre sein. *Ueberhaupt hängt der Thatbestand nicht von der religiösen Ueberzeugung des Thäters ab.*" V. ö. *Berner*, Lehrbuch, IV. kiadás 581. l.; a XVIII. kiadásban már annyira természetesnek találja a német büntetőjogtudomány Nestora e tételt, hogy meg sem említi. — „Subjekt kann Jeder sein, auch wer nicht zu der angegriffenen Religionsgesellschaft gehört." V. ö. *Temme* i. m. 243. l.

3) V. ö. *Olshausen*, Kommentar zum Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich. Berlin, 1892. I. kötet, 618. l. 5. j.

4) V. ö. *Schnierer*, Kommentár 316. l.

Digitized by Google

telet legfőbb tárgyának lealacsonyításánál az állam erkölcsi alapja... támadtatván meg: ez érdeket és jogokat az állam bármely vallású egyén támadása ellen hivatva van megvédeni "[1])

A magunk részéről az általános felfogáshoz csatlakozunk, és pedig mint fent már jeleztük azért, mert a vallásos érzület, mint az istenkáromlás jogtárgya csakugyan bármilyen vallásfelekezetü, felekezetnélküli, sőt atheista által is megtámadható, sérthető. — Az ellenkező nézet különben oda vezetne, hogy a büntető törvénykönyvek ez amúgy is ritkán alkalmazott — pedig sajnos elég gyakran alkalmazható — szakasza úgyszólván teljesen kivesznék, mert hisz elég volna a káromlónak azt mondania, hogy ő az Istenben nem hisz, s biztosítva lenne felmentése — elkerülné a büntetést, holott nyilvánosan, közbotrányt okozva káromolta az Istent, holott talán egy egész tömeget sértett mélyen vallásos érzületében!

II. A legtöbb büntetendő cselekménynek — s ezek közé tartozik az istenkáromlás vétsége is — két közvetlen tárgya van; az egyik az u. n. *jogtárgy,* mely nem egyébb, mint a jogilag megvédett érték, a mi cselekményünknél a vallásos érzület, a másik az *elkövetési tárgy,* azaz az a külső tárgy vagy lény, a melyen keresztül a jogtárgy közvetlenül megsértetik. — A blasphemia elkövetési tárgya büntető-törvénykönyvünknek a külföldi kódexek vonatkozó helyeivel összhangzó kifejezése szerint az *Isten.* - A XVIII. század utolsó évtizedeiben ugyanis kiveszett a legislatióból a blasphemia indirecta, mint külön fogalom és ennek következtében sem Sz. Máriának, sem a Szenteknek káromlását nem tekintik azóta a blasphemia körébe esőnek. Némely törvényhozás — így a mienk is — az utóbbi esetben kihágást vesz fel; ez a magyarázata a kihágási büntető-törvénykönyv 51. §-ában meghatározott kihágás létének. — Ezekből folyólag kétségtelen, hogy a mi tételes jogunkban az istenkáromlás deliktumának elkövetési tárgya csupán az Isten.

De vajjon mi értendő akár a mi kódexünkben használt *Isten,* akár a hasonló szerkezetü német birodalmi büntető törvénykönyvnek *Gott* kifejezése alatt?

---

[1]) V. ö. *Illés,* Kommentár, II. kötet 126. l.

Digitized by Google

Két — egymással homlokegyenest ellenkező — felfogás küzd e ponton egymással.

Az egyik elmélet szerint az istenség fogalma nem valamely bölcsészeti rendszer, hanem az egyes positiv vallások felfogása szerint veendő; annak — mint Werner, e nézetnek egyik hazai képviselője mondja — nem általános, hanem felekezeti jellege van.[1] — A káromlás elkövetési tárgya tehát az Isten, és ugyan azon vallások istensége, melyek az államban el vannak ismerve. — Káromlás lesz tehát — e nézet szerint — mindazon, a megfelelő kellékekkel biró cselekmény, melynek elkövetési tárgya általában az Isten, vagy Krisztus, a Szentlélek, Jehova stb. — Hazai iróink közül ezt a véleményt osztják Werner-en kívül még *Schnierer*[2]) és *Illés*, bár ez utóbbi ingadozik; szerinte ugyanis a blasphemia tárgya az Isten, vagyis a legfőbb lény, mely minden vallás szerint összes földi és földöntúli javaink örök kutforrása és hitfelekezeti különbség nélkül minden vallásos hit legfőbb alapja; miért is: *„az istenkáromlás nincsen valamely vallásfelekezetnek az Istenről alkotott fogalmához kötve, hanem a vallási tisztelet e legfőbb tárgyára általában kiterjed,* oly módon mégis, hogy annak eldöntésénél, vajjon összerü esetben a káromlás által közvetlenül az Isten iránti tisztelet van-e megtámadva, esetleg *az egyes vallások hitágazatai is tekintetbe veendők* . . . ennélfogva Krisztus és a Szentlélek is tárgya lehet az istenkáromlásnak."[3]) — Lehetetlen észre nem venni az ellentmondást a bemutatott kifejtés két tétele között: az alaptétel az istenségnek általános, tehát filozofiai jellegére helyezi a súlypontot, a konklúzio a felekezeti, hitágazatos felfogást juttatja érvényre; hogy e két nézet közül a nagy kommentator melyiket helyesli, felhozott példáiból kétségtelen.

A német tankönyvirók és monografisták közül *Meves, Berner, Liszt* és *Blumensath* követik a szóban forgó theoriát.[4]) —

---

[1]) V. ö. *Werner*, A magyar büntetőjog kézikönvve. Budapest, 1898. 333. l.

[2]) „Minthogy a katholika egyház hitelvei szerint az Istenség eszméje a szentháromság symbolumában jut kifejezésre, az istenháromlás vétsége Krisztus és a Szentlélek gyalázása által is elkövethető." V. ö. *Schnierer*, Kommentár 316. l.

[3]) V. ö. *Illés*, Kommentár, II. kötet, 127. l.

[4]) V. ö. *Meves*, Das Reichsgesetzbuch in seinem Verhältniss zur Re-

Digitized by Google

Különösen Liszt preczizírozza élesen a vonatkozó tételt: „Der Gottesbegriff — úgymond — ist nicht etwa im Sinne einer philosophischen über Zeit und Raum sich erhebenden Verallgemeinerung oder im Sinne des allen christlichen Bekenntnissen mit dem Judentume gemeinsamen Monotheismus, sondern so aufzufassen, wie er von der Gottesgläubigen in und ausser den anerkannten Religionsgesellschaften thatsächlich gefasst wird; daher fällt auch die Lästerung des Gottessohnes oder des heiligen Geistes wie des jüdischen Jehovah unter den Begriff der Gotteslästerung." — Liszt tehát még egy lépéssel tovább megy s nemcsak az elismert vallásfelekezetek, hanem minden vallás istenségét elkövetési tárgynak minősíti.

A kommentatorok az egy Schwarze-t kivéve, mind ennek a nézetnek hívei; így vélekednek *Oppenhoff, Olshausen, Rüdorff, Frank,*[1]) s megannyian — szemben Liszttel — csak az elismert vallásfelekezetek hitelvei szerinti istenséget vonják az elkövetési tárgy területkörébe

Az osztrák írók közül *Lammasch* foglalkozik e kérdéssel; felfogása Lisztével egyezik: „Die durch diese Strafdrohung (t. i. az osztr. btk. 122 §. a pontja) gegen Verunehrung geschützte Gottesidee ist nicht, der abstrakte, allen Religionen gemeinsame Gottesbegriff, sondern vielmehr der konkrete Gottesbegriff jeder monotheistischen Religion und auch jener des philosophischen Theismus. Dagegen entbehren die pantheistische und die polytheistische Gottesidee jener Bestimmtheit und Einheit, welche § 122 a offenbar voraussetzt. *Auf die Gottesidee der gesetzlich anerkannten Konfessionen ist die Strafdrohung nicht beschränkt.*[2])"

Az ismertetett elmélettel szemben álló felfogás, melynek lényegét legvilágosabban *Hälschner* körvonalozza, a blasphemia

---

ligion, a Gerichtssaal XXVII. kötetének (Stuttgart, 1875.) 333—334. l.; *Berner* Lehrbuch, XVIII. kiadás, 442. l.; *Liszt,* Lehrbuch, IX. kiadás, 414. l., *Blumensath,* i. m. 10—11. l.

[1]) V. ö. *Oppenhoff,* Kommentár 397. l. 2. j., *Olshausen,* Comm. I. kötet, 616. l. 2. j., *Rüdorff,* Comm. 386—387. l. 3. 4. j., *Frank,* Comm. 199—200. lap.

[2]) V. ö. *Lammasch,* Grundriss der Strafrechtes. Leipzig, 1899. 75. l.

Digitized by Google

tárgyául az istenség ***abstrakt fogalmát*** jelöli meg, azt, mely minden egy Istent hivő vallás tanainak alapját képezi. „Da das deutsche Strafgesetzbuch — ugymond Hälschner — dem preussischen folgend, die Gotteslästerung von der Beschimpfung der Religionsgesellschaften geschieden hat, und da man bei der Redaction des preussischen, trotz dagegen erhobener Einwendungen hieran festhielt, weil der Begriff der Gottheit alle im Staate bestehenden Religionsgesellschaften so gemeinsam und ein so ursprünglicher sei, dass man ihn nicht als einen Gegenstand der Lehre oder als eigenthümliches Dogma dieser oder jener Religions partei betrachten könne, das Vergehen darum nicht die einzelne Religionsgesellschaft, sondern sie alle zusammen treffe, so kann darüber kein Zweifel sein, dass ***das Gesetz allerdings von einem abstracten Gottesbegriffe ausgeht, der nur insofern näher begrenzt ist, als der Monotheismus als das allen im Staate bestehenden Religionsgesellschaften Gemeinsame vorausgesetzt wird.***"[1]) Ugyanezen nézeten vannak még a német tankönyvirók s monografisták közül *Wahlberg, Villnow, Meyer Hugo, Merkel, Bott* s a kommentatorok közül *Schwarze*[2]); e felsorolt irók — az elfogadott tételhez híven — egyhangulag kizárják tehát az istenkáromlás deliktumát abban az esetben, ha a tettes pl Krisztust vagy a Szentlelket — bár nyilvánosan, közbotrányt okozva — gyalázó kifejezésekkel illette.

Hazai íróink közül az egyedüli, ki az imént ismertetett elmélet alapján áll: *Finkey*; álláspontját ugyan nem fejti ki, de hogy a szóban forgó második theoriát tekinti helyesnek, kitünik az „Isten" szó magyarázatául felhozottakból, hol is azt mondja, hogy: „Krisztus, a szentlélek szidalmazása nem esik ide. Az ily gyalázó kifejezések a KBTK. 51. § a alá vonhatók."[3])

Mielőtt a felvetett kérdésben állást foglalnánk, lássuk teljesség kedveért a judikaturát.

---

1) V. ö. *Hälschner*, i. m. II. kötet, 704. l.

2) V. ö. *Wahlberg*, a Holtzendorff-féle Handbuch III. kötetének 267, l., *Villnow*, i. m. 527—528. l., *Meyer Hugo*, i. m. 754. l., *Merkel*, i. m. 371., 372. l., *Bott*, i. m. 22. l. és *Schwarze*, Comm. 405. l..

3) V. ö. *Finkey*, Tankönyv 669. l. 1. j.

Digitized by Google

A Curiának egy izben volt alkalma nyilatkozni, mikor is kimondotta, hogy: „A római katholikus és több más hazai vallás az Isten eszméje alatt a szentháromságot és ebben a nazarethi Jézust is értvén, *az ez ellen nyomtatvány útján intézett gyalázó és közbotrányt okozó kifejezések is a btk. 190. §-ának tekintetei alá esnek.* Minthogy pedig a vád tárgyát képező nyomtatvány a nazarethi Jézus ellen ily gyalázó kifejezéseket látszik tartalmazni, melyek közbotrányt okozhattak, ennél fogva . . ."[1])

Hasonló elvi alapon itélkeznek a német bíróságok is, melyeknek gyakorlatára elhatározó befolyást gyakorolt a lipcsei birodalmi törvényszék, mint legfőbb biróság második büntetőtanácsának 1882-ben márczius 3 án hozott itélete, melyben kimondatott, hogy: „Dem Vergehen der Gotteslästerung im Sinne des gedachten Strafgesetzes liegt weder die unbegrenzte Unterstellung eines allgemeinen, allen bestehenden positiven Religionen gemeinschaftlichen und von ihnen unabhängigen Begriffes der Gottheit noch die begrenzte Auffassung Gottes nach dem christlichen Glaubensbekenntnisse allein zu Grunde. Vielmehr findet dies Delikt seine Grundlage *in dem Gottesbegriffe, wie er in den konkreten Bekenntnissen der christlichen Kirchen und der anderen mit Korporationsrechten innerhalb des Deutschen Reiches bestehenden Religionsgesellschaften niedergelegt ist.*"[2])

Részünkről azt az elméletet fogadjuk el, mely a blasphemia tárgyául az istenség felekezeti fogalmát veszi fel. Az egyes felekezetek hitelveinek körén kívül eső, azoktól elvonatkoztatott Isten-fogalom ugyanis nem más, mint merő abstractio, melynek positív alapja nincs. Ily általános Isten eszmét véve fel a blasphemia elkövetési tárgyául: a birót filozófiai fejtegetésekre kényszerítenők, ingadozó szubjektív felfogások keletkezésének talaját munkálnók s ez által megfosztanók az istenkáromlás vétségét biztos alapjától. Az ellenkező tábor hívei is elismerik nézetük kevésbé tökéletes voltát, így többek közt Bott nyiltan bevallja,

---

[1]) V. ö. *Márkus*, Felsö bíróságaink elvi határozatai. Budapest, 1898. IX. kötet, 512. l. 15753. sz. eset. A Curia itélete 1894. évi márcz. 2-án kelt.

[2]) V. ö. *Entscheidungen* des Reichsgerichts in Strafsachen. IV. kötet, 78. l. — Hasonló felfogás érvényesül még az Entscheidungen XVI. kötetének 245. és XXII. kötetének 238. lapjain közölt itéletekben.

Digitized by Google

hogy: „Wir erhalten damit freilich einen sehr schwankenden und vagen Gottesbegriff, denn eine Gottesidee, die wirklich dem ganzen Volke gemeinsam wäre, wenn auch je nach der Konfession in einzelnen Punkte verschieden, giebt es in Wirklichkeit kaum. Der Gottesbegriff eines Pantheisten oder Rationalisten und der eines orthodoxen Christen haben nur sehr wenig oder nichts gemeinsames mehr, von Materialisten und Atheisten ganz zu schweigen,"[1]) — s mindazonáltal csudálatosképen szerzőnk nem arra a megoldásra jut, hogy tehát az Istenségnek fogalma felekezeti alapon konstruálandó, hanem hogy az istenkáromlás, mint külön deliktum törlendő.[2])

Hogy az istenkáromlás, mint az állampolgárok vallásos érzületét, az immaterialis jogok egyik legfontosabbikát mélyen sértő cselekmény: kiemelt deliktumként fenntartandó, azt fent már bizonyítottuk; de ha ez a prius az abstrakt Isteneszme elméletével össze nem egyeztethető, úgy kétségtelen, hogy *ez az elmélet helytelen* és tehát csakis a másik lehet a helyes.

Szerintünk tehát az istenkáromlás tényálladékának megállapításánál figyelembe veendők a felekezeti tanok; de vajjon *csak a bevett és elismert felekezetekéi?* Nem. — Közjogunk szerint a szorosan vett Magyarországon és Fiuméban szabadon vallhat és követhet mindenki bármely hitet vagy vallást[3]); e szabadságjognak csak folyománya a vallásos érzület sértetlenségére vonatkozó immateriális jog, melyet az állam az Istent káromlók cselekményével szemben büntetőjogi sanctió felállításával megvéd. — E ponton tehát Liszt nézetét helyeslem mégis azzal a hozzáadással, hogy ha oly vallás tanai szerinti Isteneszmét káromolt valaki, melynek felekezetté alakulni kivánó tagjaitól a minister a jóváhagyást (elismerést) megtagadta, mert a bemutatott hitelveket, tanokat a törvényekkel vagy a közerkölcsiséggel *ellenkezőnek* találta: ez nem káromlás. — Az ugyanis lehetetlen, hogy az állam egyfelől a törvényekre s a közerkölcsiségre ártalmas hatásúnak nyilvánítson valamely Isteneszmét s az ilyenből fakadó val-

---

1) V. ö. *Bott,* i. m. 22. l.

2) Ugyanerre az eredményre jut Hälschner is, kinek befolyása Bott értekezésén nagyon is meglátszik.

3) V. ö. *Kmety,* A magyar közjog kézikönyve. Budapest, 1900. 74. l.

Digitized by Google

lási tanokat, másfelől az ugyanazon Isteneszme fakasztotta vallásos érzületet védelmezze.

Igénytelen nézetünk szerint arra kérdés elbírálásánál, hogy vajjon a káromolt Isteneszme a 190. §. „Is en" fogalma alá vonható-e, a mondottakból folyólag a következő szabályok tartandók szem előtt: 1. a bevett és elismert vallásfelekezetek hitágazatai szerinti Isteneszme *feltétlenül* elkövetési tárgya a blasphemiának, tehát nemcsak Isten, hanem Jézus, Krisztus, a Szentlélek, Jehova gyalázása is káromlás leend; 2. az állam, nemzet, erkölcs-ellenes vallások, melyeknek hivőitől a felekezetté alakulást a minister megtagadta, illetve azok hivőinek vallásos érzülete: tehát az ezen vallások tanai szerinti Isteneszme *semmiesetre* sem elkövetési tárgy; 3. legnehezebb a döntés abban az esetben, midőn valamely olyan vallás Isteneszméje káromoltatott, a mely a vallást követő hivők egyesülése sem bevett vagy elismert felekezet, de nem is olyan, a melytől a minister az alapul szolgáló vallásnak állam, nemzet, vagy erkölcsellenes voltánál fogva az elismerést, a jóváhagyást megtagadta volna, hanem olyan, melynek érdekében az elismerés iránt még kisérlet sem tétetett; ilyenkor nyilt kérdés, hogy vajjon védendő e az ilyen vallás Isteneszméjéből eredő vallásos érzület vagy sem, nyilt kérdés, hogy vajjon szerepelhet-e elkövetési tárgyként ama vallás hitelvei szerinti Isteneszme vagy sem? Nézetem szerint ily esetekben *a biróságnak kell döntenie*, a mikor is különösen arra kell ügyelnie: vajjon nem állam, nemzet, erkölcs avagy észellenes-e a meggyalázott Isteneszme? Igenleges megoldás esetén nincs blasphemia, nemleges megoldás esetén van.[1])

11. §. Az elkövetési cselekvés.

Büntető törvénykönyvünk 190. § a szerint az istenkáromlás vétségét az követi el, a ki a btk. 171. §-ában meghatározott módon Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotrányt okoz. E meghatározásból kivehetőleg az elkövetési cselekvés: 1. *kifejezések intézése* Isten ellen, 2. *gyalázó* kifejezések intézése Isten

1) A kbtk. 51. §-a csak állam által elismert hitfelekezet vallásos tiszteletének tárgyát tekinti elkövetési tárgynak.

Digitized by Google

ellen, 3. *nagyfokú nyilvánosság mellett* gyalázó kifejezések intézése Isten ellen.

E hármas nézőpontból kell a dogmatikusnak az elkövetési cselekvést vizsgálnia.

I. *Kifejezések intézése* Isten ellen. — A legislatióban az elkövetési cselekvés meghatározásának háromféle módja dívik: a) legegyszerüebben járnak el az 1874-iki s 1881-iki osztrák javaslatok, a finn és bulgár kódex, melyek röviden csak annyit mondanak — egyebet nem emlitve itt fel — ki Istent *káromolja*; b) a német birodalmi büntetőtörvénykönyv, s a mi kódexünk már nem elégszik meg ennyivel, mindkettő a *kifejezés* (Äusserung) szóval operál; c) legpontosabb akar lenni az osztrák büntető törvénykönyv s a katonai büntető kódex, — ezek szerint a káromlás elkövetési cselekvése: *szó, cselekvés, vagy iratnak illetve nyomtatványnak közzététele.*

Látni fogjuk, hogy az első helyen említett törvényhozási munkálatok álláspontja a leghelyesebb; — az osztrák s katonai büntetőtörvénykönyv leirása kimerítő ugyan, de azért nem biztosít nagyobb területet annál, melyet pl. a finn kódex nyujt. — *A ki Istent káromolja:* ezek a szavak lehetővé teszik, hogy minden — Istent gyalázva a vallásos érzületet mélyen sértő — tevékenység büntettessék, büntettessék tehát úgy a szóval mint cselekménynyel, illetve iratok vagy nyomtatványok terjesztésével elkövetett káromlás — A Lajthán túli szövegezés expansivitása tehát felesleges.

De vizsgáljuk a mi kódexünk szóhasználatát s kapcsolatosan a német birodalmi büntető törvénykönyvét.

Mit értsünk *kifejezés intézés* alatt? Vajjon csak a kiejtett, leírt, lenyomatott szavakat, vagy — hogy a büntetőtörvénykönyv terminologiáját használjam — a képes ábrázolatot is, és illetőleg a symbolikus cselekményt is?

A nézetek eltérők, s már ez is bizonyítja a szóban forgó technikus terminus homályos, respektive *itt* helytelen voltát. — *Liszt, Meyer, Frank, Olshausen, Hälschner* és *Bott* szerint csak szavak használatával, irattal s nyomtatványnyal követhető el a káromlás[1]) „nach konstantem Sprachgebrauch — ez a neve-

---

[1]) V. ö. *Liszt,* i. m. 414. l.; *Meyer,* i. m. 754. l. t *Frank,* i. m. 199. l.; *Olshausen,* i. m. 618. l.; *Hälschner,* i. m. 706. l.; *Bott,* i. m. 26. l.

Digitized by Google

zett írók indoko ása — spricht man nur von mündlichen und schriftlichen, nicht aber von bildlichen Äusserungen."[1]) – Többen kifejezetten felveszik a *kifejezés* fogalmi körébe a képes ábrázolatot is, így: hazai íróink közül *Schnierer, Werner, Finkey,* a németek közül *Berner, Schütze, Oppenhoff, Meves*[2]); nevezetes azonban, hogy pl. Meves csak interpretatio extensivá-val jut erre az eredményre: „Jedenfalls sind nach dem Vortlaut des Gesetzes selbst die beschimpfendsten und das Gefühl der Gläubigen im höchsten Masse verletzenden Darstellungen Gottes z. B. durch Werke der Malerei oder Sculptur der Strafvorschift nicht unterworfen, und um das Gesetz mit dem Leben in Einklang zu bringen, wird eine Interpretation des Wortes „Aeusserungen" erfolgen müssen, die auch diese Fälle mit umfasst, eine Inter pretation, die dahin zu gehen hat, dass derartige Darstellungen Aeusserungen theils des Verfertigers, theils desjenigen sind, der dieselben veröffentlicht."[3])

Igen kevesen, és ugyan *Kautz, Schnierer* s a németeknél *Oppenhoff* a symbolikus cselekményt is a „kifejezés" fogalma alá vonják.[4])

Állást foglalandó ily vita közepette, mindenekelőtt azt kell megállapítanunk, hogy mit értünk a közönséges szóbeszédben a *„kifejezés"* szó alatt s vajjon ugyanabban az értelemben használja-e azt terminus technikusként a büntetőtörvénykönyv?

Kifejezés általában az érzelmi és értelmi természetű lelki mozzanatok külső nyilvánítása; e nyilvánítás történhetik kifejezési mozdulatokkal, a minők a hang, a beszéd — mint tagolt hang, — az arczkifejezés, a testmozdulatok vagy azok eredményei vel, a minők az irat, nyomtatvány, képes ábrázolat, szobor stb.

A büntetőtörvénykönyv nem fogadta el ezt a közéleti értelmet; ha elfogadta volna, úgy nem tette volna meg a 261. §-ban a kontradistinctiót *kifejezés* és *cselekmény* között: ha a *kife-*

---

[1]) V. ö. *Olshausen,* i. m. 618. l.

[2]) V. ö. *Schnierer,* i. m. 316. l.; *Werner,* i. m. 334. l.; *Finkey,* i. m. 669. l. — *Berner,* i. m. IV. kiadás 582. l.; *Schütze,* i. m. 345. l.: *Oppenhoff,* i. m. 398—399. l.; *Meves,* i. m. 337. l.

[3]) V. ö. *Meves,* i. m. 337. l.

[4]) V. ö. *Kautz,* i. m. 475. l.; *Schnierer,* i. m. 316. l.; *Oppenhoff,* i. m. 399. lap.

Digitized by Google

jezés magában foglalná a törvény által e szónak tulajdonított értelem szerint: a cselekményt is, úgy a hivatkozott 261. §-ban csak ennyi lenne: „A ki más ellen meggyalázó *kifejezést* használ... a mennyiben...“ — Kétségtelen ebből, hogy e szónak mint büntetőjogi technikus terminusnak — fogalmi körébe *csupán a szó, az írás, a nyomtatvány, a képes ábrázolat, a szoborm̃ű, a czélzatos daléneklés s hasonlók tartoznak, a symbolikus cselekmény nem.*

De vajjon fedi-e a cselekvés szónak ez az értelme a iuris ratio szerint büntetésre méltó *összes* elkövetési cselekvéseket: az káromol-e csak, az sérti-e csak criminaliter a vallásos érzületet, ki meggyalázó szavakat stb. intéz Isten ellen s nem sérti-e sokszor sokkal intenzívebben a védett jogtárgyat a symbolikus cselekmény? Gondoljunk csak arra az esetre, melyet Kautz ír le: 1863-ban egyik Dunán inneni vármegyében egy haszonbérlő sok ember előtt az állandó szárazság fölötti haragjában az ég felé lőtt, mintegy az istenség iránti dühének kifejezést adandó.[1]) Nem okoz-e az ilyen gyalázó cselekmény közbotrányt, nem kelt-e az sokak érzületében felháborodást, rosszalást? A válasz alig lehet tagadó. No de akkor lehetővé kell tenni, hogy a symbolikus cselekmény is az elkövetési cselekvések közé soroltassék, miért is de lege ferenda vagy úgy volna átalakítandó a 190. §-nak minket érdeklő része, a mint azt fent — hivatkozva az osztrák javaslatok, valamint a finn és bulgár büntetőtörvénykönyvre — érintettük, vagy a mennyiben fenntartandónak mutatkozik egy alább említendő határkő — a kihágási büntetőtörvénykönyv szófűzése lenne alkalmazandó; az első esetben így hangzanék a kérdéses szöveg: *„A ki a 171. §-ban meghatározott módon Istent káromolva közbotrányt okoz...“*, a második esetben: *„A ki a 171. §-ban meghatározott módon Istent meggyalázza és ez által közbotrányt okoz...“* Akármelyik körülirást választjuk, olyan mind a kettő, mely magában foglalja, mint elkövetési cselekvést úgy a szóbeli, irásos stb. elkövetést, mint a symbolikus cselekményt, — a különbség a két meghatározás között abban rejlik, hogy míg az első az elkövetési cselekvés minő-

---

1) V. ö. *Kautz*, i. m. 475. l.

ségére nem ad normativumot, addig az utóbbi szerint kell, hogy az gyalázó legyen.

A legközelebbi kérdés, mely megoldásra vár az tehát, hogy szükséges-e a minőség-megjelölés vagy sem; a 190. §. tudvalevőleg megkivánja, hogy az Isten ellen intézett kifejezések *gyalázók* legyenek.

II. *Gyalázó* kifejezések intézése. A *„gyalázó“* jelző kétségen kívül a német birodalmi büntetőtörvénykönyvnek „beschimpfenden“ műszava nyomán került kódexünkbe. A blasphemiát büntetni rendelő szabály felvételét tudvalevőleg Haynald indítványozta a főrendi házban[1], ő pedig e ponton főleg a német kódexet s az 1874-iki osztrák javaslat bizottsági szövegezését tartotta szem előtt[2]; a tárgyalás alapjául az ő indítványa szolgált s ha egyebekben változott is az, de a *„meggyalázó“* jelző mindvégig megmaradt s a törvénybe is átment. Hogy szükséges-e ez a minőség-megjelölés vagy sem szóba sem került, de nem is volt rá ok, mert a mint kihagyatik a blasphemia meghatározásából a *káromlás* terminus technikus, nyomban beáll a jelző felvételének szüksége.

A német kódex s az osztrák javaslat esete más, ezeknek meghatározásaiban bent van a *káromol* ige is: minthogy pedig káromolni annyit tesz, mint sértő szándékkal lealacsonyítani, meggyalázni, az erkölcsi értéket megtámadni, szerény véleményem szerint — a káromol igének használatával — szükségtelen s felesleges az elkövetési cselekvésnek olyatén szorosabb körülírása, a minőt az „in beschimpfenden Äusserungen“ szavakkal az említett törvényhozási munkálatok adnak. Ez a közelebbi meghatározás a német birodalmi büntetőtörvénykönyvbe — Lasker indítványozza — s az 1874-iki javaslat bizottsági szövegébe azért vétetett fel, hogy a blasphemia megkülönböztethető legyen egyfelől a könnyelmű káromkodástól, másrészt oly tudományos tanoktól, melyek ugyan ellentétesek valamely bevett vagy elismert

---

[1]) V. ö. fent 47. l.

[2]) Haynald kifejezetten hivatkozik e két törvényhozási munkálatra s beszédjében idézi is azoknak vonatkozó szövegét különös súlyt helyezve az „in beschimpfenden Äusserungen“ kifejezése. — V. ö. *Löw*, i. m. 267. l.

Digitized by Google

vallás tanaival pl. atheistikusok, de nem gyalázók[1]), pedig kétségtelen, hogy ily körülírás hiányában sem büntetné a bíró a könynyelmü káromkodást, vagy atheistikus tanok hirdetőjét. Ausztriában be is látták a szóban forgó meghatározás felesleges voltát, s az kimaradt úgy az 1881-iki, mint az 1889-iki javaslat szövegéből.[2])

A mondottakból következőleg az lenne a helyes szöveg, a mit fent javasoltunk és pedig inkább az első, mint a második, mert ez utóbbi alapján alig kerülhet büntetés alá az a káromlás, melynek tettese a vallásos érzületet mélyen sértő szándékkal cselekszik ugyan, de az elkövetési cselekvést a tréfa, a botrányos élcz köpenyébe burkolja. Jól mondotta X. Leo pápa: „Erasmus nobis plus nocuit jocando, quam Lutherus stomachando"

De térjünk vissza törvényünk mai szövegéhez s állapít-uk meg, mit kell *gyalázó* kifejezések alatt érteni?

Schnierer szerint: a gyalázó kifejezés az isteni lény isteni tulajdonságainak tagadásában vagy reá nem illő tulajdonságnak állításában áll[3]). Hasonló körülírást ad *Illés* és *Werner*.[4]) Részemről helyesebbne tartom a német irók meghatározását, kik a gyalázás alatt sértő szándékkal történt durva tiszteletlenséget, lealacsonyí-

---

[1]) „in beschimpfenden Äusserungen" wurde von Reichstage beigefügt zur Unterscheidung von „leichtfertigen Redensarten, die gäng und gäbe sind ohne dass das der Sprechende Arges dabei denkt, und ohne dass ein kränken der Wille zur Erscheinung kommt." V. ö. *Berner*, i. m. 442. l. „Der Thatbestand der Gotteslästerung erfordert, dass Gott in beschimpfenden Aeusserungen, gelästert worden sei. Daraus folgt zunächst dies, dass Aeusserungen, welche die Anerkennung Gottes verleugnen, Aeusserung atheistischer, pantheistischer, polytheistischer Ansichten, Aeusserungen die dem Gottesbegriffe dieser oder jener Religionsgemeinschaft wiedersprechen, ihn bekämpfen, an sich nicht strafbar sind, sollten sie auch bei Anderen Anstoss, Aergerniss erregt haben denn das Gesetz will die volle Freiheit der Meinungsäusserung auch in religiösen Dingen nicht beschränken." V. ö. *Hälschner*, i. m. 705. Ugyanígy *Liszt*, i. m. II. kiadás 528. l., *Oppenhoff*, i. m. 397. l., *Olshausen*, i. m. 617. l. és különösen *Meves*, i. m. 335. l.; az 1874-iki osztrák javaslat bizottsági szövegének módosítására alkalmul szolgáló indokokat l. fent 55. l.

[2]) V. ö. fent 55—56. l.

[3]) V. ö. *Schnierer*, i. m. 316. l.

[4]) V. ö. *Illés*, i. m. 127. l. és *Werner*, i. m. 334. l.; az utóbbi megjegyzi, hogy „az istenkáromlás élcz alakjában is elkövetkető, ha gyalázó kifejezések használtattak."

Digitized by Google

tást látnak; ebben a körülírásban ugyan több van, mint a blasphemia derogatoria s attributoria, de e többlet alkalmas a védett jogtárgy mély megsértésére és tehát méltó a büntetésre. „Beschimpfend ist die gottlose Aeusserung — úgymond *Hälschner* — wenn sie nicht nur die der Heiligkeit Gottes entsprechende Gesinnung verleugnet, sondern auch in frecher Ueberhebung das Heilige in rochen, verspottenden, verhönenden Ausdrücken dessen Verachtung kund giebt;"[1]) *Liszt* is a „die Roheit des Ausdruckes"[2]) helyezi a súlypontot[3]) A német judicaturában is ez a nézet erősödött meg[4])

A magyar gyakorlat álláspontját nehéz felismerni, mert a Büntetőjog Tára, Márkusnak: Felsőbíróságaink elvi határozatai czimü gyüjteményes munkája s a Döntvénytár igen csekély számu esetet közöl, melyben a bíróságok vádlottat a btk. 190. §-ába ütköző istenkáromlás czímén büntették volna, segítségünkre siet azonban a kihágási büntetőtörvénykönyv 51. §-a alapján kifejlő-

---

[1]) V. ö. *Hälschner*, i. m. 705. l.

[2]) V. ö. *Liszt*, i. m. 414. l.

[3]) V. ö. még *Berner*, 442. l.; *Meyer*, i. m. 755. l.; *Meves*, i. m. 335 l.; *Villnow*, 528. l.; *Blumensath*, 12. l.; *Bott*, 25. l.

[4]) „Vorausgeschickt muss werden, dass es im eizelnen Falle immer Sache der thatsächlichen Feststellung ist, ob eine schriftliche oder mündliche Äusserung oder eine bildliche Darstellung als beschimpfend aufzufassen sei aber es muss hierbei noch der Würdigung des Revisionsgerichtes vorbehalten bleiben ob nicht der gesetzliche Begriff der „Beschimpfung" in abstracto verkannt und unrichtig aufgefasst wurde. In dieser Beziehung ist nun zunächst darauf hinzuweisen, dass die Beschimpfung schon nach dem Sprachgebrauche einen schweren Angriff voraussetzt, als die gewöhnliche Beleidigung. Während als Beleidigung jede, die Ehre eines anderen kränkende Kundgebung erscheint muss im Hinblicke auf die Bedeutung von „Schimpf" und „Schimpfworten" angenommen werden, dass der Angriff sich beim Beschimpfen durch eine Roheit des wörtlichen oder symbolischer Ausdruckes kennzeichnet, wobei es, wie das Reichsgericht schon früher ausgesprochen hat, nicht genügt, dass „eine Herabwürdigung, welche nur einen Mangel an Achtung bethätigt," vorliege, vielmehr gefordert werden muss, dass der Angriff, insbesondere in Beziehung auf Wesen oder Verhältnisse, welche Heilighaltung fordern, sich als Verachtung des Heiligen, dessen was Achtung und Verehrung fordert, kundgebe." V. ö. *Entscheidungen*, X. kötet, 147. l. I. Strafsenat. Urt. v. 21. Február 1884. g. A. Rap. 218/84.

Digitized by Google

dött gyakorlat, mely a *„gyalázó“* műszónak bíróságaink ítéleteiben elfogadott értelmére világot vet. — A btk. 190. §-ában meghatározott blasphemia s a btk. 51. §-ában körülírt kihágás abban ugyanis megegyeznek, hogy mindkét cselekmény lényege a *gyalázás.*[1])

Lássuk tehát azokat az ítéleteket, a melyek akár a btk. 190. akár a kbtk. 51. §-ába ütköző elkövetési cselekvést gyalázónak minősítik.

1. „Gyere ki az Uristenedet“ nem gyalázó kifejezés, hanem csak egyszerü káromkodás. A budapesti tábla vádlottat felmentette. (Bjt. XVII. k. 361. l.)

2. „b . . . . a meg az Isten kendet“ meggyalázás. (Bjt. XVII. k. 362. l.)

3. „Megnyúznám én az öreg Istent is, ha itt volna elöttem dögölve“ gyalázó kifejezés. (Bjt. XVII k. 362. l.)

4. „Jézus nem volt Isten, hanem csak egy bölcs ember“ szintén gyalázás (Bjt. XIX. k. 144. l.)

5. „b . . . . a meg az Isten azt a töreket“ és „b . . . . n meg az Isten benneteket“ — mint az itélet indokolásában olvassuk — „Istennek mint legfőbb lénynek meggyalázása“ (Bjt. XXI. k. 128. l.)

1. „b . . . . m az Istenét, milyen drágán ment el ez a ház“ gyalázó kifejezés. (Bjt. XXV. k. 192. l.)

E néhány itéletből megállapítható, hogy a mi judikaturánkban is az a felfogás érvényesül, mely szerint minden, Isten iránti *durva* tiszteletlenség: gyalázás; a felhozott esetekben vádlott ugyan a kbtk. 51. §-a szerinti kihágásban lett bünösnek kimondva, de nem azért mintha az egyes elkövetési cselekvések nem jelentkeznének mint gyalázó kifejezések, hanem mert vagy a 190. §. követelte közbotrány, vagy a 171 §. szerinti nyilvánosság hiányzott [2])

---

[1]) A két határos deliktum közötti különbség nem a cselekvésben — bár némileg ebben is — hanem a tárgyban, a nyilvánosságban s az alanyi bünösség fokában jelentkezik. V. ö. *Illés*, A kihágásokról szóló magyar büntető törvénykönyvek. Budapest, 1892. 124. l. — A tárgyra vonatkozó különbséget illetőleg v. ö. fent 86—92. l.

[1]) A német judicatura iránya világos és határozott; mutatják ezt a következő itéletek:

Digitized by Google

Arról, hogy az elkövetési cselekvést dolus és ugyan sértő szándék hassa át, alább lesz szó; e helyütt minket még csak az érdekel, hogy a blasphemia deliktumának létesülése nagyfoku nyilvánosság melletti elkövetést tételez fel.

12. §. Folytatás; a nyilvánosság.

III. Nagyfokú nyilvánosság mellett gyalázó kifejezések intézése Isten ellen.

Büntetőtörvénykönyvünk 190. §-a szerint az istenkáromlás tényálladéki eleme, hogy a gyalázó kifejezések Isten ellen „a 171. §-ban meghatározott módon" intéztessenek, azaz *„valamely gyülekezeten nyilvánosan, szóval, vagy . . . nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése, vagy közszemlére kiállítása által"* (btk. 171. §.); e körülirás nem egyébb, mint az elkövetési cselekvésnek közelebbi meghatározása: *módhatározás.*

Az europai törvényhozási munkálatok között a mi kodexünkön kivül egyedül Bulgáriának büntetörvénykönyve kívánja e *nagyfoku nyilvánosságot;* a német birodalmi büntetőtörvénykönyv,

---

a) „Das Charekteristische der beschimpfenden Ausserungen ist die Roheit der Ausdrucksweise. — Eine solche Roheit der Ausdrucksweise darf aber nicht ausschliesslich in eigentlichen Schimpfreden gesucht werden, sie dokumentiert sich überall da, wo die Roheit der Gesinnung, das freche Bei streben, das Hochzuachtende oder gar zu Verehrende herabzuwürdigen und in den Staub zu ziehen, als der Hochachtung und Verehrung unwert, als einem gemeinen oder sonst allgemein mit Geringschätzung angesehenen Dinge gleich zustellen, ihren offenkundigen, verständlichen Ausdruck gefunden hat. Sie kann daher im eizelnen Falle nach Befinden auch in Ausdrücken erblickt werden, die an und für sich nur rein sachgemässe, objectiv richtige Bezeichnungen für gewisse Thatumstände, Verhältnisse, Eigenschaften etc. bilden, dann, wenn es sich hierbei nicht nur um sittlich verwerfliche sondern auch nur um gemeine, niedrige, triviale, oder gemeiniglich ganz gering geachtete Dinge oder Verhältnisse etc. handelt, sofern diese Bezeichnungen auf Personen angewendet werden, die die vollste Hochachtung oder Ehrerbietung beanspruchen dürfen, oder gar auf das allerhöchste, allerheiligste Wesen." V. ö. *Entscheidungen,* XXX. kötet, 196. l. III. Strafsenat. Urth. v. 17. Juni 1897. Rep. 1345/97.

b) „das charakteristische Merkmal des Beschimpfenden sei die Rohheit der äusseren Form im Einkleidung." V. ö. *Entscheidigung,* XXXI. k. 306. I. Strafsenat. Urt. v. 5. November, 1898. g. J. Rep. 3885/98.

Digitized by Google

a finn kódex, valamint az osztrák javaslatok egyszerűen csak *nyilvános* elkövetésről beszélnek; az osztrák büntetőtörvénykönyv s ennek hasonmása a katonai kódex, valamint az 1842-iki norvég btk., végül az angol és skót jog egyáltalán *mellőzik* a körülírásban a nyilvánosságot, mint tényálladéki elemet, mindazonáltal kétségtelen, hogy annak bármily csekély foka mégis szükséges. „Öffentlichkeit der lästernden Äusserung ist nicht explicite gefordert — olvassuk Lammasch-nál az osztrák büntetőjogra vonatkozólag — wohl aber ist, mit Rücksicht darauf dass das Delickt nur durch verbreitete und nicht schon durch mitgetheilte Schriften begangen werden kann, Zugänglichkeit der Äusserung für mehrere Personen vorausgesetzt."[1])

A mi büntetőtörvénykönyvünk — mint láttuk — nem elégszik meg az egyszerü nyilvánossággal: fokozott nyilvánosságot kíván s ennek két nemét ismeri; az egyiket (valamely gyülekezeten nyilvánosan, szóval) a *halló*, a másikat (nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése, vagy közszemlére kiállítása) a *látó* szervek teszik lehetővé. Foglalkozzunk mindegyikkel külön-külön.

A) *Melyek a nyilvánosság, a gyülekezet kritérumai?*

A szász büntetőtörvénykönyv (1855.) 125. § ának második bekezdése meghatározást ád: „Eine Mittheilung ist für eine öffentliche zu achten, wenn sie nicht an einzelne, häusliche oder freundschaftliche Verhältnisse verbundene Personen gerichtet ist, und sich nicht mit Hinsicht auf diese Verhältnisse, sowie auf Ort, Zeit und Art und Weise der Mittheilung, als eine vertrauliche und private darstellt.[2])" — A német birodalmi büntetőtörvénykönyv már nem definiál, sőt a 110. § hoz fűzött indokolásban határozottan kijelenti a törvényhozó, hogy: Der Enwurf . . . überlässt es der Beurtheilung des Richters, nach der Art des Verbrechens oder der Umstände, unter denen es begangen wurde, zu entscheiden ob die Oeffentlichkeit als vorhanden anzunehmen."[3])

Hazánkban az első miniszteri javaslat a szász büntetőtörvénykönyv nyomán felveszi a nyilvánosság meghatározását és ugyan

---

1) V. ö. *Lammasch*, i. m. 75. l.

2) V. ö. *Krug*, Commentar zu dem Strafgesetzbuche für das Königreich Sachsen vom 11. August 1855. Leipzig, 1861. zweite Abtheilung, 11. l.

3) V. ö. *Rüdorff*, i. m. 285. l,

Digitized by Google

következő körülírásban: „Nyilvánosnak tekintetik a felhívás vagy terjesztés, ha az nem intéztetett a felhivóyal, vagy terjesztővel családi vagy baráti viszonyban vagy üzleténél, illetőleg foglalatosságánál fogva, összeköttetésben álló egy vagy több személyhez és ha az. tekintettel a helyre és időre, bizalmas magánközlésnek nem mutatkozik.1)" Az utóbbi javaslatból e meghatározás töröltetett mert — mint az indokolás vonatkozó helyén olvassuk — „ez a meghatározás is negativ alaku lévén, nem azt jelentette ki: hogy mi képez nyilvános közzétételt? hanem csak azt, hogy mely közzététel nem tekintetik nyilvánosnak? Annak megállapítása tehát, hogy mi tekintetik nyilvános közzétételnek, az első javaslat 170. §-a szerint is csupán következtetés útján, a contrarió lenne elérhető." A módosított szövegben (t. i. a mai 171. §-ban) elhagyatott ezen dispositio, mert kimerítő meghatározást nem nyújt, és igy a határozmány a czél mögött maradna. A hol ezen szó „nyilvános" használtatik a törvényben, ott mindenütt, nemcsak a „titkos," hanem a „magán" fogalma is ki van zárva. A nyilvánosság nem mindig függ a helytől; sőt nyilvános helyen, pl. úton történhetik valami, a mi azért, mert senki sincs, vagy csak 2—3 ember van jelen, a nyilvánosság criteriumát nélkülözi. Az általános meghatározást nélkülözhetővé teszi a 167. (mai 171.) §. szövege, mely a szóbeli közlésre közlésre követeli, hogy a *gyülekezeten nyilvánosan* történjék A gyülekezet tehát már maga kifejezi a nyilvánosságot, de azonkívül megmond,a még a szöveg, hogy nem elég, hogy a nyilatkozat a gyülekezetben ejtetett legyen ki, mert a gyülekezetben két vagy három szomszéd közt folytatott magánbeszélgetés, vagy az ezekhez intézett felhívás nem tekinthető nyilvánosnak.[2]) Az indoklásnak ez az eszmemenete egyébbként általánosan elfogadott álláspontja a doktrinának.[3])

A nyilvánosság tényleg nem egyébb, mint valamely tüneménynek, jelenségnek — a büntetőjogászt érdeklőleg — *valamely cselekménynek a köztudatba való közvetlen jutása*

---

1) V. ö. *Jog* VII. évfolyam 201. l.

2) V. ö. *Löw*, i. m. II. kötet, 168. l.

3) Az indokolás eszmemenetéhez hasonlóan írják körül a nyilvánosság fogalmát többek között *Schnierer*; „valamely cselekmény nyilvánosan elkövet-

illetve juthatása. E helyütt a tudomásszerzésnek arról az esetéről van szó, melyet a hang, a beszéd idéz elő s a halló-szervek közvetítenek. Keresve a nyilvánosság e nemének ismérveit, mindenekelőtt kétségtelen, hogy *a hely minősége nem döntő.*[1] Nem nyilvános helyen is történhetik valami nyilvánosan, pl. magánlakáson, a hol többen — falragaszokon értesitve — jelentek meg, s megforditva nyilvános helyen ki lehet zárva a nyilvánosság, pl. piarczon két ember halk. nem a nyilvánosságra szánt beszélgetése. A köztudatba jutás és ugyan *közvetlen* jutás, nem a hely minőségével függ össze, hanem egyrészt a cselekmény elkövetésekor jelenlevők számától, másrészt a jelenlét lehetőségének körülményeitő, végül az elkövetés természetétől van feltételezve.

a.) *A jelenlevők száma.* Egy két egyén előtt elkövetett cselekmény még nem lesz nyilvános; hogy melyik számnál kezdődik a nyilvánosság, arra elvi szabály nem adható: a biróságnak kell döntenie a többi ismérvek szorgos méltatásával. Kétségtelen azonban, hogy minél több ember volt jelen, annál nagyobb fokú a nyilvánosság. A nyilvánosságnak a jelenlevők szá

---

tetnek helyesen csak akkor tekinthető, ha az elkövetés olykép és oly körülmények között történt, hogy azt *bárki és akárhány személy észlelhette*" v. ö. i. m. 284. l.; *Illés*, v. ö. i. m. II. kötet. 22. és 81. l.; *Fayer*, i. m. II. kötet, 32. l.; *Finkey*, i. m. 696. l.; *Werner*, i. m. 292. l.; *Vargha*, Nyilvárosság fogalma becsületsértés és rágalmazásnál, v. ö. *Jog*, VII. évfolyam 201. l. Hasonlóan nyilatkoznak a német irók, kik közül nagy rész a német birodalmi büntetőtörvénykönyv indokolásának következő helyét reprodukálja; „eine Handlung ist nur dann als öffentlich geschehen zu betrachten, wenn sie in einer Art und Weise vorgenommen wurde, dass sie unbestimmt von welchen oder wie vielen Personen, wahrgenommen werden konnte" v. ö. *Rüdorff*, i. m. 285. l.; *Meyer*, i. m. 747. l.; *Liszt*, i. m. 398. l.; *Hälschner*, i. m. II. kötet, 695. l. — *Schütze*, definitiót ád: „Oeffentlichkeit ist: die thatsächliche und dem Willen des Handelnden nicht wiedersprechende Zugänglihhkeit der Wahrnehmung bzw. Auffassung für eine ungemessene (nicht auserwählte, geschlossene) Anzahl von Individuen;" v. ö. i. m. 237. l. 25. j. — V. ö. még *Oppenhoff*, i. m. 247„ 393. l.; *Schwarze*, i. m. 295. l.; *Olshausen*, i. m. 430. l.; *Frank*, i. m. 143.; *Meves*, i. m. 339. l.; *Villnow*, Die Verbrechen und Vergehen wider die Sittlichkeit, l. *Gerichtssaal*, XXX. kötet, 157. l.; *Bott*, i. m. 22. sk. l.; *Blumensath*, i. m. 12. l.

[1]) Egyedül *Werner*, állítja, hogy a helynek is nyilvánosnak kell lennie, v. ö. i. m. 292. l; valószinü azonban, hogy ez az állítása csak lapsus.

Digitized by Google

mától függő különböző fokait büntetőtörvénykönyvünk is ismeri; a legkisebb fokot a *többek* szóval fejezi ki (258. §.), mely kifejezés alatt a Curiának 32. számú döntvénye szerint legalább három személy értendő; középfokú nyilvánosság az, melynek megjelölésére törvénykönyvünk a *nyilvánosan* terminus technikust használja (pl a szemérem elleni vétségnél, btk. 249. §. vagy — s minket ez érdekel — a vallási tisztelet tárgyainak meggyalázásánál, kbtk. 51. §.); a nagyfokú nyilvánosság megkivánása esetén így beszél a törvényhozó: *gyülekezeten nyilvánosan* (btk. 134. 171. 190 §§). Hogy e fokok között hol van a demarkationalis határvonal, elvileg nem állapitható meg, ez ismét a birói mérlegelés dolga. Vezérelvül szolgálhat azonban az a tétel, melyet Vargha imigyen fejez ki: *a nyilvánosságnak annál tágabb keretben kell mozognia, minél kevesebb a valószinűsége annak, hogy a jogi javat veszélyeztető cselekmény jogsértő* („cselekményt" rosszul alkalmazott szó, e helyett inkább): *eredményt vonhat maga után.*[1])

A tárgyalt foki különbség alapján lehet szembeállítani a btk. 190. és a kbtk, 51. §§-ba ütköző tényálladékokat abban az esetben, ha valaki *Isten* ellen intézett gyalázó kifejezésekkel közbotrányt okoz; középfokú nyilvánosság esetén a kbtk. 51. §-a, a nagyfokú nyilvánosság esetén a btk. 190. §-a[2]) alkalmazandó.

b) *A jelenlét lehetőségének körülményei.* A jelenlevők száma — egyebektől eltekintve — nem vonja maga után feltétlenül a nyilvánosság megállapíthatását. Lehet, hogy az elkövetéskor több személy volt jelen, s még sincs nyilvánosság, ha ezek *zárt kört* képeztek. A nyilvánosság s különösen ennek minket érdeklő legnagyobb foka azt kívánja, hogy a jelenlét lehetőségének körülményei vagy minden korláttól mentek, vagy csak igen kevés feltételektől függőek legyenek.

Az utczán, piarczon stb. bárki megjelenhetik, valamely népmulatságra bárki elmehet, ki a belépő díjat lefizette, zártkörü tánczvigalomra, ki meghivót kapott, villamoson, omnibuszon[3]) min-

---

[1]) V. ö. *Vargha* idézett czikkét a *Jog*-ban, 194. l.

[2]) V. ö. *Illés*, Kihágások, 124. l. b) pont.

[3]) A német gyakorlatban előfordult eset: valaki omnibuszon káromolta Istent; a Reichsgericht megállapitotta az istenkáromlást. V. ö. *Rechtsprechung des Reichsgerichts in Strafsachen*, III. kötet, 167. l.

Digitized by Google

denki utazhatik, ha van hely s jegyet vált stb. Ilyen körülmények között megjelent *sok* ember előtt elkövetett káromlás nyilvánossan elkövetettnek veendő; hogy meg van-e a nagyfokú nyilvánosság, az attól függ, hogy az első kritérium léte: a *gyülekezet* megállapítható e?[1]) Nyilvánosságról beszélünk továbbá, ha a megjelenés lehetősége valamely állás, hivatás természetéből folyik, tehát pl. kari ülés, a közigazgatási bizottság ülése, vagy pl. a részvénytársaság közgyülése Az ilyen üléseken összegyültek előtt elkövetett cselekmény mindenesetre nyilvános, de rendszerint csak középfokúan, és tehát csupán a kbtk 51. §-ának alkalmazására vezet.

c) *Az elkövetés természete* olyan legyen, melyből megállapítható, hogy a hallószervek utján való közvetlen köztudatba jutás *lehetséges* volt. — Feltéve, hogy valaki gyülekezeten, tehát a) sok ember jelenlétében, b) olyanok között, kiknek jelenléte semmi különös feltételtől nem függött káromolta Istent: nyilvánosságról csak az esetben beszélhetünk, ha a káromlás olyatén módon lett elkövetve, melynek nyomán megállapítható, hogy az nyilvánosságra volt szánva. Kell tehát, hogy a káromlás olyatén módon követtessék el valamely gyülekezeten, hogy arról az a priori meg nem határozható számú személy közvetlen tudomást szerezhessen.[2]) Erre való szempontból szükségek:

α) A tettesnek vonatkozó *szándéka,* azaz egyrészt *a tudat,* hogy a káromlást meg nem határozható számú egyén hallani fogja, másrészt az *akarat* hogy a káromlás nyilvános legyen[3]); ha tehát valaki — bár gyülekezeten — Istent káromolja, de csak a szomszédjával folytatott beszélgetés közepette és ugyan egész cselekvéséből kivehetőleg úgy, hogy az épen nem volt a nyilvánosságra szánva, szóval: ha konstatálható a dolus hiánya, a 190. §-ba ütköző vétség nem állapítható meg, daczára annak, hogy a közelebb állók a káromlást véletlenül meghallották. — Ezt a helyes elvet fejezik ki az indokolásnak fent közölt szavai, s ugyanerre utalnak a né-

---

[1]) Az omnibusz esetet hazai bíróságaink valószinüleg csak a kbtk. 51. §-a szerint minősítették volna, s igen helyesen, mert az omnibuszon ülő 10—12 ember együttes jelenléte még nem gyülekezet. Egy hajó fedélzetén levő 30—40 emberre már inkább megállapítható a gyülekezet.

[2]) Ugyanígy *Varga,* v. ö. idézett czikkét, 201. lap.

[3]) Minderről részletesen alább, a hol az alanyi bünösségről lesz szó.

Digitized by Google

met birodalmi btk. indokai: „Wurde die Handlung so vorgenommen, dass sie nur für die Wahrnehmung gewisser Personen bestimmt war, von Zufälligkeiten abgesehen, auch nur von diesen bemerkt werden konnte, so wird kein Oeffentlichkeit anzunehmen sein.[1])

β.) Szükséges másodsorban *a hallószervek utján való tudomásszerzés lehetősége*, tehát a megfelelő hangos beszéd. E helyütt — anticipálva valamit az alább mondandókból — megjegyzendő, hogy az erős hangon elkövetett káromlás esetén, vádlott tagadásával szemben is felvehető a nyilvánosságot átfoglaló tudat és akarat mert a mint halálokozás esetén megállapitjuk vádlott tagadása daczára az ölési szándékot, ha pl. a sziv tájára élesre fent konyhakéssel szúrást intéz, úgy itt sincs elegendő alap annak kizárására.

γ) Ideväg némileg a *közvetlenség* kriteriuma is. Kell, hogy a káromlásról a meg nem határozható számú egyén az elkövetés pillanatában vegyen tudomást halló szervei által; ha a cselekmény egy-két ember előtt volt elkövetve s ezek azt többeknek elbeszélik: a káromlás nyilvános ságra jut ugyan, de nem lett nyilvánosan elkövetve, már pedig a törvény nyilvános elkövetést kiván.[2])

A gyakorlat álláspontját feltüntetendő, figyelembe vettük a btk. 171. 190. 262 s a kbtk. 51. §§-nak felhivásával eldöntött eseteket, ezuttal ugyanis a nyilvánosság kérdése forog szóban, ez a fogalom pedig ép eme szakaszok mellett kifejlődött judikaturából ismerhető fel.

Nem állapittatott meg a 171. §. szerinti nyilvánosság a) midőn a káromlást *néhány* ember hallotta (Bjt. IV. kötet 207 l.); b.) midőn a cselekmény (izgatás) *egyes személy* jelenlétében követtetett el (Bjt V k. 83 l.); c.) midőn a sértő kifejezések korcsmában, ivás közben, *kevés számú* személy jelenlétében használtattak (Bjt. VIII. k. 234. l.); d) midőn a Curia kimondotta, hogy a btk. 171. §-ának qualifikáló súlypontja a gyülekezetre s nem egyszerüen a hely nyilvánosságára van fek-

---

[1]) V. ö. *Rüdorff*, i. m. 285 l. Ugyanígy többek közt *Olshausen*, i. m. I. kötet, 431. l.; *Mayer*, Das ungarische Strafgesetzbuch. Wien, 1878. 210. l. *Schnierer*, i. m. 294. l.

[2]) V. ö. *Wahlberg*, i. m. 265. l., *Schwarze*, i. m. 295. l.

Digitized by Google

tetve; *nehány* fürdővendégnek, valamely mulató helyen alkalmi találkozása azonban a gyülekezet még legtágabb fogalmának sem felel meg (Bjt. X 162 l.); e) mert a káromlás csak *nehány* ember előtt követtetett el, miért is a Curia vádlottat nem a 190., hanem a kbtk. 51. §-a alapján büntette (Bjt. XVII. k. 362 l.); f) mert a káromlás *csak négy* személy jelenlétében lett elkövetve; a járásbiróság még a kbtk 51. §-ához megkivántató nyilvánosságot sem látta fennforogni, a tábla s Curia azonban kimondják, hogy a panaszlott kifejezéseknek négy személy előtt való használata már nyilvános, de csak középfokúan, azaz az 51. §. alkalmazására vezet, (Bjt XIX. k 386 l); g.) midőn a káromlás községi tanácsteremben, mint nyilvános helyen és többek jelenlétében történt (Bjt. XXI. k. 128. l.), megállapittatott a kbtk 51. §-a szerint büntetendő kihágás; h) midőn a káromló kifejezéseket vádlott esketéskor nagyszámú hívek jelenlétében használta (Bjt. XXII köt. 351. l); i) midőn a káromlás nyilvános árverés alkalmával, 30—40 emberből álló csoportban követtetett el (Bjt. XXV. k 192. l); k.), midőn kimondatott, hogy a nagyobb nyilvánossághoz nem elegendő két vagy három egyén jelenléte (Bjt XLI. k. 59. l); l.) mert a a 171. § szerinti nyilvánosságot nem a hely nyilvánossága alkotja meg, hanem az, hogy az állitást sokan hallják. (Bjt. XLII. 149. l)

Megállapittatott a 171. §-ban körülirt nyilvánosság: a) mert a cselekmény elkövetésének helye nyilvános volt (Bjt. VIII. kötet 69. l.); b) mert a cselekmény a korcsmában s ennek udvarán egybegyűlt igen nagy számú nép előtt (Bjt. X. k. 353. l.); c) mert nyilvános pártgyűlésen követtetett el (Bjt X. k 376. l.); d) kimondatott, hogy a piaczon levő közönség (Btj. XVII. k. 247. l.); e) továbbá, hogy a korcsmában mulató vendégsereg gyülekezet (Bjt. XVII. k. 248. l.); f) midőn a káromlás heti piaczon követtetett el (Bjt. XVII. k 363. l.) a Curia fennforgónak vette a nagyfokú nyilvánosságot; g) majd kimondotta, hogy az „egymáshoz nem tartozó több egyénnek ugyanazon időben bármi czélból való összejövetele gyülekezetet képez és az a körülmény, hogy az abban való résztvehetés feltételhez van kötve, annak jellegén mit nem változtat (Bjt. XXXIV k. 116 l.); i) megállapíttatott a nagyfokú nyilvánosság mert a panaszolt nyilatkozat nyilvános helyen az utczán, az ott ácsorgó és járó-kelő közönség jelenlété-

Digitized by Google

ben történt; egyúttal kimondotta a Curia, hogy a nyilvánosság bizonyításához nem szükséges, hogy külön bizonyíttassék az is, hogy a sértő kifejezéseket a tanuskodókon kívül még mások is hallották, ellenkezőleg a nyilvánosság csak akkor lenne kizárható ha bizonyíttatnék, hogy a sértő kifejezéseket — bárha azok nyilvános helyen, az utczán ejtettek — mások, mint a tanuskodó nehány személy, nem hallhatták (Bjt XLII k. 148. l.)

Visszatekintve fenti fejtegetéseinkre helytelennek tartjuk az első csoportban h.) és i.) alatt közölt itéleteket, a melyekben szem elől téveszttett az elv, mely szerint a nagyfokú nyilvénosságot a nagyszámú jelenlét megállapitja (ad h., és i.), a hely nyilvánossága pedig nem állapitja meg (ad a)[1])

---

[1]) Nem lesz érdektelen a német judikatura irányát bemutatni; az alábbi három itélet, illetve azok indokolása világosan feltünteti azt.

a) „Der Öffentlichkeitsbegriff ist . . . nicht mit dem Orte, sondern mit den Personen in Beziehung gebracht, das Ärgernis wird ein öffentliches nicht dadurch, dass die Handlung zwar an einem jeden zugänglichen Orte, aber unter Umständen begangen wurde, wo dritte Personen solche nicht bemerken konnten oder bemerkt haben . . . es ist vielmehr . . . davon auszugehen, dass eine Handlung nur dann als öffentlich geschehen zu betrachten, wenn sie in einer Art und Weise vorgenommen wurde, dass sie umbestimmt von welchen und wie vielen Personen wahrgenommen werden konnte. . . . V. ö. *Entscheidungen,* I. kötet, 202. l. II. Strafsenat. Urt. v. 10. Február 1880. g. C. Rep. 37/80.

b) „Die dass Wesen der Öffentlichkeit bilden Unbestimmtheit des Personenkreises findet ihre begriffliche Begrenzung in dem Gegensatze, wonach die Öffentlichkeit ausgeschlossen ist, wenn die Äusserung thatsächlich oder nach dem Willen des Thäters beschränkt war oder beschränkt bleiben sollte auf die Wahrnehmung einer eizelnen Person oder eines engeren, vermöge der besonderen Umstände des falles als in sich Verbunden und bestimmt abgeschlossen anzusehenden Kreises von Personen." V. ö. *Entscheidungen,* XXI. kötet, 256. l. III. Strafsenat. Urt. v. 5. Január 1891. g. C. Rep. 3316/90.

c) „es ist nicht richtig, dass die öffentlichkeit einer Äusserung, ohne weiteres ausgeschlossen erscheint, wenn sie innerhalb eines beliebigen, noch so unfangreichen, bestimmten Personenkreises geschehen ist. Vielmehr ergiebt sich dieser Ausschluss nur dann, wenn die mehreren Personen, welche die Äusserung gehört haben und beziehungsweise hätten hören können, dergestallt mit dem Thäter in inneren vertrauten Beziechung standen, dass sie als eine Einheit gedacht werden können." V. ö. *Entscheidungen,* XXII. kötet, 241. l. I. Sträfsenat. Urt. v. 23. November 1891. g. N. Rep. 3227/91.

Digitized by Google

B. *A cselekmény a látószervek közvetitésével is nyilvánosságra juthat.* A nyilvánosság e második neme létrejön a törvény szavai szerint: „nyomtatvány, irat, képes ábrázolat ter jesztése vagy közszemlére kiállitása által.“ Az irat, képes ábrázolat fogalmai nem szorulnak értelmezésre, a nyomtatvány definitióját meg a törvény adja (btk. 63. §.) A mi minket itt érdekel, az a *terjesztés, a közszemlére kiállitás.*

A törvény indokolása édeskeveset hoz fel e fogalmak megvilágitása érdekében: „A mi pedig az írás vagy nyomtatvány terjesztését, illetőleg közzétételét illeti, alig lehet föltételezni, hogy csupán az azokkal való közlést, a kikkel a közlő családi vagy baráti vagy üzleti viszonyban áll, nyilvánosnak fogja tekinteni a biróság Erre vonatkozólag gyakorlatunkban sem merült fel panasz. A ődolog, mely az első szöveg 170. §-ának elhagyására nézve irányadó volt, az, hogy ez által nem merittetik ki a kérdés Különösen a „terjesztést“ illetőleg nincs megmondva, s nem határozható meg: hány példánynak idegenekhez való küldése felel meg a nyilvánosságnak s képez terjesztést? Öt vagy hat példány szétküldése, habár azok nem intéztetnek baráti vagy családi viszonyban levőkhöz: még nem felel meg a terjesztés eszméjének akként, hogy ezzel a nyilvánosság is jellemeztessék. Tiz, húsz vagy száz példányban kell-e tehát valamely iratot szétküldeni . . . hogy meg legyen a nyilvánosság? ezt nem határozhatja meg a törvény. A megállapitás tehát azon körvonalak között melyeket a törvénybeu használt szavak értelme von s tűz a biró elé: a concret esetekben ez utóbbira bizandó.“[1])

Az Indokolás e szavai csak némileg adnak támpontokat s inkább oda konkludálnak, hogy mivel elvi szabályokat nem lehet adni, döntsön in concreto a biróság. A birósági gyakorlatot irányitani, azt a helyes mederbe terelendő a határvonalakat megjelölni pedig a tudomány feladata, szóval az Indokolás eszmemenetéből s a törvény hallgatásából — és pedig szándékos hallgatásából — világos, hogy itt ismét oly esettel állunk szemben, melyre találóan mondja Fayer,

---

[1]) V. ö. *Löw*, i. m. II. kötet. 168. l.

Digitized by Google

hogy „a tudománynak quasi jogalkotó hivatást kell teljesitenie."[1]) S vajjon teljesitette e a tudomány e kérdésben hivatását? Alig.

A német irodalomban még inkább foglalkoznak az irók e fogalmakkal[2]), hazai doktrinánkban azonban az elhanyagolt kérdések közé tartoznak, a mennyiben sem tankönyveinkben, sem kommentárjainkban, sem egyebütt nem találunk mélyebb kifejtést, sőt még a gyakorlat irányáról sem beszélhetünk, a mennyiben az egyes szórványos ítéletek rendszerint minden behatóbb indokolás nélkül csak arra szoritkoznak, hogy egyszerüen fennforgónak, vagy kizártnak veszik a terjesztést illetve közszemlére kitételt.

Iróink közül *Finkey* csak példákkal magyaráz[3]); *Illés* az indokolás konkluzióját reprodukálja: „mikor van az irat vagy nyomtatvány terjesztve: ezt a biróságnak kell esetről esetre megállapitania"[4]); *Fayer* meg épenséggel hallgat.

Schnierer és *Werner* megkisérlik a fogalom meghatározást, de mint alábbi fejtegetéseimből ki fog tünni: *Schnierer* körülirása helytelen, *Werneré* pedig bővebb magyarázatot igényel.

Schnierer szerint: „Irat nyomtatvány vagy ábrázolat terjesztése alatt oly cselekményt kell érteni, mely által annak tartalma több személyre nézve észlelhetővé tétetik, de semmikép sem szükséges, miként az irat vagy nyomtatvány stb. példányai az egyes személyek birtokába jussanak" és utóbb: „Közszemlére kiállítani annyit tesz, mint az iratot nyomtatványt akkép elhelyezni, hogy tartalmát a személyeknek egyedileg meg nem határozott többsége észlelhesse"[5]) *Werner* igy definiál: „A terjesz-

---

[1]) V. ö. *Fayer*, Tankönyv, II. kiadás, I. kötet 126. l.

[2]) V. ö. különösen *Olshausen*, i. m. I. k. 433. l., *Liszt*, i. m. 399. l., *Hälschner*, i. m. II. kötet, 751. l., *Dochov*, a Holtzendorff-féle Handbuch III. kötetének 352. l., *John*, u. o. 98. l., *Schwarze*. i. m. 295. l., *Frank*,. i. m. 143. l. stb.

[3]) V. ö. *Finkey*, i. m. 696. l.

[4]) V. ö. *Illés*, Kommentár, II. kötet, 23. lap.

[5]) V. ö. *Schnierer*, i. m. 253—254. lap.

Digitized by Google

tés alatt minden oly cselekvény értendő, mely által az irat stb. tartalma egyszerre vagy successive több személy tudomására juthat. A közszemlére való kiállitás pedig az iratnak stb. oly helyen való elhelyezését jelzi, hol azt bárki is láthatja és olvashatja s így annak tartalmát tudomásul veheti"[1])

Ily mostoha elbánás közepette szükségesnek tartom e fogalmakkal kissé mélyrehatóbban foglalkozni, annál is inkább, mert azok nemcsak az istenkáromlás, hanem egyébb büntetendő cselekmények körében (btk. 134., 171, 172., 173., 174., 248.) is jelentősek

A „terjesztés" és „közszemlére kiállítás" fogalmai abban kétségtelenül megegyeznek, hogy mindkettő nyilvánosságot és ugyan a látószervek közvetítésével létrejövő nyilvánosságot fejezi ki: e szavak megjelölik azokat a módokat, a melyeken valamely cselekmény stb a látószervek felhasználásával a köztudatba jut illetve juthat. — De vajjon egyébbként is ugyanazt jelentik-e e terminus technikusok? Láttuk, hogy Schnierer nem tesz különbséget, nála mindkét meghatározásban a verbum regens: a több személy által való észlelés illetve észlelhetés; Wernernél van ugyan némi eltérés a két körülírás között, de alig észrevehető. Szerény nézetem szerint, minthogy nem tételezhető fel a törvényhozóról, hogy két műszót használva csupán egy fogalmat akart kifejezni: kétségtelen, hogy e két terminus technikus két fogalmat jelöl, a melyek — ha némileg fedik is egymást — bizonyára eltérők, vagy legalább is egymást kiegészitők. Szerintem: e helyütt *kiegészitő* fogalmakkal állunk szemben; a törvény a látószervek közvetitésével létesülő nyilvánosság területét akarta körvonalazni és pedig iratra stb vonatkozással. Ha a nyilvánosság nem egyébb, mint a köztudatbajutás biztosítása, ha az, a mi sért, nem maga az irat, hanem annak tartalma, úgy kétségtelen, hogy e helyütt az irat stb. *tartalmának* a köztudatba jutását biztositó mód eredményezheti csak a kivánt nyilvánosságot És vajjon ki lenne-e merítve a nyilvánosságra hozatal módja egyedül a terjesztés, vagy egyedül a közszemlére kiállitás kifejezések által? Nem. Ha a törvény csak a *terjesztést* vette volna fel, nem volna büntet-

---

[1]) V. ö. *Werner*, i. m. 235. l.

hető az, ki valamely káromló iratot falragaszként alkalmaz, mert ez nem terjesztás; ha meg csupán a *közszemlére kiállítás* műszóval fejezte volna ki a törvényhozó a vonatkozó nyilvánosságot, úgy menekülne az, ki káromló nyomtatványokat a tömegben szétoszt, mert ez a cselekmény nem közszemlére kiállitás. E két kifejezés tehát tényleg kiegésziti egymást: a mi az egyikből hiányzik, azt pótolja a másik és megforditva. Mégis miben térnek el? *a terjesztéssel birtokba jut az irat stb. s ilyetén módon biztosittatik a tartalomnak köztudatba jutása; a közszemlére kiállitásnál nem kerül birtokba az irat stb., miért is úgy tétetik hozzáférhetővé a tartalom, hogy az irat nyilt, emberek által járt helyen kifüggesztetetik stb.*

Sorra véve ezek után a többször emlitett fogalmakat, elő ször az egyszerűbbel végzünk

a) *Közszemlére kiállítás.* Ennél a fogalomnál a súlypont *a hely* nyilvánosságában rejlik, a mit egyebektől eltekintve maga a törvény is bizonyit. A 248 §-ban a törvényhozó ezt a kifejezést használja: *„nyilvános helyen* kiállít" ; más szó, de ugyanaz a fogalom. Mit akarunk büntetni? Az alkotmányt (171. s köv. §§.) Istent (190. §.), szemérmet (248. §.) stb. sértő irat tartalmának nyilvánosságra hozatalát; no és kiállítással csak úgy van biztosítva a sértő tartalomnak köztudatba jutása, ha ez hozzáférhetővé tétetik; — azaz ha: 1) oly helyen állíttatik ki az irat stb., a hol bárki, vagy legalább is igen jelentéktelen feltételt teljesítve, több ember megfordul,[1]) tehát *nyilvános helyen* (piacz, utcza, bálterem casino, átjáró ház udvara, bérház folyosója vagy udvara stb.); csak az ilyen helyeken való kiállítás (kifüggesztés, kiragasztás, falraírás stb.) esik a *közszemlére* kiállítás fogalma alá; — ezt a kritériumot *objektiv hozzáférhetőségnek* nevezhetjük[2]) szemben a: 2) *szubjektiv hozzáférhetőséggel* mely alatt a köztudatba jutásnak alanyi feltételét értjük, t. i. az iratnak stb. azt a sajátosságát, a melynél fogva harmadik személyek annak tar-

---

[1]) V. ö. fent. 104—105. l.

[2]) ide értve azt is, hogy az irat nyilvános és a szó legszorosabb értelmében vett *hozzáférhető* helyen állíttassék ki, tehát hiányzik pl. e kellék, ha valaki a templom torony ablaka alá szögezi az apró betükkel írt iratot.

Digitized by Google

talmát *képességeiknél* fogva megismerhetik. Egy japán nyelvű káromló iratnak bár nyilvános helyen való kiállítása a szubjektív hozzáférhetőség kriteriumának hiányánál fogva nem subsumálható a törvény konstruálta nyilvánosság fogalma alá A képes ábrázolatnál a dolog természeténél fogva mindig meg van a szubjektív hozzáférhetőség, ilyen elkövetési eszköznél tehát a nyilvánosságot illetőleg elégséges az objektív hozzáférhetőségnek bizonyítása.

b) *Terjesztés.* Említve volt fennebb, hogy a terjesztő a sértő tartalmú irat stb. *birtokába* helyezi vagy helyezteti a harmadik személyeket s ilyetén módon biztosítja a sértő tartalomnak köztudatba jutását. A terjesztés sem más tehát, mint a nyilvánosságra hozatal egyik módja s mint ilyen — épúgy mint a közszemlése kiállítás — a szubjektív és objektív hozzáférhetőséget kivánja meg kellékként.

A szubjektív hozzáférhetőség alatt itt is azt kell értenünk, mint a közszemlére kiállitásnál.

Az objektív hozzáférhetőség már mást jelent itt, mint ott. A lényeg az, hogy a sértő irat, nyomtatvány, képes ábrázolat a tettes czélzatának megfelelően: vagy egyszerre vagy successive több ember birtokába jusson vagy juthasson. Magának a terjesztésnek nem kell nyilvánosnak lenni, elégséges annak a lehetőségnek biztosítása, hogy az iratot *több* személy megszerezhesse. Hazai irodalmunkban s gyakorlatunkban sem pro, sem contra nem foglalkoztak e kérdéssel; a német judikatura állandóan úgy nyilatkozik, hogy a terjesztés nyilvánossága nem szükséges[1]); a doktrinában már nincs egyetértés, — *Olshausen*

---

[1]) „Allerdings ist unter Verbreitung von Schriften . . . keine öffentliche Verbreitung zu verstehen, in dem Sinne, dass die Schrift anderen, unbestimmt welchen und wie vielen, zugänglich gemacht sein müsse. Die Mitteilung einer Schrift an einen grösseren Personenkreis, z. B. an die Arbeiter einer Fabrik, kann unbedenklich als Verbreitung in Sinne der gedachten Vorschrift angesehen werden, auch wenn die Personen, an welche die Schrift auf die Weise gelangen sollte, individuell genau bestimmt waren“ mégis „liegt eine Verbreitung dann nicht vor, wenn der Thäter die Schrift nur einer oder wenigen einzelnen vertraulich mitteilt, d. h. mit der Absicht, die Mitteilung auf diese Personen zu beschränken und die Schrift nicht in den Verkehr zu bringen.“ V. ö. *Entscheidungen,* VII. kötet 114. l. Vereinigter II. u. III. Strafsenat. Urt. v. 5. Október 1882. g. W. Rep. C. 2/82.

Digitized by Google

és *Hälschner* a gyakorlat álláspontját helyeslik[1]), *John* és *Liszt* ellenkezőleg a terjesztésnél is megkivánják a nyilvánosságot[2]). Szerintem — mint már fent jeleztem — nem szükséges a terjesztés nyilvánossága. Az irat stb terjesztésével elkövetett istenkáromlás lényegileg miben sem különbözik a más módon létesült blasphemiától: a büntetendőség kérdése egyedül azon fordul meg, meg lett-e sértve több ember vallásos érzülete? Ha minden részletkérdés e főkérdés mikénti eldöntésére való folytonos figyelemmel döntendő el, úgy itt is csak azt kell keresnünk: került avagy kerülhetett-e a sértő irat nagyobb számú egyén birtokába vagy sem? Ha igen, úgy megállapítandó a nyilvánosság, daczára annak, hogy a birtokbajutott *nagyobbszámú* egyén egyébbként zárt közt képez, daczára annak, hogy az irathoz *mindenki*, a nagy közönség nem is juthatott. Hogy hány egyén részéről szükséges a birtokbevétel azt a fennforgó körülményekre való tekintettel csak a bíróság döntheti el. Lehet, hogy egy példány átadása is terjesztés, s előfordulhat, hogy több, (három négy stb.) példány átnyujtása meg nem az. Ha pl. valaki az istenkáromló iratot átadja egy harmadik személynek azzal, hogy ez azt sokszorositva szétosztsa: mindketten felelősek és viszont ha pl. a káromló irat stb. szerkesztője csak korlátolszámú (8—10) példányt oszt ki a legbizalmasabb körben s mint den egyes átadásnál azzal a határozott meghagyással, hogy az tovább ne adassék, ki van zárva a nyilvánosság és ezzel a cselekmény büntethetősége is, kivéve ismét egy esetet: ha a sokszorosítás sajtó utján történt. Ilyenkor ugyanis a sajtótörvény jön alkalmazásba, ez pedig midőn első sorban a szerzőt rendeli büntetni, nem kivánja, hogy a szerző tettes is legyen Midőn tehát valaki a neki csupán elolvasás végett átadott káromló iratot sajtó utján sokszorosítja és közzéteszi illetve terjeszti: daczára annak, hogy mindez a szerző akarata ellenére történt, da-

---

[1]) V. ö. *Olshausen*, i. m. I. kötet, 433. l., *Hälschner*, i. m. II. kötet. 751. lap.

[2]) *John* szerint: „Für verbreitet ist eine Schrift aber alsdann anzusehen, wenn sie dem lesenden Publicum, d. h. einer hinsichtlich der einzelnen Individuen unbestimmten Menschenmenge, zugänglich gemacht ist." V. ö. *Holtz. H.* III. kötet, 98—99. l. Ugyanígy *Liszt* is a „Zugänglichmachen für das Publikum" fennforgását kivánja; v. ö. i. m. 399. l.

Digitized by Google

czára annak, hogy a szerző a btk. értelmében nem tettes, — első sorban mégis a szerző felel, mert a sajtótörvény 13. §-a nem tettesről, hanem szerzőről beszél, már pedig ubi lex non distingint nec nostrum est distinguere. Igaz, hogy ez a tétel szembeszökő képtelenség s a büntetőjog alapelveivel homlokegyenest ellenkezik, de viszont de lege lata más megoldás nincs[1]).

---

[1]) A belga sajtótörvény e ponton tökéletesebb: először meg kell vizsgálni, vajjon visszavezethető-e a közzététel a szerző és sokszorosító közös akaratelhatározására vagy csak az utóbbiéra; az első esetben mindketten és pedig mint tettestársak (coauteurs), az utóbbiban csupán a sokszorosító felelős. V. ö. *Baumgarten*, A sajtójogi felelősség rendszere. Magyar Igazságügy XVIII. kötet, 109. l.

A tárgyalt kérdésekre igen érdekes adalékokat találunk úgy a fent közölt itéletben, v. ö. . l. . j, valamint a következőkben:

a) „die Öffentlichkeit einer mittels der Presse begangenen strafbaren Handlung kann nicht vorliegen, wenn dass betreffende Presserzeugnis überhaupt nicht in das Publikum gelangt und dadurch der strafbare Inhalt einer unbestimmten Mehrheit von Personen bekannt oder wenigstens zugänglich geworden ist" de viszont elég „die Aushändigung einer Anzahl Exemplare an der Verfasser" a mennyiben „sich darin der Wille des Angeklagten offenbart dass durch Vermittelung des Verfassers auch Dritte unbestimmt wie viele Personen von dem Inhalt der Schrift Kenntniss nehmen." V. ö. *Entscheidungen*, II. kötet, 270—271. l. II. Strafsenat. Urt. v. 28. September 1880. g. T. Rep. 1927/90.

b) „Auch das Merkmahl, es dürfe nicht bloss um eine vertrauliche Mitteilung handeln, würde nicht immer ausreichen, da sich sehr wohl eine vertrauliche Mitteilung an sehr viele, jedoch individuel ausgewählte Personen denken lässt. . . . Die Vertraulichkeit einer Mitteilung bedeutet, dass der sie Empfangende sie nicht weiter verbreiten soll, schliesst aber nicht aus, dass derjenige, der sie macht, wenn er nur an hinlänglich viele Personen macht, seinerseits die Mitteilung — vertraulich — verbreitet. Der Annahme einer öffentlichen Verbreitung würde allerdings die Vertraulichkeit der Mitteilung insofern, als sie nicht ohne individuelle Auswahl der Adressaten geschehen kann, hinderlich sein." V. ö. *Entscheidungen*, IX. kötet, 294. l. III. Strafsenat. Urt. von 22. Oktober 1883. g. G. Rep. 2137/83.

c) „In der Übersendung der Schrift mit der Aufforderung an den Empfänger, von dem Inhalte Kenntnis zu nehmen und sodann die Schrift, wenn auch nicht im Originale, so doch in handschriftlicher oder hektographischer Vervielfältigung, an eine nicht begrenzte Zahl von Personen weiterzugeben, konnte eine Verbreitung der Schrift ohne Rechtsirrtum gefunden werden." V. ö. *Entscheidungen*, IX. kötet, 71. l. II. Strafs. Urt. von 28. September 1883. g. S. Rep. 1973/83.

Digitized by Google

Árra a kérdésre, hogy vajjon van-e bünösség abban az esetben, ha a szerző a káromló iratot sokszorositás és terjesztés czéljából harmadik személynek átadja, de ez a felhívásnak nem tesz eleget, továbbá büntethető-e a szerző illetve az ettől eredő felhívásra hajló személy akkor, ha a nagyszámú és többek czímére küldeni szándékolt iratokat postára adja, de pl. ezek rendőri közbelépésre nem kézbesíttetnek, — egyrészt a bűnrészesség, másrészt a kisérlet szabályaira való tekintettel felelhetünk. Az első esetben kétséget kizárólag sikertelen felbujtással állunk szemben: tehát a bűnösség ki van zárva; a második esetben kisérletről van szó: a feladó megkezdette a szándékolt vétség véghezvitelét, de nem végezte be (btk 65 §), a bevégzés a nyilvános elkövetés nyomán beállott botrány keletkezése, ez pedig nem volt meg[1]).

Fentebb azt állítottuk, hogy a mennyiben a szerző felhívására a káromló iratot harmadik személyek sokszorosították és terjesztették: valamennyien felelősek. E tétel némi magyarázatot igényel abban az esetben, ha a sokszorositás sajtó utján történt. Ekkor ugyanis sajtóvétségről van szó, s minthogy ilyennél az életbeléptetési törvény 7. § a értelmében a felelősségre vonandó személyekre nézve az 1848. évi XVIII. t. cz. 13 és 33. §§ alkalmazandók: ezek a *fokozatos felelősség* rendjében felelnek, tehát: elsősorban a *szerző*, ha ez nem tudatnék: *a nyomda vagy metszde tulajdonosa* (1848: XVIII. t cz. 13. §.); a lapban megjelent czikkért pedig elsősorban a *szerző* s ha ez felelősségre nem vonattathatnék: *a felelős szerkesztő* (1848: XVIII. t. cz. 33. §.) A terjesztésben résztvevő többi személyek

---

1) A Reichsgericht ellenkezőleg nyilatkozott egy esetben, de a fent kifejtetteknél fogva helytelenül: „Auch die *begonnene* Verbreitung ist Verbreitund und wenn die Verbreitung mit der Versendung mit der Post erfolgt, beginnt die Verbreitung *mit der Versendung, die Versendung ist Verbreitung, die sich mit der Aufgabe zur Post vollzieht.*" V. ö. *Entscheidungen*, XVI. kötet, 246. l. Vereinigter II. und III. Strafsenat. Urt. von 10. Okt. 1887. g. N. Rep. C. 4/87. — A kérdés mikénti eldöntése egyébbként csupán attól függ: felvehető-e egyáltalán a káromlás kisérlete vagy sem? Ha kizárjuk, úgy mivel érezzük, hogy oly esetben, minő a szóban forgó felmenteni nem lehet, bele kell nyugodnunk abba a megoldásba, melyet a Reichsgericht ad, — ha viszont felvesszük, úgy mi sem áll utjába annak, hogy a feladót kisérletért büntessük. — Hogy van-e a káromlásnak kisérlete, erről alább részletesen.

Digitized by Google

bűnössége már a btk. szabályai nyomán itélendő meg (tettestárs vagy bűnsegéd), ezeknek büntethetősége azonban csak akkor áll elő, ha a nyomtatvány tartalmát s jelentését ismerve eszközölték a terjesztést[1]).

13. §. Az eredmény: közbotrány.

A jogösszehasonlító részben láttuk, hogy az istenkáromlást egyáltalán büntetendő cselekménynyé konstituáló törvényhozási munkálatok közül *a botrányokozást mint eredményt* csupán a német, a magyar s nehány schweizi törvénykönyv kivánják meg tényálladéki elemként[2]); az 1842-iki norvég kódex — mely még a nyilvános elkövetéstől is eltekint —, az osztrák büntetőtörvénykönyv, valamint az osztrák javaslatok, a katonai büntetőkódex, a finn s végül a bulgár törvénykönyv nem tesznek említést a fogalmi körülírásban az eredményről; szóval míg az első helyen említett törvényhozási munkálatok *jogsértő* deliktumként kezelik a blasphemiát, addig az utóbbiak ennek *jogveszélyeztető* jellegére helyezik a súlypontot.

Szerintünk — mint az alábbi fejtegetéseinkből ki fog tünni — tökéletesebb az a felfogás, mely az istenkáromlásban a *jogsértést* bünteti. Ha ugyanis a törvényhozó — elhagyva a tényálladéki leirásból a botrányokozást, azaz a vallásos érzület sértését, a moralis hatást, mint eredményt — úgy rendelkezik, mint az többek között Bulgáriában történt (A ki Istent a 172. §-ban meghatározott módon káromolja . .), úgy a biró munkája annak a kérdésnek eldöntésére szoritkozik: káromolta-e vádlott nyilvánosan az Istent vagy nem? azt már nem keresheti: volt-e a káromlásnak moralis hatása? szóval egyaránt büntetnie kell: akár meg volt sértve a vallásos érzület, akár nem, s az esetleg beállott eredményt már csak a posteriusnál: a büntetés kiszabásánál veheti figyelembe mint a bűnösséget súlyositó okot. Ez a

---

1) „Der Postbote erscheint als schuldloses Werkzeug des Absenders.“ V. ö. *Frank*, i. m. 143. l.

2) A schweizi códexek közül a graubündeni (81. §.), luzerni (117. §.), obwaldeni (53. §.), schwyzi (97. §.) és a basellandi (89. §.) veszik fel a meg határozásba a „botrányokozást.“ — Az angol gyakorlat eltekint az eredménytől, de megkívánja, hogy a cselekmény botrányt előidéző czéllal követtessék el.

Digitized by Google

következtetés ugyan még nem igazolja kódexünk s egyuttal a részünkről is elfogadott álláspont helyességét, de fegyvert ad kezünkbe, melylyel egyfelől megvédelmezhetjük nézetünk igazát, másfelől háttérbe szoríthatjuk az ellenkező felfogást. Ez az ellenkező felfogás ugyanis — mint láttuk — a jogtárgyon előidézett *veszély* konstatálásával beérve, lényegileg csak e miatt büntet, a moralis hatás bekövetkezése irrelevans, illetve csupán a büntetés kiszabásánál jöhet figyelembe. No de ha a törvényhozó czélul tűzi ki maga elé a vallásos érzületnek *a veszélyek elleni* védelmét, úgy nem állhat meg azon a ponton, a hol a blasphemiát mint jogveszélyeztető deliktumot bünteti: fel kell vennie a büntetendő cselekmények sorába a vallásos érzületet veszélyeztető egyébb cselekményeket is, mint azt e tekintetben következetesen az osztrák kódex meg is tette, midőn kimondja a 132. § d. pontjában: „Das Verbrechen der Religionsstörung begeht: wer Unglauben zu verbreiten, oder eine der christlichen Religion widerstrebende Irrlehre auszustreuen sucht." Egy oly államban, melynek minden egyes polgára ugyanazt a vallást követi, vagy a mely a vallásszabadságot nem ismerve polgárait egyszersmind valamely megjelölt vallás követésére kényszeríti, — helyén való az ily intézkedés, de a hol — mint nálunk is — törvénybe van iktatva a vallásszabadság, ott ez a rendszabály meg nem állhat és tehát egyszersmind ama alaptétel helytelenségét is bizonyítja, a melyből folyik. *A vallásszabadság polgárjogát biztositó állam tehát csak a vallásos érzületet sértő cselekményt büntetheti,* és pedig a súlyosabban sértőt fokozottabban (btk. 190. §.) az enyhébben sértőt enyhébben (kbtk. 51. §.) Ezt az eszmemenetet követte a törvényhozó akkor, midőn a btk 190. §-át s a kbtk 51. §-át meg alkotva a „közbotrányt okoz" szavakat felvéve, közvetve kijelen tette, hogy azt a nézetet fogadta el alapul, mely szerint a blasphemia csak akkor büntetendő cselekmény, ha jogot *sért.*

Miután a mondottak nyomán megállapíthatjuk, hogy büntetőtörvénykönyvünk álláspontja nemcsak de lege lata, hanem de lege ferenda is helyes, tegyük bonczoló asztalra a tényálladék utolsó elemét, az eredményt: *a botrányt.*

A kérdés, mely e helyütt feleletre vár az, hogy vajjon a botrány büntetőjogi fogalma szubjektív vagy objetív ismérvekből

Digitized by Google

tevődik-e össze? Ha szubjektív alapra helyezkedünk, úgy csak abban az esetben beszélhetünk botrányról, amikor az istenkáromlásról közvetlen tudomást vett egyének vallásos érzülete *tényleg* sérelmet szenvedett, a mikor azok felháborodtak s ez igazolva van; ha pedig az objektív felfogást tesszük magunkévá, úgy figyelmen kívül marad: volt-e moralis hatása a káromlásnak, s a bíróság feladata egyedül annak az eldöntésére szorítkozik, meg volt-e a cselekményben minden, a mi szükséges ahhoz, hogy a cselekmény botrányt idézhessen elő.[1])

Előbb a doktrína, majd a judikatura harczát mutatjuk be s így előkészítve a talajt: állást foglalunk e szerfelett kontroverz kérdésben.

Hazai irodalmunkban a szubjektív irány erősbödött meg. — Igy *Kautz* szerint: „Közbotrányt okoz, ki cselekménye által sokak érzületében felháborosodást, rosszalást kelt"[2]); igen érdekes fejtegetések után *Vargha* a következő konklúzióra jut: „A jog repraesentansánál mindig szükséges a védett érdek tényleges megsértésének érzete . . . A jogsértésnek ezen érzete nem más, mint a vallás-erkölcsi érzület megsértésének felismerése; ezen felismerés itéletté tömörül a jogalanyban s tartalma szerint a cselekmény mint erkölcsi rút jelentkezik vallás-erkölcsi individualitásunk életében. Ez az, a mi a reactiót létrehozza, szemben a vádlott által előidézeit hatással, mely nem egyébb mint *a botrány érzete* s így ez csak subjectiv lehet."[3]) Hasonló elvi alapon ir még *Werner*[4]) és *Finkey*.[5]) — *Illésnél* látszólag az objektiv nézet talál képviselőre, mert midőn a botrányról beszél azt mondja, hogy: „E kellék szorosan összefügg a nyilvánosság kellékével; mert az által, hogy valaki az istenkáromlást oly módon

---

[1]) V. ö. *Vargha*, A botrány fogalma a büntetőjogban. Magyar Igazságügy, XXIX. kötet 384—395. l.

[2]) V. ö. *Kautz*, i. m. 475. l. 1) jegyz.

[3]) V. ö. *Vargha*, i. m. 395. l.

[4]) „Nem szükséges, hogy a hallók vagy szemlélők valóban mind megbotránkozzanak, de az sem elég, hogy a cselekmény csak alkalmas volt a botrányt előidézni, hanem az kivántatik, hogy a cselekmény *megbotránkoztató* legyen." V. ö. *Werner*, i. m. 442. l.

[5]) „Közbotrány alatt nemcsak valami nagymérvü és terjedelmü felháborodás, hanem néhány hallgató *megbotránkozása* is értendő." V. ö. *Finkey*, i. m. 669. l.

Digitized by Google

követi el, a mint ezt a 171. §. meghatározza: *rendszerint közbotrányt is okoz* s ennélfogva az utóbbi kellék mindig fenforogni látszik, ha a nyilvánosság a jelzett értelemben létezik."[1]) Tényleg azonban Illés is a szubjektív irány híve; az állatkínzás kihágásáról szólva ugyanis azt mondja: „Ha csak egy ember látja is a kínzást, ki azon *megbotránkozik*, s maga a kínzás olyan, hogy minden jobb érzésü embert megbotránkoztatna: ezáltal a tényálladék e kelléke létezőnek veendő."[2])

A joggyakorlatban már nincs ily egyetértés. — *Szubjektiv felfogás érvényesül* a következő itéletekben:

1. nyilvános botrány okozása nemcsak nincs bizonyítva hanem ezt úgy a lelkészi, mint a községi bizonyítványok is teljesen kizárják (Bjt. II. kötet, 266. l)

2. vádlott elitéltetett, mert cselekményével a jelenvoltakat megbotránkoztatta (Bjt. V. kötet, 193. l.);

3 vádlott az inkriminált cselekmény alól felmentetett, mert a jelenlevők egyike sem botránkozott meg (Bjt. VIII. köt. 303. l.)

4. vádlott inkriminált magaviseletével a tanuk vallomásával beigazolt botrányt okozott (Bjt. XVII. köt 82. l.);

5. vádlottat bűnösül nyilvánította a bíróság a kbtk. 51. §-ába ütköző kihagásban, bárcsak egyetlen tanu állította azt, hogy megbotránkozott (Bjt XVII. kötet, 362 l.);

6. a cselekmény a btk. 190 §-a alapján minősíttetett, mert az eskü alatt kihallgatott tanuk egybehangzó vallomása szerint a vásáros közönség közt nagy megbotránkozást idézett elő (Bjt. XVII. köt. 363. l);

7. vádlott gyalázó kifejezései a tanuk vallomása szerint őket megbotránkoztatva közbotrányt okoztak (Bjt XXI. köt. 128. l.);

8. vádlott a feljelentés szerint az Istent káromló kifejezései által közbotrányt okozott (Bjt. XXII. köt. 175. l.);

9. a ténytanuk hit alatti vallomása által be lett igazolva, hogy vádlott a jelenvolt hívek általános megbotránkozására ezen szavakkal . . . (Bjt. XXII köt. 352. l.);

10. tekintve a hit alatt kihallgatott tanuk vallomását . . .

---

[1]) V. ö. *Illés,* i. m. II. kötet, 127. l.

[2]) V. ö. *Illés,* Kihágások 201. l.

Digitized by Google

hogy a jelen voltak közül többen kifejezetten adták jelét megbotránkozásuknak (Bjt XXIII. köt. 271. l.);

11. vádlott a tanú és feljelentést tevő vallomása szerint közbotrányt idézett elő (Bjt. XXV. köt. 192. l);

12. a botrány megállapíttatott, mert a jelenvoltak megbotvánkozásuknak hangosan kifejezést adtak, vádlott azonban más oknál fogva felmentetett (Bjt XXVI köt. 145. l);

13. igazolva van, hogy a cselekmény miatt a hívek közül többen az imaházból megbotránkozva távoztak el (Bjt XXVI. köt. 273—275. l.);

14. az eljárás adataival beigazoltatott, hogy vádlottak nyilváncsan botrányt követtek el (Bjt. XXVIII. köt. 117. l.);

15. kettős alapon állapíttatott meg a botrány, először mert a cselekmény botrányt okozni alkalmas volt (tábla), másodszor, mert igazolva volt, hogy az összes jelenlevők megvoltak botránkozva (a tábla által helybenhagyott törvényszéki itélet) (Bjt. XXXIII. köt. 19. l.);

16. vádlott bűnössége megállapittatott, mert a kihallgatott tanuvallomásokból kitünt, hogy a cselekmény a katholikus hívek egy részében megütközést keltett (Bjt. XXXVI köt. 50—53. l.)

Objektiv irányt követtek biróságáink a következő elvi kijelentések tételekor:

1. vádlott bünösnek mondatott ki, mert tudhatta, hogy cselekménye közbotrányt idéz elö (Bjt. III. köt. 6 l.);

2. annak megbirálása, vajjon valamely cselekedet magában foglalja-e a törvény által büntetendőségéhez megkövetelt elememeket, nem a tanukhoz, hanem a birósághoz tartozik . . . e szerint azon körülményekre nézve, vajjon kinek cselekedete volt botrányt okozó . . . a tanuk vallomásai nem voltak figyelembe vehetők, mert közvetlenül az egybegyült hitközségi tagok előtt véghez vitt szitkozódás egészben véve okozta a botrányt (Bjt. VIII. k. 55 l.);

3.) vádlottt tiszteletlen magatartása és a hívek vallásos érzelmeit sértő cselekménye nyilvánosan követtetvén el, közbotrányt okozott (Bjt. X. köt. 291. l.)

4. vádlott cselekménye a vallási szertartásra rendelt helyiségben és a hívek összegyülekezése alkalmával kétségtelenül botránynak tekintendő (Bjt X 292 l.);

5. a biróság elitélte vádlottat, mert ez az állam által el-

Digitized by Google

ismeit vallás szertartásai gyakorlatára rendelt helyiségben nyilvánosan követett el botrányt (Bjt. X. köt 311. l.);

6. a sértő cselekvény nyilvánosan történt és közbotrány is okoztatott, minthogy azt nemcsak a rendőr, hanem két más egyén is látta; annak a vizsgálatába, hogy a cselekvény tanui tényleg felháborodtak-e, megbotránkoztak-e, nem ment bele a biróság (Bjt XVII. köt. 132 l.);

7 vádlott elitéltetett, mert cselekménye által közbotrányt okozott (Bjt. XVII. 362. l.);

8 vádlott nyilvánosan nyilatkozott s így közbotrányt okozott (Bjt. XIX köt. 144 l.);

9. bebizonyítottnak volt elfogadandó, hogy a panaszlott kifejezések, habár azok magánháznál használtattak is, többek előtt, tehát nyilvánosan ejtettek ki és közbotrányt okoztak (Bjt. XIX. köt. 336. l);

10 vádlott az által, hogy a nyilvánosan felállított feszületre többek szeme láttára lött: a vallásos tiszteletnek e tárgyát nyilvánosan és közbotrányt okozólag meggyalázta (Bjt. XXIII köt, 142 l.);

11 az első biróság elitélte vádlottat, mert a tanuk vallomásai által igazolva van, miszerint vádlott nyilvános botrányt okozott; a kir tábla s a Cúria felmentő itéletet hoz, mert bár vádlott cselekménye illő nem volt, az által botrány nem idéztetett elő Ebben az esetben a felső biróságok úgy látták, hogy a cselekmény egyéni hatása csupán a felek túlságos susceptibilitásának eredménye (Bjt. XXVII. 229. l);

12. vádlott cselekménye olyan volt, hogy a helyes gondolkozású községi lakósok meg kellett, hogy botránkozzanak (Bjt. XXVII. 229. l)

13. vádlott cselekményében a lényeges ismérvet tevő köz botrányt okozó jelleg fenn nem forog (Bjt. XXVIII. k. 35. l,);

14. tekintve, hogy vádlott cselekménye már magában botrányos . . . (Bjt XXIX. köt. 257. l.);

15. A biróság vádlottat elitélte mert a cselekményen a jelen volt egyének megbotránkozhattak (Bjt XLII. köt. 143 l.)

Míg hazánkban a judikatura ingadozó s majd szubjektiv, majd objektiv alapra helyezkedik, a doktrina pedig egyértelmüen a szubjektiv irány helyessége mellett foglal állást, — addig Német-

Digitized by Google

országban épen megfordítva: a tudomány képviselői harczolnak s a bírói termekben honol a béke.

Kiemelendő azonban, hogy a többség Németországban is a szubjectiv felfogásnak hódol Igy Berner[1]), Meves[2]), Hälschner[3]), Oppenhoff[4]), Bott[5]), Olshausen[6]), Frank[7]), Blumensath[8]), Liszt[9]) mind úgy nyilatkoznak, hogy nem elég a cselekménynek botrányokozásra alkalmas volta, kell, hogy a jelenlevők, a cselekményről tudomást vevők közül legalább egy ténylег felháborodjék, megbotránkozzék. — Egyedül Villnow, Wahlberg, Schwarze és Rüdorff vitatják a botrány objektiv meghatározásának lehetőségét. *Villnow* szerint: „Aergerniss geben bedeutet: Etwas bieten, was arg, schlecht ist und was also geeignet ist, dass es auch andere arg finden, sich darüber ärgern. Dass sich andere wirklich darüber ärgern, also ein Ärgerniss nehmen ist nicht nöthig.“[10]) *Wahlberg* a botrányra vonatkozással ezeket mondja: „Es kommt übrigens auf den objectiv zum Aergerniss geeigneten Charakter der bechsimpfenden Aeusserung an, nicht auf die individuelle Empfindlichkeit Anderer. Die Gleichgültigkeit oder Rohheit der Anwesenden entschuldigt derlei Aeusserungen nicht“[11]); legérdekesebb *Schwarze*-nek kifejtése (Vargha ezt tévedésből Wahlbergnek imputálja): „ein Aergerniss gibt. Auch hierin liegt das Erforderniss ausgesprochen dass andere Personen als die zunächst Betheiligten die Handlung wahrgenommen haben. Dass die Handlung an sich dazu geeignet war, Aergerniss zu erregen, reicht nicht hin, denn das Gesetz verlangt, dass „Aergerniss geben worden“ Andererseits ist es nicht erforderlich, dass die anderen

---

1) V. ö. *Berner*, i. m. 442. és 472. l.

2) V. ö. *Meves*, i. m. 338—339. l.

3) V. ö. *Hälschner*, i. m. II. kötet, 695—696. és 706. l.

4) V. ö. *Oppenhoff*, i. m. 398. és 430. l.

5) V. ö. *Bott*, i. m, 27—28. l.

6) V. ö. *Olshausen*, i. m. I. kötet, 618. l. 7. jegyz.

7) V. ö. *Frank*, i. m. 199. és 220. l.

8) V. ö. *Blumensath*, i. m. 14. l.

9) V. ö. *Liszt*, i. m. 398. l.

10) V. ö. *Villnow*, Die Verbrechen und Vergehen wider die Sittlichkeit. Gerichtsaal, XXX. kötet, 156. l.

11) V. ö. *Wahlberg*, a Holtz.-féle Handbuch III. kötetének 267. l.

Digitized by Google

Personen, welche sie wahrgenommen haben, Aergerniss an ihr genommen haben, da das Gesetz nur verlangt, dass ihnen Aergerniss gegeben worden ist; erforderlich ist jedoch, dass die Handlung objektiv dazu geeignet war, Aergerniss zu erregen: die vielleicht isolirte oder übertrübene Anschauung Einzelner reicht an sich nicht hin. Ob die Handlung dazu geeignet war, lässt sich nicht bezüglich jeder Handlung in abstracto beantworten; es kann auf die Individualität der Anwesenden wesentlich mit ankommen.' [1]) Ugyanezt a nézetet követi végre *Rüdorff.*[2])

A tudomány képviselőinek ily antagonismusa közepette mindenesetre érdekes jelenség, hogy a német biróságok általában nem elégszenek meg a cselekménynek botrány okozásra alkalmas voltával: ellenkezőleg minden egyes esetben megkívánják annak bizonyítottságát, hogy valaki tényleg megbotránkozott. Egy 1861-ben kelt porosz itélet ugyan még az objektív felfogásnak hódol, midőn indokolásában kijelenti, hogy: Es ist nicht erforderlich, dass in den Anwesenden nach ihrer subjectíven Emppfindung ein Aergerniss wirklich erregt werden; eine objectív zur Erregung von Aergerniss geeignete . . Handlung ist strafbar, wenn auch die Gegenwärtigen kein Aergerniss genommen, sondern Beifall gespendet haben"[3]); a német birodalmi büntetőtörvénykönyv életbelépése óta azonban állandó az ellenkező — szubjektív alapokon nyugvó — gyakorlat. „Zur Feststellung des Aergernissgebens — ugymond a Reichsgericht — genügt es nicht, dass die Handlung objectív geeignet war, Aergerniss zu erregen; es muss vielmehr wirklich Aergerniss genomenn worden sein, wenn auch nur von derjenigen Person, gegen welche der . . . Angriff gerichtet war . . . *Aergerniss ist erst dann gegeben, wenn jemand Aergerniss genommen hat*")[4], majd utóbb, midőn kijelenti a Reichsgericht, hogy a cselekménynek botrány okozásra alkalmas volta nem elég, indokul felhozza: „Denn es leuchtet ein, dass jede beschimpfende,

---

[1]) V. ö. *Schwarze*, a Holtz.-féle Handbuch III. kötetének 322—323. l.

[2]) V. ö. *Rüdorff*, i. m. 387. l. 5. jegyz.

[3]) V. ö. *Vargha*, i. m. 387. l.

[4]) V. ö. *Entscheidungen*, II. kötet, 197. l. I. Strafsenat. Urt. von 12. Juli, 1380. g. G. Rep. 1892/80.

Digitized by Google

Gott lästernde Ausserung an sich notwendig geeignet sein muss, Aergerniss zu erregen, jedenfalls bei einem sittlichen Menschen, und nur mit solchen kann der Gesetzgeber rechen, nicht mit dem unsittlichen Menschen, gegen dessen verletzende Handlung das Stafgesetz zu schützen bestimmt is"[1])

Az irodalom és gyakorlat harczának feltüntetése után keressük e labyrinthusból kivezető fonál végét. Alapos fejtegetések nyomán, fínom érzékkel találja ezt meg Vargha, midőn többször idézett czikkében azt mondja, hogy „annak megállapítása végett, hogy a botrány büntetőjogi lényegét szubjectiv vagy objectív irányban kell-e kifejtenünk, megelőzőleg azon kérdés oldandó meg, hogy az érintett bűncselekmények ismérvét a törvény által védett érdek megsértése vagy puszta veszélyeztetése képezi-e[2]). A kibontakozás helyes módja csakugyan e kérdés helyes megoldásától függ. Fent kimutattam, hogy az istenkáromlást a vallásszabadság polgárjogát biztosító állam csak mint a vallásos érzületet *sértő* cselekményt büntetheti s megállapitottam, hogy a mi törvényhozónk csakugyan mint ilyent konstituálta is azt. Ebből a praemissából ellentmondást nem tűrő bizonyossaggal megállapítható, hogy a botrány fogalmát objektiv alapon felépítő nézet helyes nem lehet. Ha a káromlás nem más mint a vallásos érzület durva megsértése, ha a vallásos érzület mint *abstrakt* fogalom (mert hisz' mint ilyen nem is létezik) büntetendő cselekmény tárgyául nem szerepelhet, ha tehát a blapshemia jogi tárgya ezeknél fogva az egy vagy több emberben székelő, a psychicum-ban reflektálódó, *konkrét* érzület, úgy mivel az ilyen érzület létezése és tehát megsértése a dolog természeténél fogva másból, mint az erre vonatkező jog repraesentánsának vallomásából meg nem állapítható: kétségtelen, hogy a botrány objektiv fogalomként nem konstruálható. — De téve-ta-

---

1) V. ö. *Entscheidungen*, XVI. kötet, 248. l. — Legujabban ismét kimondotta a Reichsgerich, hogy: „Eine strafbare Gotteslästerung, eine strafbare That ist mithin überhaupt nicht vorhanden, wenn an der geäusserten Gotteslästerung, möge sie auch noch so schändlich sein, keine der Personen zu deren Kenntnis sie gelangt ist, Ärgernis genommen hat, sei es nun aus religiösen Indifferentismus oder aus eigener Roheit." V. ö. *Entscheidungen*, XXX. kötet, 200. lap.

2) V. ö. *Vargha*, i. m. 391. l.

Digitized by Google

gadva, hogy ez lehetséges : nem játszik-e szerepet az ilyetén *objektiv* megállapításnál a szubjektum? Feltétlenül, csak hogy nem a cselekményről közvetlenül tudomást szerző-é hanem a bíró-é! Az objektiv felfogás lényege ugyanis abban összpontosul, hogy a botrány fenn- vagy fenn nem forgását a bíró állapítja meg és pedig tekintet nélkül a közvetlen tudomást vett egyének vallomására, De akkor mit kell szem előtt tartania a vonatkozó itélet alkotásakor? A cselekményt, annak elkövetési módját s az összes relevans körülményeket. Mindez reflektálódik az ő psychicumában s a psychicum sajátosságainak befolyása alatt itélette tömörül. Szóval *a botrány objektív fogalma nem lesz más, mint a cselekménynek a biró psychicumáról letükröződött képe,* és tehát a biró egyénisége szerint különböző képe. Ha a tükör jó, úgy megfelelő képet mutat, ha rossz : torzképet : ugyanarról az egy tárgyról. Az objektív theoria tehát kiereszti az itt szükséges szubjektivismust az ajtón, de eltüri, hogy tolvaj módjára bemászszék az ablakon! Vajjon — ha a szubjectum nem mellőzhető — nem helyesebb-e azét venni figyelembe ki a cselekményről közvetlenül szerez tudomást? Az objektív theoria szerint megtörténhetik, hogy ugyanazt a cselekményt az egyik biró (az érzékenyebb) botránynak minősíti, a másik (a kevésbé érzékeny) nem.

De vajjon következik-e az objektív elmélet helytelenségéből a szubjektív felfogás helyessége? Igen, de nem egész terjedelmében, illetve inkább bizonyos korrektívummal.

A fenti ismertetésekből kitünt, hogy hazánkban kivétel nélkül az összes irók, Németországban pedig a többség s itt a gyakorlat is állandoan annak az elvnek hódol, mely szerint botrányról csak akkor beszélhetni, ha konstatálva van, hogy a cselekményről közvetlen tudomást szerzők közül legalább egy tényleg felháborodott, megbotránkozott, Vajjon elfogadható-e minden korrektívum nélkül e merev szubjektív elmélet? Alábbi fejtegetéseimből ki fog tünni, hogy nem : szerintem, mint be fogom bizonyitani : a szubjektív s objektív felfogásnak helyes arányban *vegyülnie kell.* E nézetemmel *egyedül állok* az irodalomban, de úgy érzem megtaláltam a helyes csapást.

Felfogásom igazát bizonyitandó : reámutatok a merev szubjektív elmélet megsebezhető Achilles sarkára.

A szubjektív theoria szerint a biró első feladata : megálla-

Digitized by Google

pitani azt, hogy megbotránkozott-e valaki vagy sem? Ha sikerül ezt konstatálnia, úgy tekintet nélkül arra: vajjon van-e alapja a felháborodásnak, vagy nem a vallomást tevő túlságos érzékenységének eredménye-e a megütközés, kimondja a botrány létét s tovább tárgyal[1]). Ha meg viszont — bármilyen gyalázatos is a cselekmény úgy a biró, mint a közfelfogás szerint — ki kell zárnia a botrány létét, ha — akár azért, mert a kihallgatott tanuk azt vallották. hogy nem háborodtak fel, akár azért, mert a valószinű felháborodást nem sikerült egyébbként bizonyitani — a *megbotránkozást* nem lehetett igazolni. Mindkét eset képtelenségekre vezet: egyfelöl büntetnie kell a bírónak a csak tiszteletlen kifejezéseket használt vádlottat, mert véletlenül igen susceptibilis egyének voltak jelen[2]), de ez még kisebb hiba, — a nagyobb hiba az, hogy másfelöl összetett kezekkel kénytelen elnézni a leggyalázatosabb káromlást, ha nem lett bebizonyítva, hogy valaki felháborodott

Szerintem a bírónak e ponton kettős a feladata: először kutatnia kell, hogy tényleg megbotránkozott-e legalább egy a cselekményről közvetlenül tudomást vettek közül; ha igen, úgy meg kell állapítania — figyelemmel a közfelfogásra — vajjon van-e a felháborodásnak realis alapja? Ha erre a kérdésre is igennel felelhet, úgy létezőnek veszi a botrányt; — ha pedig úgy látja, hogy a felháborodás csak érzékenykedés, kizárja azt. A mennyiben a kihallgatott tanuk egybehangzóan úgy vallanak, hogy nem botránkoztak meg, vagy egyáltalán nem lehetett bizonyítani a felháborodást, úgy ismét tovább kell kutatni és pedig ugyanabban az irányban mint a fenti esetben. Meg kell állapítani — ismét a közfelfogásra szegzett szempontból — vajjon alkalmas volt-e a cselekmény a botrány előidézésére vagy nem?

---

1) Vargha — bár subjektivista — belátja, hogy a birónak felülvizsgálati joga van: „Természetes — úgymond — hogy az esetben, ha a jogalanyok részén konstatáltatik a sérelem: a bíró feladata lesz megállapítaní azt, hogy a sértés nem a felek túlságos susceptibilitásának eredménye-e s van-e annak realis alapja.“ V. ö. i. m. 394. l.

2) Itt ugyan némileg segítségére siet a bírónak a törvény, mely *gyalázó* kifejezések használatát kívánja meg.

Digitized by Google

Ha nem volt alkalmas, úgy feltétlenül kizártnak veendő a botrány, ellenkező esetben: *kisérlet állapitandó meg.*

Ez a nézet és pedig különösen annak utolsó fordulata a büntetőjog tudomány alapelveivel ellentétben állónak tünik fel: a hol nincs jogtárgy, — fogja mondani az ellenfél — ott nincs büntetendő cselekmény, tehát nincs kisérlet sem; és vajjon mit mutat a mi esetünk: vádlott nyilvánosan stb. káromolta Istent, de a jelenvoltak közül a kik hallották a káromlást, azt a vallomást teszik, hogy ők nem botránkoztak meg; szóval — bár a cselekmény a biróság nézete szerint botrány-okozásra alkalmas volt — a meg nem botránkozás a jogtárgy (vallásos-érzület) hiányára enged következtetni. — A mennyiben ez a következtetés megáll, úgy fent adott nézetünk és pedig annak utolsó tétele tényleg hamis. De vajjon elfogadható-e az ellenfél érvelése, *nem téves-e az,* valamelyik pontjában? Szerintünk ott a hiba, a hol a meg nem botránkozásból a jogtárgy hiányára történik következtetés.

Vegyünk csak fel egy valószinű esetet: vádlott egy nagy tömegben a leggyalázatosabb módon káromolja Isten; az eljárás megindul, beidéznek 8—10 tanút s ezek azt vallják, hogy ők nem botránkoz ak meg. E vallomások lélektani háttere vagy az hogy az illetők csakugyan annyira romlottak, hogy lelkükből a vallásos érzéletnek utolsó szikrája is eltünt, vagy az álszemérem: restellik bevallani — mert félnek a bigottismus vádjától, — hogy megbotránkoztak. Tekintettel arra, hogy ez az utóbbi eset úgyszólván a szabály, mert hisz' a vallásos érzületnek teljes hijával alig van ember, tekintettel arra, hogy tehát a rendszerinti esetben csak azért nincs konstatált sértés (bevallott botrány, mert a vallomást tevők vallásos érzülete az álszemérem köpenyében gyengébb, azaz — hogy e képletet tovább folytassam — a köpeny erős, s ezen törik meg a cselekmény ereje szerintem épen nem mondható, hogy hiányzott a jogtárgy De ha volt jogtárgy s ezzel szemben volt az ennek sértésére alkalmas és ezt sérteni czélzó cselekvés, úgy eljutottunk ahhoz a fogalomhoz, melyet a büntetőjog *kisérletnek* nevez. A tettes oly közvetlen veszélybe hozta a jogtárgyat, a melyből a valóságos sérelem csak valamely, a cselekvő akaratán kivül közbejött

Digitized by Google

gátló ok miatt nem következett be[1]); vádlott sérteni akart, s a sértés csak azért nem állott elő, mert a jogtárgy repraesentansai vallásos érzületüket az álszemérem köpenyébe burkolták. Az eset azonos azzal, midőn vádlott ölési szándékkal A.-ra lő, s a halál vagy egyébb eredmény csak azért nem következik be, mert a golyó A-nak szive felett hordott amuléten fennakad; ha itt kisérletért büntetünk, ugyanezért kell büntetnünk a szóban forgó és hasonló káromlási esetekben is.

14. §. A szándék és a büntetés.

A szándékot illetően a btk. 190. és 75. §§-nak összefüggéséből kétségtelen, hogy az istenkáromlás vétsége csak dolose követhető el[2]).

A térszűke nem engedi, hogy a szándék lényegét megfejteni czélzó két theoriát, a tudat- s akaratelmélet harczát ismertessem, csak álláspontomat jelzem tehát rövid indokolás kiséretében[3]).

Csekélységem szerint az akarat-elmélet a helyes és tehát az a felfogás, mely a szándékban két ismérvet lát; a tudatot és

---

1) Finkeynek klasszikus meghatározása; v. ö. *Finkey* i. m. 250. és 253. lap.

2) A kbtk. 51. §-ába ütköző kihágás figyelemmel a kbtk. 28. §-ára nemcsak dolose, de culpose is elkövethető. A pillanatnyi felhevülés, bosszuság, harag behatása alatt, továbbá a csak rossz szokásból elkövetett, azaz a meggondoltságot nélkülöző, önfeledt káromlás ennélfogva csak a kbtk. 51. §-a alapján büntethető. — Az egyszerü káromkodás, vagyis Isten nevének meggyalázás nélkül való, ok nélküli, tiszteletlen kiejtése egyáltalán büntetlen. V. ö. *Illés*, Kommentár II. kötet, 127. l. és Kihágások 124. lap; *Finkey*, i. m. 669. lap; *Schnierer*, i. m. 316. lap; *Werner*, i. m. 334. lap; ugyanígy a birói gyakorlat, v. ö. a Bjt. XVII. kötet, 391. lapján s a Döntvénytár Uj Folyam VIII. kötet, 123. lapján közölt eseteket; végül az Indokolás is ily értetemben foglal állást: „Azon szempont (hogy t. i. a káromlás Istennek sértő szándékkal történt nyilvános lealacsonyítása) kellő kiemelése annál szükségesebb, hogy a bűnös szándékból eredt istenkáromlás esetei, az erkölcsiség, vallásosság és illem tekintetéből ugyan rosszalandó, de Isten meggyalázására irányzott gonosz szándék nélkül kiejtett egyszerü káromkodásoktól megkülönböztesenek.“ V. ö. *Lőw*, i. m. II. kötet, 280. lap.

3) E materiát igen világosan mutatja be *Finkey*, v. ö. Tankönyvének 210—213. lap.

Digitized by Google

az akaratot. Azt hisszük, hogy e theoria igazát úgy bizonyíthatjuk legjobban, ha a cselekvőt a cselekvés fázisain keresztül követjük s folyton lelki világába is tekintünk.

Az ember, mint eszes és értelmi erővel bíró lény mindig valamely czél elérése érdekében cselekszik. Képzetében megjelenik egy jövő állapot képe, melynek bekövetkezése az ő gondolata szerint lelki egyensúlyt teremt. A lelki egyensúly utáni természetes vágy, mint *érzelmi elem* kapcsolódik a jövő állapot képzetével, *mint czéllal.* Igy jön létre a motivum : az akaratot mozgásba hozó tényező. A czél megnyitja az akaratfolyam zsilipjét, az érzelmi elem pedig megadja annak jellegét A zsilip megnyilta előtt a legnagyobb szerep az értelemnek jut : az egyén tépelődik, ismereteinek tárházához fordul tanácsért, végre rövidebb-hosszabb észműködés után megtalálja a képzeti jövő állapot, azaz a czél elérését szerinte legtökéletesebben biztosító módot. Erre úgy jött reá, hogy végig tanulmányozta a képzetében jelentkezett összes módokat, megismerte azokat s megállapodott abban, mely az ő felfogása szerint a legjobb. Ez a megállapodás már akaratműködés (a belső világban), melyet nyomon követ a cselekvés, a *megismert* cselekvés (akaratműködés a külső világban.) Minden további már most csak attól függ : jól megismerte-e a cselekvő a kiválasztott és foganatba vett cselekvési módot vagy sem ? Ha igen és semmi non putarem közbe nem jön : megvalósul a képzeti jövő állapot, el van érve a czél, beáll az akart eredmény; ha nem, vagy bár a megismerés jó, de közbe jött a non putarem : a képzeti jövő állapot nem valósul meg, a czél meghiúsul, más eredmény jön létre, mint a milyent a cselekvő akart. Szerintem minden ésszel, értelmi erővel s akarattal bíró ember cselekvésének ez a kinematografiai képe. A mennyiben a belső és külső, egymással összefüggő akaratműködés, azaz a cselekmény büntetőjogilag tiltott, büntetendő cselekményről szólunk, mely tehát két szétválaszthatatlan alkatelemből : alanyi bűnösségből és cselekvésből tevődik össze.

Mindezek megállapítása után menjünk egy lépéssel előbbre s vizsgáljuk meg — még mindig a cselekvést követve — az egyes variansokat. — *1.* A cselekvő tiltott eredményt akar; ezt elérendő kiválasztott és foganatosított egy oly cselekvést, mely a dolgok természetes rendje szerint az eredményt létre szokta hozni; az

Digitized by Google

e hatásában megismert és végrehajtott cselekvés az eredményt előidézi. Ily esetben *befejezett* büntetendő cselekményről és *szándékról* szólunk.[1]) *2.* Minden úgy történik, mint az 1. alatti esetben, de az eredmény a non puteram folytán nem áll elő. *Kisérletet* és *szándékot* konstatálunk.[2]) *3.* A cselekvő csak addig a határig jutott el, a hol az eredményt előidéző cselekvés kezdődik. *Előkészületről* és *szándékról* szólunk.[3]) *4.* A cselekvő oly cselekvést választott ki, mely az eredményt a dolgok természetes rendje szerint nem szokta létre hozni; — az eredmény beáll. Moraliter befejezett cselekményt és szándékot veszünk fel, krimináliter rendszerint megelégszünk *a kulpával*[4]), mert alig fogadható el — daczára a beismerésnek s egyébb bizonyítékoknak — hogy a cselekvő csakugyan komolyan akarta a tényleg bekövetkezett eredményt; ha komolyan akarta volna, úgy oly cselekvést választott volna ki, melyből az eredmény rendszerint beáll. *5.* Minden úgy történik, mint a 4. alatti esetben; az eredmény elmarad. Nincs büntetendő cselekmény[5]) *6.* A cselekvő megengedett vagy egy kisebb jelentőségű tiltott eredményt akar; kiválaszt egy cselekvést, mely a czélzott eredmény létrehozására alkalmas; de ez a cselekvés olyan, melyből a dolgok természetes rendje szerint tiltott, illetve a czélbavettnél nagyobb jelentőségű tiltott eredmény állhat elő. Nem a czélzott, hanem az utóbb említett eredmények egyike következik be[6]) Ha kétséget kizáróan

---

[1]) A. megakarja ölni B.-t; sziven szúrja; a halál bekövetkezik.

[2]) A. megakarja ölni B.-t; lelöki a hidról a folyóba, de a csónakosok megmentik.

[3]) A. megakarja ölni B.-t; beszerzi e czélra a revolvert, de többet nem tesz.

[4]) A megakarja ölni B.-t; apokrif levelet ír neki, melyben tudtára adja, hogy a katonaságnál szolgáló fiát agyonlőtték; B. meghal a nagy lelkirázkódás következtében.

[5]) A levelet vevő B. nem hal meg. Ha az előbbi esetben befejezett cselekményt és szándékot vennénk fel, úgy itt következetesen kísérletet és szándékot kellene megállapítanunk. Moraliter megállapítható, de büntetőjogilag nem.

[6]) Bizonyítva van, hogy A. csak ijeszteni akarta B.-t, s ezt teendő a kezeügyébe akadt stilétes bottal ez utóbbinak szive tájára szúrást intéz. — B. meghal. Ha csakugyan nem akart A. ölni, úgy valószinü, hogy beszámitási képességgel nem birt a cselekvés elkövetésekor, mert lehetetlen, hogy egy beszámitási képességgel biró ember, ha csak ijeszteni akar, olyasmit tegyen, a miből úgyszólván kivétel nélkül halál áll elő.

Digitized by Google

bizonyítva van, hogy a cselekvő csakugyan nem akarta a tényleg beállott eredményt, úgy ez igen erős gyanúok a mellett, hogy a cselekvő nem áll az értelmi fejlettség ama fokán, mely a felelősségre vonáshoz szükséges, — vagy hogy a cselekvéskor annyira meg volt zavarodva, hogy valószinü nála a beszámitási képesség hiánya. A cselekvő nem akar tiltott eredményt, vagy csak egy kisebb jelentőségűnek létrehozását czélozza ; a kiválasztott cselekvés olyan, mely rendszerint a czélba vett eredményt létesíti, de igen könnyen beállhat egy a cselekvő akaratát meghaladó tiltott eredmény, és tényleg ez is jön létre. Ha a cselekvő képzetében ez az eredmény meg volt, de bízott annak elmaradásában, vagy nem volt meg, de csekély gondossággal meg lehetett volna: *kulpát* állapit meg a kriminalista.[1] [2]) *8.* Minden úgy történik mint a 7. alatti esetben, mégis azzal a külömbséggel, hogy vagy nem volt meg az előrelátás lehetősége, vagy csak igen ritkán szokott a foganatosított cselekvésből az akarattól távol álló, és tehát a képzetből is hiányzott tiltott eredmény bekövetkezni ; az eredmény azonban beáll. Itt *kazusról* van szó[3]).

Láttuk e fokozatos levezetésből, hogy a dolus elemei: a cselekvésre vonatkozó tudat s akarat és az eredmény akarata (1., 2., 3. eset ;) a kulpa ismérvei pedig : a tényleg bekövetke-

---

[1]) A. eldobja égő szivarját egy szénakazal közelében, eszébe jut ugyan hogy könnyen baj lehet, de bízik benne, hogy a szivar tüze kialszik, hisz' máskor is kialudt anélkül, hogy tűzvészt okozott volna. — A. a gyermekszobában az asztalon felejti revolverét, eszébe se jut, hogy gyermekei ahhoz hozzáférhetnek; az egyik gyermek leveszi, játszani kezd vele s agyonlövi a másik gyermeket. Hogy ez utóbbi s ehhez hasonló esetekben meg volt-e az előrelátás lehetősége ez a tettes értelmiségének, lelki állapotának s az összes körülmények figyelembe vételével állapítható meg, V. ö. *Finkey*, i. m. 239. l.

[2]) Ha tényleg a czélba vett eredmény áll elő, (pl. a kisebb jelentőségü tiltott) úgy csak ez számít be a tettesnek; szóval a kulpánál nincs kisérlet.

[3]) A. a gyermekszobában az asztalon hagyja a lámpát s bemegy a szomszéd szobába olvasni. Az egyik gyermek magára rántja az asztalteritővel a lámpát; súlyos égési sebeket szenved. — A. nem is gondolt, de nem is gondolhatott ily eredményre, hisz' évek óta ugyanott állott a lámpa.

B. csak bánatot akart okozni az apokrif levéllel C.-nek, de C. a lelkirázkodás következtében szörnyet hal; ideväg pl. a Neukom-Salamon Ella féle bűneset.

Digitized by Google

zett eredményre irányuló akarat hiánya, a cselekvésre vonatkozó akarat, a cselekvés természetének ismerete, illetve ez ismeret lehetősége. A dolust illetően tehát feltétlenül kell az eredmény akarása.

A biró mindig visszafelé kénytelen következtetni, midőn abban a kérdésben kell in concreto dönteuie: hogy vajjon terheli-e vádlottat alanyi bünösség, s ha igen dolus-e vagy kulpa A biró előtt bizonyitva van az eredmény, a cselekvés előtte fekszik a vádlott vallomása s egyébb a belső világot némileg érdeklő adatok; ezeknek helyes összeállítása nyomán kell állást foglalnia. Kisérjük most figyelemmel azt a lelki folyamatot, mely a biróban megy végbe s az itélet kimondásban végződik; ássuk a variansokat: *1.* A beállott eredmény büntetőjogilag tiltott; konstatálva van, hogy vádlottnak az eredményt létesitő cselekvése olyan, melyből a dolog természetes rendje szerint a tényleg előállott eredmény be szokott következni; vádlott beismeri, hogy az eredmény, mint cselekvésének képzete, tudatában meg volt, beismeri, hogy ezt az eredményt akarta is. A biró meg fogja állapitani, hogy a vádlott dolus-szal cselekedett: bizonyitva van a cselekvést átható tudat s az eredményre irányuló akarat. *2.* Az eset mindenben megegyezik az 1. alattival, a különbség egyedül az, hogy vádlott tagad; — tagadja, hogy cselekvését arról az oldalról ismerte volna, hogy az ilyen eredményt létrehozhat Ilyenkor két eset lehetséges: vagy igazat mond a vádlott, vagy hazudik. Ha igazat mond, úgy kétségtelen, hogy beszámíthatatlan állapotban cselekedett, illetve vall, mert az eszének birtokában levő, az értelmiség bizonyos fokán álló emberről nem tételezhető fel, hogy egy meghatározott eredményt — úgyszólván kivétel nélkül — létesítő cselekvést végrehajtson s azt az eredmény ne akarja. A mennyiben tehát ez alapos gyanút más bizonyítékok is támogatják: felmentendő. Ha azonban az egyébb bizonyítékok épen azt igazolják, hogy vádlott beszámítá i képességgel biró egyén s az is volt a cselekvéskor, úgy meg bizonyos, hogy hazudik, s'óval megállapitható tagadásával szemben a cselekvésre vonatkozó tudat s az eredményre irányuló akarat: tehát a szándék. A cselekvés hatásának tudatát rendszerint beismeri a vádlott, de annál inkább szokta tagadni az eredmény akarását. Ilyenkor még bizonyosabb, ha

csakugyan ép eszű ember, hogy tényleg az eredményt is akarta. A tudat-elmélet szerintem ezt az esetet tartja szem előtt, s mivel érzi, hogy ilyenkor feltétlenül meg van a szándék, tekintettel arra, hogy csak a tudat van *bizonyitva:* felállitja a tételt, hogy elég a cselekvés tudata s akarása, az eredmény akarása nem kell[1]). Minthogy tételünket csak a dolus kérdése érdekli a további variansok megvilágositásától elállunk[2]) s megkisértjük alkalmazni az eddigi relevans szabályokat az istenkáromlás vétségét átható dolusra.

Fent megállapítottuk hogy a btk. 190. §-ába ütköző istenkáromlás vétsége csak dolose követhető el. A dolus elemei, mint az imént ki lett fejtve a tudat és az akarat; tudat a cselekvésre, akarat a cselekvésre és eredményre. Mit kell tehát cselekvéséről tudnia vádlottnak, hogy a btk. 190. § a alapján büntethető legyen? Ismernie kell cselekvését, a tényálladékot és pedig ennek minden elemét. *Tudnia kell,* hogy *Istent* káromol, tudnia kell, hogy a kifejezések, a melyeket Isten ellen intéz *gyalázók,* tudnia kell, hogy cselekvése nagyfokúan *nyilvános,* tudnia kell végre, hogy az általa Isten ellen nyilvánosan intézett gyalázó kifejezések *közbotrány okozására alkalmasak,* azaz a közvetlen tudomást vevők egyikének, másikának, többjének vagy valamennyiének vallásos érzületét durván megsérthetik Mindezt, tehát a cselekvést s az eredményt is *akarnia is kell* a tettesnek. Ha bizonyítva van a tudathiány, és pedig akármelyik elemre, vagy az akarathiány: nincs dolus s az illető felmentendő. Pl. A. betanítja B-t egy idegen — előtte ismeretlen — nyelvű szólamra azzal, hogy ez egy rövid pohárköszöntő, pedig tényleg a legocsmányabb káromlás; B. ezt felhasználja s legközelebb elmondja e pohárköszöntőnek vélt káromlást egy azon idegen nyelvet értő gyülekezeten. Tudat, és tehát szándék hiánya miatt fel kell B.-t menteni.

---

1) A biróság előtt konstatálva van, hogy a szénkazal azért égett le, mert A. abba tüzes csóvát dugott. — A. tagadja, hogy felakarta volna gyújtani a kazalt; de vajjon hihetünk-e neki, ha bizonyítva van, hogy ép eszű ember? Vajjon nem állapítható-e meg vele szemben a szándék, daczára annak, hogy nincs kézzelfoghatóan bizonyítva az eredmény akarása? Vajjon *nem akarta-e* tényleg az eredményt?

2) Lesz alkalmunk az eszmemenetet egy más tanulmány keretében tovább fűzve a kulpáról is szólani.

Digitized by Google

A nehézség rendesen az, hogy a botrány-okozására, tehát az eredményre irányuló akaratot vádlott tagadja s ez közvetlenül nem bizonyítható. Ha azonban az egyes elemekre vonatkozó tudat, s az azokra irányuló akarat igazolva van, kétségtelen, hogy meg volt az eredmény akarata is, mert lehetetlen egy épeszű emberről elhinni, hogy midőn ismerte s akarta a priust, ne akarta volna az abból feltétlenül bekövetkezni szokott poste riust. Jól mondja *Hälschner*: „Wer sich dessen bewusst ist, dass die Handlung geignet sei Aergerniss zu erregen, und dass unter den gegebenen Umständen auch die Möglichkeit vorliege, dass Andere sie wahrnehmen und Aergerniss an ihr nehmen, der *will auch*, dass wenigstens eventuel dieser Erfolg eintrete"[1]).

Az istenkáromlás büntetőtörvénykönyvünk szerint vétséget képez s egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, — s elsőfokulag a járásbiróság, nyomtatvány utján elkövetve az esküdtbíróság hatáskörébe tartozik (1897. évi XXXIV. t. cz. 17. §. II. és 18. §. I. [1]) A büntetést illetően úgy hisszük megtartotta a törvényhozó a kellő és arányos mértéket, azt melyre vonatkozással idézhetem a nagy Filangieri szavait: „Völlige Straflosigkeit würde eine Gleichgültigkeit des Gesetzgebers gegen diese Art Verbrechen verrathen; übertriebene strenge würde von Unwissenheit, Wildheit und Aberglaube bey ihm zeigen; eine gemässigte Strenge hingegen . . . würde gerecht und schicklich seyn"[2])

---

1) V. ö. *Hälschner,* i. m. II. kötet, 696. l. 2. j. — Érdekességénél fogva ideigtatom a Reichsgericht egyik itéletének vonatkozó indokolását: „Und da das Urteil auch subjectiv für erwiesen erklärt, dass der Angeklagte nach Form und Vortragsweise sich des beschimpfenden Charakters seiner Worte bewusst war, dieses Bewusstsein aber den strafbaren Vorsatz des §. 166. St. G. B's unter allen Umständen erfüllt, bedurfte es einer besonderen Feststellung beschimpfender „Absicht“ nicht.“ V. ö. *Entscheidungen,* IX. kötet, 159. l. III. Strafsenat. Urth. von 8. November 1883. g. C. Rep. 2449/83.

2) V. ö. *Filangieri,* System der Gesetzgebung. Frankfurt und Leipzig 1794. IV. kötet, 364—365. l.

Digitized by Google

Digitized by Google

Tartalom-mutató.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google